

Έκθεση της ECRI για την Ελλάδα

(Έκτος κύκλος επιτήρησης)

Εγκρίθηκε στις 28 Ιουνίου 2022

Δημοσιεύτηκε στις 22 Σεπτεμβρίου 2022

Λάβετε υπόψη ότι το παρόν έγγραφο αποτελεί μετάφραση. Σε περίπτωση αμφιβολιών, θα πρέπει να ανατρέξετε στις πρωτότυπες εκδόσεις του στην αγγλική και την γαλλική γλώσσα

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	4
ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	5
ΕΥΡΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΣΥΣΤΑΣΕΙΣ.....	7
I. ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΗ ΙΣΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΠΡΟΣΒΑΣΗ ΣΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ.....	7
A. Φορείς Ισότητας	7
B. Συμπεριληπτική εκπαίδευση	8
C. Παράτυποι μετανάστες.....	9
D. Ισότητα ΛΟΑΤΙ	12
II. ΡΗΤΟΡΙΚΗ ΜΙΣΟΥΣ ΚΑΙ ΒΙΑ ΥΠΟΚΙΝΟΥΜΕΝΗ ΑΠΟ ΜΙΣΟΣ	14
A. Ρητορική μίσους	14
B. Βία υποκινούμενη από μίσος.....	16
III. ΕΝΤΑΞΗ ΚΑΙ ΣΥΜΠΕΡΙΛΗΨΗ	19
A. Μετανάστες	19
B. Ρομά	25
IV. ΘΕΜΑΤΑ ΕΙΔΙΚΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ.....	28
A. Εθνικό Συμβούλιο κατά του Ρατσισμού και της Μισαλλοδοξίας	28
B. Καταπολέμηση του ρατσισμού, συμπεριλαμβανομένης της διαμόρφωσης εικόνας με βάση φυλετικά χαρακτηριστικά (racial profiling) και της ΛΟΑΤΙ-φοβίας στην αστυνόμευση.....	29
ΣΥΣΤΑΣΕΙΣ ΕΝΔΙΑΜΕΣΗΣ ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΣΗΣ.....	31
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΣΥΣΤΑΣΕΩΝ	32
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	34
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ: ΑΠΟΨΗ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ.....	37

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατά του Ρατσισμού και της Μισαλλοδοξίας (ECRI), που ιδρύθηκε από το Συμβούλιο της Ευρώπης, είναι ένας ανεξάρτητος μηχανισμός παρακολούθησης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων που ειδικεύεται σε ερωτήματα σχετικά με την καταπολέμηση του ρατσισμού, των διακρίσεων (με βάση τη «φυλή», την εθνοτική/εθνική καταγωγή, το χρώμα, την ιθαγένεια, τη θρησκεία, τη γλώσσα, τον γενετήσιο προσανατολισμό και την ταυτότητα φύλου) της ξενοφοβίας, του αντισημιτισμού και της μισαλλοδοξίας. Απαρτίζεται από ανεξάρτητα και αμερόληπτα μέλη, που διορίζονται με γνώμονα το ηθικό τους κύρος και την εγνωσμένη τους εμπειρογνωμοσύνη σε θέματα αντιμετώπισης του ρατσισμού, της ξενοφοβίας, του αντισημιτισμού και της μισαλλοδοξίας.

Στα πλαίσια των θεσμοθετημένων δραστηριοτήτων της, η ECRI διενεργεί εργασίες επιτήρησης των χωρών. Οι εργασίες αυτές αναλύουν την κατάσταση που επικρατεί σε κάθε κράτος μέλος του Συμβουλίου της Ευρώπης όσον αφορά τον ρατσισμό και τη μισαλλοδοξία και καταρτίζει εισηγήσεις και προτάσεις για την αντιμετώπιση των προβλημάτων που εντοπίζονται.

Η επιτήρηση των χωρών από την ECRI αφορά όλα τα κράτη μέλη σε ισότιμη βάση. Οι εργασίες διεκπεραιώνονται σε κύκλους διάρκειας 5 ετών. Οι εκθέσεις του πρώτου κύκλου ολοκληρώθηκαν στα τέλη του 1998, του δεύτερου κύκλου στα τέλη του 2002, του τρίτου κύκλου στα τέλη του 2007, του τέταρτου κύκλου στις αρχές του 2014 και του πέμπτου κύκλου στα τέλη του 2019. Οι εργασίες του έκτου κύκλου εκθέσεων ξεκίνησε στα τέλη του 2018.

Η μεθοδολογία των εργασιών για τη σύνταξη των εκθέσεων περιλαμβάνει ανάλυση εγγράφων, μια επίσκεψη στην χώρα που αποτελεί το αντικείμενο της έκθεσης και, στην συνέχεια, έναν εμπιστευτικό διάλογο που διεξάγεται με τις αρχές του εν λόγω κράτους.

Οι εκθέσεις της ECRI δεν είναι αποτέλεσμα ερευνών ή μαρτυριών. Αποτελούν αναλύσεις οι οποίες βασίζονται σε πληροφορίες που συλλέγονται από ένα ευρύ φάσμα πηγών. Η μελέτη τεκμηρίωσης στηρίζεται σε σημαντικό αριθμό εθνικών και διεθνών γραπτών πηγών. Η επί τόπου επίσκεψη παρέχει την δυνατότητα διεξαγωγής απευθείας συναντήσεων με τους ενδιαφερόμενους (σε κυβερνητικό και μη κυβερνητικό επίπεδο) με στόχο την συλλογή εμπεριστατωμένων πληροφοριών. Η διαδικασία του εμπιστευτικού διαλόγου με τις αρχές του κράτους μέλους επιτρέπει στις εν λόγω αρχές, εφόσον το κρίνουν απαραίτητο, να παρέχουν σχόλια για το προσχέδιο της έκθεσης με σκοπό την αποκατάσταση τυχόν λαθών που θα μπορούσε να περιέχει η έκθεση ως προς τα πραγματικά περιστατικά. Με την ολοκλήρωση του διαλόγου οι εθνικές αρχές μπορούν, εφόσον το επιθυμούν, να ζητήσουν να επισυναφθούν οι απόψεις τους ως παράρτημα στην τελική έκθεση της ECRI.

Ο έκτος κύκλος των εκθέσεων για τις χώρες επικεντρώνεται σε τρία θέματα, τα οποία υφίστανται σε όλα τα κράτη μέλη: (1) Πραγματική ισότητα και πρόσβαση σε δικαιώματα, (2) Ρητορική μίσους και βία υποκινούμενη από μίσος, και (3) Ένταξη και συμπερίληψη, καθώς και μια σειρά θεμάτων ειδικά για καθένα από αυτά.

Στο πλαίσιο του έκτου κύκλου, ζητείται ξανά η κατά προτεραιότητα υλοποίηση δύο συγκεκριμένων συστάσεων που επιλέχθηκαν από τις συστάσεις που περιλαμβάνονται στην έκθεση. Η ECRI θα διεξάγει διαδικασία ενδιάμεσης παρακολούθησης για τις δυο αυτές συστάσεις θα εντός των επόμενων δύο ετών από τη δημοσίευση της παρούσας έκθεσης.

Η έκθεση που ακολουθεί συντάχθηκε από την ECRI με δική της ευθύνη. Καλύπτει την κατάσταση έως τις XXX. Κατά κανόνα, οποιαδήποτε εξέλιξη συνέβη έκτοτε δεν καλύπτεται στην παρακάτω ανάλυση και δεν λαμβάνεται υπόψη στα συμπεράσματα και τις προτάσεις της.

Από την έγκριση της πέμπτης έκθεσης της ECRI για την Ελλάδα στις 10 Δεκεμβρίου 2014, έχει σημειωθεί πρόοδος και έχουν αναπτυχθεί ορθές πρακτικές σε διάφορους τομείς.

Τον Δεκέμβριο του 2020 εγκρίθηκε ένα Εθνικό Σχέδιο Δράσης κατά του Ρατσισμού και της Μισαλλοδοξίας.

Ο Κώδικας Μετανάστευσης και Κοινωνικής Ένταξης προβλέπει τη δυνατότητα για έναν/μία υπήκοο τρίτης χώρας να υποβάλει αίτηση για άδεια διαμονής εάν μπορεί να αποδείξει την παρουσία του/της στη χώρα για επτά συναπτά έτη και ότι έχει αναπτύξει «ισχυρούς δεσμούς» με την ελληνική κοινωνία, μια διάταξη από την οποία μπόρεσαν να επωφεληθούν χιλιάδες παράτυποι μετανάστες. Επιπλέον, ένα σύστημα voucher (εργόσημων) επέτρεψε σε ορισμένους παράτυπους μετανάστες να εγγραφούν και να εργαστούν στον αγροτικό τομέα για χρονικό διάστημα έξι μηνών (με δυνατότητα παράτασης).

Εκπονήθηκε και εγκρίθηκε μια εθνική στρατηγική για την ισότητα των ΛΟΑΤΙ για την περίοδο 2021-2025. Ένα ακόμη ευπρόσδεκτο βήμα στον δρόμο για την ισότητα είναι η συμπερίληψη των διεμφυλικών ατόμων στα προγράμματα του ελληνικού Οργανισμού Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού (ΟΑΕΔ) για την παροχή εργασίας σε μέλη ευάλωτων ομάδων.

Το Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοηλεκτρονικής (ΕΣΡ) εποπτεύει τις ραδιοφωνικές και τηλεοπτικές εκπομπές με σκοπό την πρόληψη και, όπου χρειάζεται, την επιβολή κυρώσεων σε εκπομπές που περιέχουν ρητορική μίσους. Επιπλέον, πολλοί ελληνικοί ραδιοτηλεοπτικοί φορείς χρησιμοποιούν μια λειτουργία τεχνικής καθυστέρησης, σύμφωνα με την οποία η πραγματική μετάδοση «ζωντανών» εκπομπών γίνεται με μικρή καθυστέρηση προκειμένου οι τηλεοπτικοί και ραδιοφωνικοί σταθμοί να έχουν τη δυνατότητα να σταματήσουν τη μετάδοση οποιασδήποτε ρητορικής μίσους. Μια άλλη θετική εξέλιξη είναι η έγκριση του Κώδικα Δεοντολογίας των μελών του Ελληνικού Κοινοβουλίου το 2016.

Η παροχή υπηρεσιών σε αιτούντες άσυλο, συμπεριλαμβανομένων των παιδιών, βελτιώθηκε πρόσφατα, αν και εξακολουθούν να υφίστανται σημαντικές δυσκολίες. Μεταξύ άλλων εκπαιδευτικών φορέων, υπάρχουν πέντε Κέντρα Ένταξης Μεταναστών που προσφέρουν μαθήματα ελληνικής γλώσσας και ελληνικού πολιτισμού.

Στο πλαίσιο της πανδημίας της Covid-19, οι δημόσιες αρχές διένειμαν υπολογιστές-tablet σε μαθητές Ρομά καθώς και χρόνο σύνδεσης στο διαδίκτυο αξίας 3 GB.

Η ECRI χαιρετίζει αυτές τις θετικές εξελίξεις στην Ελλάδα. Ωστόσο, παρά την πρόοδο που σημειώθηκε, υπάρχουν ορισμένα ζητήματα που προκαλούν ανησυχία.

Ο μοναδικός φορέας ισότητας στην Ελλάδα, ο Συνήγορος του Πολίτη, εξακολουθεί να μην έχει την αρμοδιότητα να παρέχει νομική εκπροσώπηση σε θύματα διακρίσεων ή μισαλλοδοξίας στο δικαστήριο, να επιδιώκει στρατηγικές προσφυγές ή να παραπέμπει υποθέσεις σε δίκη. Επίσης, το Γραφείο του Συνηγόρου του Πολίτη δεν επιτρέπεται να επιλέγει ελεύθερα νέο προσωπικό για πρόσληψη.

Οι μαθητές ΛΟΑΤΙ εξακολουθούν να υφίστανται διακρίσεις και να αντιμετωπίζουν μισαλλόδοξες στάσεις και συμπεριφορές στο σχολικό περιβάλλον, μεταξύ άλλων και από τους εκπαιδευτικούς.

Σε ό,τι αφορά συγκεκριμένα τα ίντερσεξ άτομα, ιδίως παιδιά, μπορεί να αντιμετωπίσουν σοβαρές μορφές διακρίσεων και μισαλλοδοξίας, μεταξύ άλλων από επαγγελματίες του ιατρικού κλάδου που σύμφωνα με πληροφορίες συχνά συνιστούν σε μέλλοντες γονείς να προχωρήσουν σε άμβλωση των ίντερσεξ παιδιών, ενώ η ιατρικά περιπλή χειρουργική επέμβαση σε ίντερσεξ παιδιά είναι επίσης συχνό φαινόμενο.

Πρόσφυγες, αιτούντες άσυλο και άλλοι μετανάστες, καθώς και Ρομά και μέλη ΛΟΑΤΙ κοινοτήτων εξακολουθούν να είναι συχνά θύματα ρητορικής μίσους, η οποία κατά καιρούς εκφράζεται από πολιτικούς και ακόμη και κρατικούς αξιωματούχους.

Παρά το αξιόπαινο έργο πολλών ΜΚΟ όσον αφορά την υποστήριξη των μεταναστών στην Ελλάδα, οι δυνατότητές τους να υποστηρίξουν τους μετανάστες έχουν τεθεί σε κίνδυνο λόγω μιας Υπουργικής Απόφασης του 2020 που εισήγαγε αυστηρότερους κανόνες για τη λειτουργία και την εγγραφή στο μητρώο ΜΚΟ που δραστηριοποιούνται στους τομείς της διεθνούς προστασίας, της μετανάστευσης και της μετεγκατάστασης ή της κοινωνικής ένταξης των μεταναστών. Διάφοροι διεθνείς οργανισμοί έχουν εκφράσει την ανησυχία τους για τον τρόπο με τον οποίο η πραγματοποιείται στην πράξη η εγγραφή στο μητρώο ΜΚΟ, κάτι που φέρεται να

έχει οδηγήσει σε αποκλεισμό ορισμένων ΜΚΟ που υποστηρίζουν τους μετανάστες.

Το επίπεδο εκπαίδευσης των Ρομά παραμένει χαμηλό σε σύγκριση με άλλες χώρες της ΕΕ και σχέση με τον βασικό ελληνικό πληθυσμό. Το ποσοστό εγκατάλειψης της εκπαίδευσης παραμένει υψηλό παρά την αναφερόμενη ελαφρά μείωση. Επίσης, δεν υπάρχει πάντα επαρκής υποδομή για να διασφαλιστεί η ομαλή φοίτηση στο σχολείο στις περιοχές όπου υπάρχουν *de facto* οικισμοί Ρομά.

Στην παρούσα έκθεση, η ECRI ζητά από τις αρχές να λάβουν μέτρα σε διάφορους τομείς και κάνει μια σειρά συστάσεων, συμπεριλαμβανομένων των παρακάτω.

Θα πρέπει να δοθεί στον Συνήγορο του Πολίτη η αρμοδιότητα να παρεμβαίνει ως *amicus curiae* ενώπιον των δικαστηρίων.* Θα πρέπει περαιτέρω να του δοθεί η εξουσία να προσλαμβάνει το δικό του προσωπικό, χωρίς τη συμμετοχή του Ανωτάτου Συμβουλίου Επιλογής Προσωπικού (ΑΣΕΠ).

Θα πρέπει να εφαρμοστούν προγράμματα κατάρτισης για τους εκπαιδευτικούς σχετικά με το πώς να αντιμετωπίσουν τη ΛΟΑΤΙ-φοβική μισαλλοδοξία και τις διακρίσεις στα σχολεία, προωθώντας παράλληλα την κατανόηση και τον σεβασμό προς τους μαθητές ΛΟΑΤΙ.

Οι αρχές θα πρέπει να λάβουν μέτρα για την πρόληψη της μισαλλοδοξίας και των διακρίσεων

σε βάρος των ίντερσεξ ατόμων, μεταξύ άλλων με την απαγόρευση ιατρικά περιπτώσεων χειρουργικών επεμβάσεων «κανονικοποίησης» φύλου σε μικρά παιδιά, καθώς και με την κατάρτιση κατευθυντήριων γραμμών και προγραμμάτων κατάρτισης για τα δικαιώματα ισότητας των ίντερσεξ ατόμων που θα απευθύνονται στους σχετικούς επαγγελματικούς κλάδους, όπως οι εκπαιδευτικοί και οι πάροχοι υπηρεσιών υγείας.*

Θα πρέπει να δημιουργηθεί ένα ολοκληρωμένο σύστημα επιτήρησης για περιστατικά ρητορικής μίσους, συμπεριλαμβανομένων των διαδικτυακών περιστατικών, το οποίο θα συνοδεύεται από εκστρατείες ευαισθητοποίησης του κοινού ενάντια στη ρητορική μίσους.

Θα πρέπει να ληφθούν μέτρα ώστε να διευκολυνθεί και να επιστευσθεί η διαδικασία αναγνώρισης των αλλοδαπών πτυχίων και άλλων προσόντων, προκειμένου να βελτιωθεί η απασχολησιμότητα των ατόμων που έχουν νομικά αναγνωρισθεί ως πρόσφυγες.

Οι αρχές θα πρέπει να διασφαλίσουν ότι οι Ρομά δεν προβαίνουν σε παράνομες εξώσεις ή εξώσεις χωρίς την κατάλληλη ειδοποίηση ή την ευκαιρία για μετεγκατάσταση σε αξιοπρεπή καταλύματα. Εάν έρθουν αντιμέτωποι με απόφαση εξώσης, οι Ρομά θα πρέπει να έχουν πραγματική πρόσβαση σε επαρκή νομική βοήθεια.

* Οι συστάσεις αυτής της παραγράφου θα υπόκεινται σε μια διαδικασία ενδιάμεσης παρακολούθησης από την ECRI, το

αργότερο εντός δύο ετών από τη δημοσίευση της παρούσας έκθεσης.

I. ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΗ ΙΣΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΠΡΟΣΒΑΣΗ ΣΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ

A. Φορείς Ισότητας¹

1. Ο Συνήγορος του Πολίτη (ΣτΠ) είναι ο μοναδικός αρμόδιος φορέας ισότητας για την προώθηση της αρχής της ίσης μεταχείρισης για όλους τους λόγους που αφορούν την ECRI², τόσο στον ιδιωτικό όσο και τον δημόσιο τομέα.³ Οι λόγοι αυτοί είναι σύμφωνοι με την παρ. 4 της υπ' αριθμ. 2 (αναθεωρημένης) Σύστασης Γενικής Πολιτικής (ΣΓΠ) της ECRI σχετικά με τους φορείς ισότητας για την καταπολέμηση του ρατσισμού και της μισαλλοδοξίας σε εθνικό επίπεδο. Ο ΣτΠ έχει αρμοδιότητες διαμεσολάβησης και μπορεί να διαχειρίζεται τις καταγγελίες που υποβάλλονται και να λαμβάνει μέτρα *αυτεπαγγέλτως*.
2. Ωστόσο, ο ΣτΠ δεν έχει την αρμοδιότητα να εκπροσωπεί θύματα διακρίσεων ή μισαλλοδοξίας στο δικαστήριο, να επιδιώκει στρατηγικές προσφυγές ή να παραπέμπει υποθέσεις σε δίκη. Αυτό έρχεται σε αντίθεση με την παρ. 14 της υπ' αριθμ. 2 ΣΓΠ της ECRI, η οποία προβλέπει ότι η λειτουργία υποστήριξης και προσφυγής στη δικαστική εξουσία των φορέων ισότητας πρέπει να περιλαμβάνει αρμοδιότητες παρέμβασης ως *amicus curiae*, τρίτου ή εμπειρογνώμονα ενώπιον θεσμών, δικαστηρίων και άλλων δικαστικών οργάνων. Κατά την άποψη της ECRI, η παραχώρηση εξουσιών παρέμβασης ως *amicus curiae* ενώπιον των δικαστηρίων στον ΣτΠ θα αύξανε σημαντικά την ικανότητα του φορέα να υπερασπιστεί τις διακρίσεις εις βάρος μελών ομάδων που καλύπτονται από την ECRI.
3. Ως εκ τούτου, η ECRI συνιστά στις αρχές να θέσουν ως προτεραιότητα την ενίσχυση των υποστηρικτικών και δικαστικών αρμοδιοτήτων του Συνηγόρου του Πολίτη, σύμφωνα με την υπ' αριθμ. 2 (αναθεωρημένη) Σύσταση Γενικής Πολιτικής της ECRI σχετικά με τους φορείς ισότητας για την καταπολέμηση του ρατσισμού και της μισαλλοδοξίας σε εθνικό επίπεδο, ιδίως με τη θέσπιση νομοθεσίας που επιτρέπει στον Συνήγορο του Πολίτη να παρεμβαίνει ως *amicus curiae* ενώπιον των δικαστηρίων.
4. Σύμφωνα με την παρ. 27 της υπ' αριθμ. 2 (αναθεωρημένης) ΣΓΠ της ECRI, ο ΣτΠ αποφασίζει ανεξάρτητα για την εσωτερική του διάρθρωση, τη διαχείριση του προϋπολογισμού και την ανάπτυξη του προσωπικού του. Ωστόσο, το Γραφείο του ΣτΠ δεν έχει το δικαίωμα να προσλαμβάνει δικό του προσωπικό. Οι διαδικασίες επιλογής αποτελούν προνόμιο του Ανωτάτου Συμβουλίου Επιλογής Προσωπικού (ΑΣΕΠ), το οποίο είναι αρμόδιο για την επιλογή του προσωπικού σε όλο το φάσμα της δημόσιας διοίκησης.⁴ Επίσης, ο χώρος στον οποίο έχει τα γραφεία του ο ΣτΠ φαίνεται να είναι υπερβολικά μικρός για να φιλοξενήσει όλο το απαραίτητο προσωπικό.
5. Η ECRI συνιστά να δοθεί στο Γραφείο του Συνηγόρου του Πολίτη η αρμοδιότητα, σύμφωνα με την παρ. 27 της υπ' αριθμ. 2 (αναθεωρημένης) Σύστασης Γενικής Πολιτικής της ECRI, να προσλαμβάνει απευθείας το προσωπικό του και να εξεταστεί το ενδεχόμενο παραχώρησης επιπλέον γραφειακού χώρου στον φορέα.
6. Όσον αφορά τις εξουσίες επιβολής κυρώσεων ή άλλων μέσων προώθησης της εφαρμογής των συστάσεων από φορείς ισότητας (παρ. 17 και 18 της υπ' αριθμ. 2

¹ Ο όρος «εθνικοί ειδικευμένοι φορείς» αντικαταστάθηκε από τον όρο «φορείς ισότητας» στην αναθεωρημένη έκδοση της υπ' αριθμ. 2 ΣΓΠ της ECRI που δημοσιεύτηκε στις 27 Φεβρουαρίου 2018.

² Από το 2016, δυνάμει του Ν. 4443/2016, ο οποίος αντικατέστησε τον Ν. 3304/2005. Αυτοί είναι οι λόγοι που προστατεύονται από τις οδηγίες 2000/43, 2000/78 και 2006/54 της ΕΕ.

³ Σύμφωνα με την παρ. 1 του άρθρου 14 του Ν. 4443/2016, ο Συνήγορος του Πολίτη είναι το όργανο επιτήρησης που προωθεί την εφαρμογή της αρχής της ίσης μεταχείρισης στον ιδιωτικό και δημόσιο τομέα.

⁴ Το Γραφείο του ΣτΠ δύναται να προσδιορίζει τις απαραίτητες ικανότητες και τα προσόντα που πρέπει να έχει το προσωπικό που θα προσληφθεί, αλλά όχι να συμμετέχει σε αυτή καθ' εαυτή την επιλογή των υποψηφίων.

αναθεωρημένης ΣΓΠ της ECRI), ο ΣτΠ μπορεί να ζητήσει από το Σώμα Επιθεώρησης Εργασίας να επιβάλει διοικητικές κυρώσεις στον τομέα της απασχόλησης. Το Σώμα Επιθεώρησης Εργασίας είναι υποχρεωμένο από τον νόμο να ακολουθεί τις συστάσεις του Συνηγόρου του Πολίτη όσον αφορά τις κυρώσεις σε βάρος ιδιωτών στην αγορά εργασίας, εκτός εάν μπορεί να αιτιολογήσει την απόφασή του να μην ακολουθήσει τις συστάσεις.

Β. Συμπεριληπτική εκπαίδευση

7. Σύμφωνα με την υπ' αριθμ. 10 ΣΓΠ της ECRI για την καταπολέμηση του ρατσισμού και των φυλετικών διακρίσεων εντός και μέσω της σχολικής εκπαίδευσης, η εκπαίδευση για τα ανθρώπινα δικαιώματα πρέπει ήδη από το νηπιαγωγείο να αποτελεί αναπόσπαστο μέρος όλων των σχολικών προγραμμάτων, σε όλους τους κλάδους και όλα τα επίπεδα.⁵
8. Το Εθνικό Σχέδιο Δράσης κατά του Ρατσισμού και της Μισαλλοδοξίας της Ελλάδας για την περίοδο 2020-2023 αναφέρει ότι είναι απαραίτητο να ενισχυθεί η εκπαίδευση για τα ανθρώπινα δικαιώματα προκειμένου να δημιουργηθεί ένα περιβάλλον σεβασμού και αποδοχής της διαφορετικότητας.⁶ Η ECRI σημειώνει με ικανοποίηση ότι οι δεδηλωμένοι στόχοι του Εθνικού Σχεδίου Δράσης κατά του Ρατσισμού και της Μισαλλοδοξίας περιλαμβάνουν επίσης την καταπολέμηση των διακρίσεων στην εκπαίδευση και την εφαρμογή δράσεων σε όλα τα επίπεδα εκπαίδευσης για την προώθηση της αμοιβαίας κατανόησης της διαφορετικότητας και της αποδοχής, με έμφαση στην καταπολέμηση των στερεοτύπων. Επιπλέον, προβλέπει την κατάρτιση των εκπαιδευτικών σε θέματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων.
9. Η ECRI σημειώνει με ικανοποίηση ότι λαμβάνονται μέτρα κατά του εκφοβισμού (bullying) στα σχολεία. Ενδεικτικά, κατά την επίσκεψή της στο 4ο Δημοτικό Σχολείο Χαλανδρίου (Αθήνα), το οποίο βρίσκεται κοντά σε καταυλισμό Ρομά, η αντιπροσωπεία της ECRI διαπίστωσε ότι το σχολείο είχε ένα πρωτόκολλο για το πώς πρέπει να αντιδρά σε περιστατικά εκφοβισμού. Η ECRI ενημερώθηκε από τους συνομιλητές της στο σχολείο του Χαλανδρίου ότι πολλοί εκπαιδευτικοί είχαν λάβει εκπαίδευση για το πώς να αντιμετωπίζουν τον εκφοβισμό και ότι κάθε σχολείο είχε έναν εκπαιδευτικό που ήταν υπεύθυνος γι' αυτό το θέμα.
10. Όσον αφορά τους μαθητές και σπουδαστές που είναι πρόσφυγες, αιτούντες άσυλο και μετανάστες, η ECRI γνωρίζει ότι η οργανωτική διαδικασία της συμπεριληπτικής εκπαίδευσης στα ελληνικά σχολεία αποτελεί μια ολοένα και μεγαλύτερη πρόκληση τα τελευταία χρόνια, όχι μόνο από πλευράς υλικοτεχνικής υποδομής και διαθεσιμότητας εκπαιδευτικών, αλλά και όσον αφορά την αντιμετώπιση δυνητικά αρνητικών στάσεων από ορισμένους γονείς και εκπαιδευτικούς⁷. Αναφορά στο ζήτημα αυτό γίνεται στην παράγραφο 67.
11. Όσον αφορά τα παιδιά Ρομά που φοιτούν στα σχολεία, η συνολική εικόνα είναι μάλλον ανάμεικτη (βλ. παραγράφους 91-97). Θετικό είναι το γεγονός ότι κατά την επίσκεψή της στο 4ο Δημοτικό Σχολείο Χαλανδρίου, η αντιπροσωπεία της ECRI εντυπωσιάστηκε με την επιτυχή ένταξη των παιδιών Ρομά στο συγκεκριμένο σχολείο. Τα παιδιά που χρειάζονται επιπλέον υποστήριξη, είτε είναι Ρομά είτε ανήκουν σε άλλες ευάλωτες ομάδες, λάμβαναν ενισχυτική διδασκαλία. Επιπλέον,

⁵ Αυτή η ενότητα σχετίζεται με την εκπαίδευση για όλα τα παιδιά και τους νέους. Τα συγκεκριμένα μέτρα για την εκπαίδευση των παιδιών Ρομά και μεταναστών εξετάζονται στην ενότητα για την ένταξη και συμπερίληψη.

⁶ Ελληνική Δημοκρατία, Υπουργείο Δικαιοσύνης, Εθνικό Σχέδιο Δράσης κατά του Ρατσισμού και της Μισαλλοδοξίας (2020-2023), σελ. 71. Βλ. <https://moj.gov.gr/ncrri/developing-a-comprehensive-strategy-against-racism-intolerance-and-hate-crime/>

⁷ Πιο συγκεκριμένα, ο ΣτΠ εξέτασε περιπτώσεις πιθανών διακρίσεων σε βάρος νεαρών προσφύγων στα σχολεία. Μπορεί να αναφερθεί μια περίπτωση στην οποία καθηγητής φέρεται να έβαλε χαμηλότερους βαθμούς σε έναν πρόσφυγα μαθητή για λόγους υποκινούμενους από ρατσιστικά κίνητρα προκειμένου να τον εμποδίσει να εισέλθει στο πανεπιστήμιο. Ο ΣτΠ παρενέβη σε διάφορα στάδια στην υπόθεση αυτή για να διασφαλίσει ότι ο εν λόγω νεαρός πρόσφυγας θα μπορούσε να συνεχίσει τις σπουδές του. Κατά τη διάρκεια της επίσκεψης, η ECRI ενημερώθηκε ότι ξεκίνησε έρευνα από τις αρμόδιες αρχές και ότι δεν διαπιστώθηκε κάποιο παράρημα εκ μέρους του εν λόγω καθηγητή.

το σχολείο είχε άριστη συνεργασία με το Κέντρο Ρομά του Δήμου Χαλανδρίου ο οποίος πρόσφερε εγκαταστάσεις για εξ αποστάσεως εκπαίδευση κατά τη διάρκεια της πανδημίας της Covid.

12. Το 2020 η οργάνωση νέων Colour Youth διεξήγαγε μια έρευνα που κατέγραφε τις συμπεριφορές απέναντι στους ΛΟΑΤΙ μαθητές και σπουδαστές στα σχολεία, η οποία κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η κατάσταση των ΛΟΑΤΙ παιδιών στα ελληνικά σχολεία «παραμένει άθλια».⁸ Κατά τη διάρκεια της επίσκεψής της, η αντιπροσωπεία της ECRI άκουσε συγκλονιστικές μαρτυρίες σχετικά με δηλώσεις ορισμένων δασκάλων σε ίντερσεξ μαθητές (π.χ. «δεν θα έπρεπε να υπάρχουν»). Η ECRI σημειώνει επίσης ότι ως απάντηση σε καταγγελίες για διακριτική μεταχείριση που παρατηρείται στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση με βάση τα χαρακτηριστικά του κοινωνικού ή βιολογικού φύλου,⁹ ο ΣΤΠ πρότεινε την κατάρτιση των εκπαιδευτικών πάνω σε ζητήματα ΛΟΑΤΙ, ώστε οι εκπαιδευτικοί να προετοιμαστούν για τη διδασκαλία του μαθήματος της σεξουαλικής αγωγής,¹⁰ το οποίο έχει γίνει υποχρεωτικό από τον Σεπτέμβριο του 2021.
13. Η ECRI προτείνει στις ελληνικές αρχές να εφαρμόσουν προγράμματα κατάρτισης για τους εκπαιδευτικούς σχετικά με το πώς να αντιμετωπίσουν τη ΛΟΑΤΙ-φοβική μισαλλοδοξία και τις διακρίσεις στα σχολεία προωθώντας παράλληλα την κατανόηση και τον σεβασμό προς τους μαθητές ΛΟΑΤΙ. Αυτές οι προσπάθειες θα πρέπει να περιλαμβάνουν την προετοιμασία και την παραγωγή περαιτέρω κατάλληλου διδακτικού υλικού και τη θέσπιση σχολικών πολιτικών για την πρόληψη, την παρακολούθηση και την αντιμετώπιση περιστατικών ΛΟΑΤΙ-φοβίας, συμπεριλαμβανομένου του εκφοβισμού (bullying), με οδηγίες προς μαθητές και σπουδαστές, δασκάλους και γονείς.
14. Το 2009 ιδρύθηκε το Πολύχρωμο Σχολείο στην Αθήνα για την υποστήριξη των ΛΟΑΤ+ εκπαιδευτικών στα σχολεία. Με την πάροδο του χρόνου, εξελίχθηκε σε μια δομή που περιλάμβανε μέλη από τον εκπαιδευτικό τομέα και επεδίωξε να επιφέρει θεσμικές αλλαγές για τη δημιουργία πιο συμπεριληπτικών σχολείων.¹¹ Μετά από δέκα χρόνια προσπαθειών ενάντια σε κάθε είδους διάκριση στην εκπαίδευση, το Πολύχρωμο Σχολείο έλαβε νομική αναγνώριση και υποστήριξη προκειμένου να επεκτείνει το έργο του.¹² Η ECRI θεωρεί ότι η δημιουργία μιας τέτοιας δομής για την υποστήριξη της συμπεριληπτικής εκπαίδευσης συνιστά **καλή πρακτική**.

C. Παράτυποι μετανάστες

15. Η θέση της Ελλάδας στα σύνορα της μεταναστευτικής οδού της Ανατολικής Μεσογείου την καθιστά σημαντικό σημείο εισόδου όχι μόνο για άτομα που αναζητούν διεθνή προστασία αλλά και για μετανάστες που επιχειρούν να εισέλθουν παράτυπα στην Ευρώπη. Ο συνολικός αριθμός των παράτυπων μεταναστών στην επικράτεια της χώρας το 2019 εκτιμάται ότι ήταν μεταξύ 100.000 και 200.000.¹³ Τα τελευταία χρόνια, ο αριθμός των ατόμων που συλλαμβάνονται

⁸ GALE, the Global Alliance for LGBT Education (2020, 15 Μαρτίου), Στην Ελλάδα, ακόμη και εκπαιδευτικοί κάνουν ομοφοβικά σχόλια για τους μαθητές ΛΟΑΤΙ, αναφερόμενοι στο ILGA Rainbow Digest Μάρτιος 2020, Color Youth, 2020, Πρώτη Πανελλαδική Έρευνα για το Σχολικό Κλίμα Για τα αναλυτικά ευρήματα, βλ.

https://www.gale.info/en/news/local_news/200315-in-greece-even-teachers-make-homophobic-remarks-about-lgbt-students .

⁹ Συνεισφορά της ελληνικής Εθνικής Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΕΕΔΑ) στον Ανεξάρτητο Εμπειρογνώμονα του ΟΗΕ για την προστασία από τη βία και τις διακρίσεις λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού και ταυτότητας φύλου 15 Μαρτίου 2019, σελίδες 6-7.

¹⁰ Το 2021 το ελληνικό Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής δημοσίευσε υποστηρικτικό υλικό για τη διδασκαλία της σεξουαλικής αγωγής από εκπαιδευτικούς <http://iep.edu.gr/el/psifiako-apothetirio/skill-labs> (μόνο στην ελληνική γλώσσα).

¹¹ Το Πολύχρωμο Σχολείο της Ελλάδας ενάντια στην ομοφοβία και τον ρατσισμό (allinc.eu), 22 Φεβρουαρίου 2021, [Greece's "Colourful School" against homophobia and racism \(allinc.eu\)](https://www.allinc.eu/en/colourful-school-against-homophobia-and-racism)

¹² Το Πολύχρωμο Σχολείο της Ελλάδας ενάντια στην ομοφοβία και τον ρατσισμό (allinc.eu), 22 Φεβρουαρίου 2021, [Greece's "Colourful School" against homophobia and racism \(allinc.eu\)](https://www.allinc.eu/en/colourful-school-against-homophobia-and-racism)

¹³ Pew Research Center 2019 <https://www.pewresearch.org/global/2019/11/13/four-countries-account-for-the-majority-of-europes-unauthorized-immigrant-population/>

για παράνομη είσοδο ή παραμονή στην Ελλάδα αυξάνεται συνεχώς: 68.112 το 2017, 93.367 το 2018 και 98.019 το 2019.¹⁴ Οι πιο συνηθισμένες χώρες καταγωγής αυτών των μεταναστών είναι το Αφγανιστάν, η Αλβανία, το Ιράκ, το Πακιστάν και η Συρία.¹⁵

16. Στην υπ' αριθμ. 16 ΣΓΠ για την προστασία των παράτυπων μεταναστών από τις διακρίσεις, η ECRI συνιστά στις κυβερνήσεις να δημιουργήσουν «τείχη προστασίας» τα οποία δεν θα επιτρέπουν στους παρόχους κοινωνικών υπηρεσιών, όπως τα σχολεία και τα νοσοκομεία, να κοινοποιούν τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα των παράτυπων μεταναστών με τις αρχές ελέγχου μετανάστευσης και εκτέλεσης. Αυτά τα τείχη προστασίας προστατεύουν τα θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα αυτών των μεταναστών, διασφαλίζοντας ότι μπορούν να έχουν πρόσβαση σε βασικές δημόσιες υπηρεσίες, όπως η υγειονομική περίθαλψη και η σχολική εκπαίδευση, χωρίς τον φόβο της απέλασης.
17. Η ECRI δηλώνει την ικανοποίησή της για τις διατάξεις του άρθρου 19 του Κώδικα Μετανάστευσης και Κοινωνικής Ένταξης (Ν. 4251/2014) που προβλέπουν ότι ένας/μία υπήκοος τρίτης χώρας δύναται να υποβάλει αίτηση για άδεια διαμονής εάν μπορεί να αποδείξει την παρουσία του/της στη χώρα για επτά συναπτά έτη και να αποδείξει ότι έχει αναπτύξει «ισχυρούς δεσμούς» με την ελληνική κοινωνία. Η ECRI σημειώνει ότι με αυτόν τον τρόπο χιλιάδες παράτυποι μετανάστες κατάφεραν να νομιμοποιήσουν τη διαμονή τους, ανάμεσά τους και μετανάστες που φροντίζουν ηλικιωμένους στις ιδιωτικές τους κατοικίες.
18. Ωστόσο, η παράγραφος 1 του άρθρου 26 του Κώδικα Μετανάστευσης και Κοινωνικής Ένταξης¹⁶ ορίζει ότι οι δημόσιες υπηρεσίες, τα νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου, οι οργανισμοί τοπικής αυτοδιοίκησης, οι οργανισμοί και επιχειρήσεις κοινής ωφέλειας και οι οργανισμοί κοινωνικής ασφάλισης δεν παρέχουν τις υπηρεσίες τους σε πολίτες τρίτης χώρας, οι οποίοι δεν έχουν κάποιο ταξιδιωτικό έγγραφο που αναγνωρίζεται από διεθνείς συμβάσεις ή θεώρηση εισόδου ή άδεια διαμονής και, γενικά, σε όσους δεν μπορούν να αποδείξουν ότι έχουν εισέλθει και διαμένουν νόμιμα στην Ελλάδα. Κατά την επίσκεψη της ECRI, οι ελληνικές αρχές εξήγησαν επίσης ότι οι αρμόδιοι επαγγελματίες έχουν τη γενική υποχρέωση να αναφέρουν στις αρχές την παρουσία παράτυπων μεταναστών, με την αξιοσημείωτη εξαίρεση του προσωπικού των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων και του τομέα της υγειονομικής περίθαλψης.
19. Η εκπαίδευση είναι ο μοναδικός τομέας πολιτικής στον οποίο τηρείται πλήρως η αρχή του «τείχους προστασίας». Η πρόσβαση στο σχολείο είναι δωρεάν και απεριόριστη για όλα τα παιδιά υπηκόων τρίτων χωρών, ανεξάρτητα από το νομικό καθεστώς των γονέων τους, σύμφωνα με την παράγραφο 1 του άρθρου 13 του Ν. 4554/2018 «Επιτροπεία ασυνόδευτων ανηλίκων και άλλες διατάξεις», καθώς και μιας Εγκυκλίου του Υπουργείου Παιδείας του 2010.¹⁷ Τα παιδιά που στερούνται νομικού καθεστώτος μπορούν επίσης να ενταχθούν στις Δομές Υποδοχής και Εκπαίδευσης Προσφύγων (ΔΥΕΠ, βλ. παράγραφο 66). Ο Νόμος 4636/19 επαναλαμβάνει ότι τα παιδιά έχουν δικαίωμα εγγραφής σε σχολείο, ακόμη και χωρίς να διαθέτουν όλα τα απαιτούμενα δικαιολογητικά. Κατά την επίσκεψή της στην Ελλάδα, η ECRI πληροφορήθηκε από τις αρχές ότι υπάρχει συγκεκριμένη

¹⁴ OHCHR 2019 Ομάδα Εργασίας για τις Αυθαίρετες Κρατήσεις: Προκαταρκτικά ευρήματα από την επίσκεψη στην Ελλάδα (2-13 Δεκεμβρίου 2019) <https://www.ohchr.org/en/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=25421&LangID=E> Τα στατιστικά δεδομένα του 2019 περιλαμβάνουν καταχωρήσεις μόνο έως τις 2 Δεκεμβρίου 2019.

¹⁵ Αρχηγείο Ελληνικής Αστυνομίας/ Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη, 2019, Στατιστικά δεδομένα για την παράτυπη μετανάστευση

¹⁶ Ν. 4251/2014.

¹⁷ Σύμφωνα με τη νομοθεσία, τα παιδιά-υπήκοοι τρίτων χωρών ή απάτριδα παιδιά, κατά τη διάρκεια της παραμονής τους στην Ελλάδα, θα έχουν πρόσβαση στο δημόσιο εκπαιδευτικό σύστημα υπό παρόμοιους όρους με αυτούς που ισχύουν για τους Έλληνες πολίτες και με διευκολύνσεις για την εγγραφή τους σε περίπτωση που αντιμετωπίζουν αντικειμενικές δυσκολίες κατά την υποβολή των απαιτούμενων δικαιολογητικών. Οι εκπαιδευτικοί και οι διευθυντές σχολείων δεν υποχρεούνται να αναφέρουν τα παράτυπα παιδιά, καθώς έχουν δικαίωμα στην εκπαίδευση όποιο κι αν είναι το νομικό τους καθεστώς..

οδηγία προς τους διευθυντές των σχολείων να εγγράφουν παιδιά που δεν διαθέτουν όλα τα δικαιολογητικά και ότι οι διευθυντές και οι δημοτικές αρχές θα διευκολύνουν την εγγραφή παράτυπων παιδιών. Κατά την επίσκεψή της, η ECRI έλαβε περαιτέρω διαβεβαιώσεις από διάφορες ανεξάρτητες πηγές ότι τα εν λόγω παιδιά μπορούν να εγγραφούν στο σχολείο και ότι το σχολικό προσωπικό δεν υποχρεούται να αναφέρει αυτούς τους μαθητές στις αρχές μετανάστευσης.

20. Όσον αφορά την παροχή υγειονομικής περίθαλψης σε παράτυπους μετανάστες, η πρόσβαση σε νοσοκομεία και κλινικές είναι κατ' αρχήν εξασφαλισμένη σε περίπτωση έκτακτης ανάγκης ή τοκετού, καθώς και για ανήλικα παιδιά.¹⁸ Ωστόσο, μεταξύ του Ιουλίου του 2019 και του τελευταίου τριμήνου του 2021, εφαρμόστηκαν πιο περιοριστικοί κανόνες και πολιτικές, καθιστώντας την πρόσβαση σε επείγουσα υγειονομική περίθαλψη αβέβαιη, έως ότου οι κανόνες επέτρεψαν ξανά την απεριόριστη πρόσβαση. Μετά από τροποποίηση τον Σεπτέμβριο του 2021, θα παρέχεται πλήρης υγειονομική περίθαλψη στα ασυνόδευτα παιδιά που η αίτηση ασύλου τους έχει απορριφθεί μέχρι την επιστροφή τους.¹⁹ Στην πράξη, οι επαγγελματίες υγείας δύνανται επίσης να παρέχουν θεραπεία σε ιατρικά προβλήματα που δεν ενέχουν απειλή για τη ζωή των παθόντων.²⁰ Η ECRI χαιρετίζει την έγκριση δύο Κοινών Υπουργικών Αποφάσεων του 2021,²¹ οι οποίες προβλέπουν τη δυνατότητα εμβολιασμού κατά της Covid-19 για υπηκόους τρίτων χωρών χωρίς έγγραφα χωρίς να συνδέουν τον εμβολιασμό με διαδικασίες επιστροφής.
21. Επίσης, κατά τη διάρκεια της επίσκεψης προέκυψε ότι μια ακόμα διοικητική οδός που επέτρεπε σε παράτυπα παιδιά να έχουν πρόσβαση σε τεστ και εμβολιασμούς για την Covid-19 ήταν η δυνατότητα που δόθηκε σε παράτυπους μετανάστες που μπορούσαν να αποδείξουν την ταυτότητά τους να λάβουν έναν διοικητικό αριθμό, γνωστό ως ΠΑΜΚΑ, ο οποίος τους επέτρεπε να καταγράφουν τα αποτελέσματα του αυτοδιαγνωστικού ελέγχου Covid και να εμβολιαστούν κατά της Covid-19. Η ECRI θεωρεί ότι αυτές οι οδοί πρόσβασης στον εμβολιασμό κατά της Covid-19 για τους παράτυπους μετανάστες και τα παιδιά τους, καθώς και για τα ασυνόδευτα παιδιά που αιτούνται άσυλο, συνιστούν **καλή πρακτική**.
22. Η ECRI βρίσκει ανησυχητικό το ότι ορισμένοι πάροχοι υπηρεσιών υγειονομικής περίθαλψης της κοινωνίας των πολιτών που στην πράξη περιθάλπουν παράτυπους μετανάστες για οποιοδήποτε ιατρικό πρόβλημα ενδέχεται να αντιμετωπίσουν κυρώσεις από τις αρχές εάν υπάρξει επίσημη καταγγελία για την παροχή των εν λόγω υπηρεσιών. Η ECRI ενθαρρύνει τις ελληνικές αρχές να επιτρέψουν ρητά την παροχή υγειονομικής περίθαλψης και άλλης ανθρωπιστικής βοήθειας από ΜΚΟ σε παράτυπους μετανάστες.
23. Το άρθρο 29 του Κώδικα Μετανάστευσης και Κοινωνικής Ένταξης (Ν.4251/2014) απαγορεύει στους ιδιοκτήτες κατοικιών να νοικιάζουν καταλύματα σε υπηκόους τρίτων χωρών χωρίς έγγραφα. Σε περίπτωση παράβασης της εν λόγω διάταξης, ο ιδιοκτήτης μπορεί να αντιμετωπίσει διοικητικό πρόστιμο 1.500-3.000 ευρώ. Προκειμένου να μειωθεί ο κίνδυνος εκμετάλλευσης ή καταχρηστικών καταστάσεων, η ECRI ενθαρρύνει σθεναρά τις ελληνικές αρχές να τροποποιήσουν τη σχετική νομοθεσία για να διασφαλίσουν ότι οι ιδιοκτήτες που νοικιάζουν καταλύματα σε παράτυπους μετανάστες δεν κινδυνεύουν με διοικητικά πρόστιμα.

¹⁸ Σύμφωνα με το άρθρο 26 του Ν.4251/2014, δεν επιτρέπεται η άρνηση υγειονομικής περίθαλψης σε πολίτες τρίτων χωρών χωρίς έγγραφα σε περιπτώσεις α) επείγουσας περίθαλψης β) εγκυμοσύνης και γ) ιατρικής περίθαλψης σε παιδιά. Δείτε επίσης τη μελέτη του ΟΟΣΑ του 2018 «Συνεργασία για την ένταξη μεταναστών και προσφύγων στην τοπική κοινωνία της Αθήνας», την οποία μπορείτε να βρείτε στη διεύθυνση <https://www.oecd.org/greece/working-together-for-local-integration-of-migrants-and-refugees-in-athens-9789264304116-en.htm>

¹⁹ Άρθρο 55 του Ν. 4636/2019 όπως τροποποιήθηκε με το άρθρο 19 του Ν. 4825/2021.

²⁰ ΠΟΥ 2015 Ελλάδα: Αξιολόγηση επάρκειας του συστήματος υγείας για τη διαχείριση μεγάλων εισροών μεταναστών

²¹ ΚΥΑ 5160/2021 και 70413/2021.

24. Το 2016, το Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης εισήγαγε ένα εργόσημων στον αγροτικό τομέα, που προορίζεται για αγρότες που επιθυμούν να απασχολήσουν μετανάστες οι οποίοι δεν διαθέτουν άδειες διαμονής. Μέχρι στιγμής, περίπου 13.000 παράτυποι μετανάστες έχουν επωφεληθεί από αυτό το σύστημα, το οποίο πρόκειται να λήξει τον Ιούλιο του 2022. Μέσω αυτής της διαδικασίας, οι παράτυποι μετανάστες που εργάζονται στον αγροτικό τομέα μπορούν να νομιμοποιήσουν προσωρινά το καθεστώς τους για χρονικό διάστημα έξι μηνών, με δυνατότητα ανανέωσης. Για να απασχολήσει παράτυπους μετανάστες ως εργάτες, ο εργοδότης πρέπει να παράσχει την ταυτότητα των εργαζομένων στις αστυνομικές αρχές. Η ECRI θεωρεί ότι η ανωτέρω διαδικασία συνιστά καλή πρακτική. Περαιτέρω, μέσω των διμερών συμφωνιών που θα συνάψει ή έχει ήδη συνάψει η Ελλάδα με το Πακιστάν και το Μπαγκλαντές²² αντίστοιχα, οι πολίτες των χωρών αυτών θα μπορούν να υποβάλουν αίτηση για ελληνική θεώρηση εισόδου με σκοπό την απασχόληση για μέγιστο διάστημα πέντε ετών στον αγροτικό τομέα. Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι μόλις εγκριθούν οι νομοθετικές και διοικητικές πράξεις που προετοιμάζονται για το σκοπό αυτό, θα επιτρέψουν σε πολίτες του Πακιστάν και του Μπαγκλαντές που βρίσκονται ήδη παράτυπα στην Ελλάδα να νομιμοποιήσουν τη διαμονή τους για το χρονικό διάστημα που καθορίζεται στις διμερείς συμφωνίες, αν και οι όροι είναι κάπως περιοριστικοί (π.χ. δεν παρέχονται άδειες διαμονής για μέλη της οικογένειας).²³ Η ECRI προσβλέπει στη σύναψη και εφαρμογή των διμερών συμφωνιών της Ελλάδας με το Πακιστάν και το Μπαγκλαντές.
25. Η ECRI συνιστά στις αρχές να επεκτείνουν τη χρήση του συστήματος εργόσημων που ισχύει επί του παρόντος για όλους τους παράτυπους μετανάστες στην Ελλάδα πέραν του Ιουλίου του 2022 και να εξετάσουν το ενδεχόμενο εισαγωγής παρόμοιων συστημάτων και σε άλλους τομείς της αγοράς εργασίας.

D. Ισότητα ΛΟΑΤΙ²⁴

26. Σύμφωνα με μια διαδικτυακή έρευνα του 2020,²⁵ το 27% των ΛΟΑΤΙ ατόμων δήλωσε ότι, λόγω του γενετήσιου προσανατολισμού ή της ταυτότητας φύλου τους, μερικές φορές, συχνά ή πάντα υφίστανται διακρίσεις στις δημόσιες υπηρεσίες. Μόνο το 7% είχε καταγγείλει περιστατικό διάκρισης ή βίας σε δημόσιο φορέα και το 72% δήλωσε ότι δεν αισθάνεται ασφαλές να υποβάλει αναφορά για ένα τέτοιο περιστατικό.²⁶ Η ECRI σημειώνει με ικανοποίηση ότι έχουν γίνει ορισμένα ενθαρρυντικά βήματα από τις ελληνικές αρχές τόσο σε νομοθετικό όσο και σε επίπεδο πολιτικής σε μια προσπάθεια να αντιμετωπιστούν τα επίμονα προβλήματα στο ζήτημα της ισότητας των ΛΟΑΤΙ ατόμων.
27. Ειδικότερα, ο νόμος 4443/2016 για την καταπολέμηση των διακρίσεων περιλαμβάνει, *μεταξύ άλλων*, τον σεξουαλικό προσανατολισμό, την ταυτότητα φύλου και τα χαρακτηριστικά φύλου στους προστατευόμενους λόγους. Επίσης, στις 17 Μαρτίου 2021 συστάθηκε μια επιτροπή αποτελούμενη από νομικούς

²² Στις 9 Φεβρουαρίου 2022 υπεγράφη Μνημόνιο Συνεργασίας μεταξύ Ελλάδας και Μπαγκλαντές. Οι προετοιμασίες για μια παρόμοια συμφωνία με το Πακιστάν βρίσκονται σε εξέλιξη.

²³ Οι εν λόγω θεωρήσεις εισόδου απαιτούν ελάχιστη παρουσία εννέα μηνών ετησίως στην Ελλάδα και μπορούν να ανανεωθούν μία φορά..

²⁴ Για την ορολογία, ανατρέξτε στους ορισμούς που παρατίθενται στο Επίτροπος για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα του Συμβουλίου της Ευρώπης 2011.

²⁵ Πρόκειται για διαδικτυακή έρευνα σχετικά με την εμπειρία των ΛΟΑΤΙ ατόμων σε φορείς και υπηρεσίες του δημόσιου τομέα, στην οποία συμμετείχαν 150 ΛΟΑΤΙ+ άτομα και 202 εργαζόμενοι σε ένα ευρύ φάσμα δημόσιων υπηρεσιών (όπως εκπαιδευτικοί, διοικητικοί υπάλληλοι, δικαστικοί υπάλληλοι, κοινωνικοί λειτουργοί και ψυχολόγοι, επαγγελματίες υγείας, αστυνομικοί και δικαστές), που εργάζονται σε διάφορα μέρη της Ελλάδας. Η έρευνα διεξήχθη από τον Μάιο έως τον Ιούλιο του 2020, στο πλαίσιο του έργου FAROS.

²⁶ Επίσης, το 40% των ερωτηθέντων ΛΟΑΤΙ δεν αισθάνεται ποτέ άνετα και το 31% σπάνια αισθάνεται άνετα να μοιραστεί την ταυτότητα φύλου του με επαγγελματίες του δημόσιου τομέα, σε περιπτώσεις όπου αυτό θα ήταν απαραίτητο.. Ένας στους πέντε δήλωσε ότι αποφεύγει να επισκέπτεται δημόσιους φορείς συχνά ή πάντα, λόγω της ανησυχίας που έχει για τη μεταχείριση που θα αντιμετωπίσει από το προσωπικό ως ΛΟΑΤΙ άτομο.

εμπειρογνώμονες και εκπροσώπους της κοινωνίας των πολιτών με εντολή να χαράξει μια εθνική στρατηγική για την ισότητα των ΛΟΑΤΙ για την περίοδο 2021-2025. Η στρατηγική²⁷ εγκρίθηκε μετά από δημόσιες διαβουλεύσεις. Η ECRI ενημερώθηκε ότι τα αρμόδια υπουργεία ενέκριναν σχέδια δράσης που συνδέονται με την εφαρμογή της.

28. Το έργο FAROS σχεδιάστηκε για την πρόληψη των διακρίσεων ενάντια στα ΛΟΑΤΙ άτομα και υλοποιείται από το Υπουργείο Δικαιοσύνης σε συνεργασία με μια σειρά ΜΚΟ.²⁸ Επιπλέον, το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής²⁹ δημιούργησε μια πλατφόρμα για την προώθηση και την υποστήριξη της γενετήσιας αξιοπρέπειας και της σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης, η οποία περιλαμβάνει εκπαιδευτικό υλικό.
29. Σε ό,τι αφορά τα ομόφυλα ζευγάρια, ο Ν. 4356/2015 προβλέπει επέκταση του συμφώνου συμβίωσης σε αυτά και αναγνωρίζει τους οικογενειακούς δεσμούς μεταξύ των μερών, παρέχοντας δικαιώματα παρόμοια με αυτά που απορρέουν από τον γάμο.
30. Όσον αφορά τα διεμφυλικά άτομα, ο Ν. 4491/2017 για τη νομική αναγνώριση της ταυτότητας φύλου διευκόλυνε σε μεγάλο βαθμό τις αλλαγές στο καταχωρημένο φύλο. Επιτρέπει την αλλαγή των στοιχείων της ταυτότητας, όπως το όνομα, χωρίς καμία απαίτηση για ιατρικές εξετάσεις ή θεραπείες. Εκτός από τους ενήλικες, αυτό ισχύει και για παιδιά 17 ετών, εφόσον έχουν τη ρητή συναίνεση των γονέων τους, και για παιδιά 15-16 ετών, εφόσον εκτός από τη γονική συναίνεση υπάρχει και θετική γνώμη από ιατρικό συμβούλιο. Το ιατρικό συμβούλιο αποτελείται από επιστήμονες και περιλαμβάνει έναν παιδοψυχίατρο, έναν παιδίατρο και έναν ψυχολόγο. Ωστόσο, η νέα νομοθεσία έχει δεχθεί κριτική για τα εμπόδια που παραμένουν στην απρόσκοπτη νομική αναγνώριση της ταυτότητας φύλου. Για παράδειγμα, φορείς της κοινωνίας των πολιτών επεσήμαναν ότι η αναγνώριση πρέπει να επικυρωθεί από τοπικό δικαστήριο και ότι ο δικαστής πρέπει να αποφασίσει εάν η εξωτερική εμφάνιση ενός ατόμου ταιριάζει με το φύλο με το οποίο ταυτίζεται το άτομο, ενέχοντας τον κίνδυνο ότι τα άτομα θα πρέπει να συμμορφώνονται με τα στερεότυπα φύλου.³⁰ Η ECRI ενθαρρύνει σθεναρά τις αρχές να αναθεωρήσουν τη νομοθεσία για να διασφαλίσουν ότι εγγυάται την πλήρη νομική αναγνώριση του επαναπροσδιορισμού του φύλου ενός ατόμου και επιτρέπει οι αλλαγές φύλου να γίνονται με γρήγορο, διαφανή και προσιτό τρόπο.
31. Ένα ευπρόσδεκτο βήμα είναι η ένταξη των διεμφυλικών ατόμων στα προγράμματα του ελληνικού Οργανισμού Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού (ΟΑΕΔ) για την παροχή εργασίας σε μέλη ευάλωτων ομάδων.³¹ Η ECRI ενθαρρύνει τις ελληνικές αρχές να συνεχίσουν τη δράση τους για την υποστήριξη των διεμφυλικών ατόμων στον τομέα της απασχόλησης.
32. Όσον αφορά τα ίντερσεξ άτομα, τόσο οι συνεντεύξεις με σχετικούς εμπειρογνώμονες και μέλη της ίντερσεξ κοινότητας, όσο και τα δεδομένα του Οργανισμού Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (FRA, 2020), δείχνουν ότι τα ίντερσεξ άτομα πέφτουν πολύ συχνά θύματα διακρίσεων στην Ελλάδα. Η στάση και η αντίληψη της ελληνικής κοινωνίας απέναντι στα ίντερσεξ άτομα κινείται μεταξύ άγνοιας, (ιατρικής) παθολογικοποίησης και εχθρότητας. Η απόκρυψη του ότι ένα άτομο είναι ίντερσεξ ή/και η παρενόχληση και οι διακρίσεις

²⁷ Διατίθεται στη διεύθυνση https://primeminister.gr/wp-content/uploads/2021/06/ethniki_statigiki_gia_thn_isothta_ton_loatki.pdf?fbclid=IwAR0H3gutNs17FyqCqevtEw8A8p-mbzb8KC_jRAQaEyQhRsJdta8e0XhBN0 (μόνο στην ελληνική γλώσσα).

²⁸ Θετική Φωνή, Orlando LGBT+, Colour Youth – Κοινότητα LGBTQ Νέων Αθήνας, Οικογένειες Ουράνιο Τόξο, ΚΜΟΠ-Κέντρο Κοινωνικής Δράσης και Καινοτομίας σε συνεργασία με το Πολύχρωμο Σχολείο

²⁹ Το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής είναι μια ιδιωτική εταιρεία που εξυπηρετεί το δημόσιο συμφέρον. Βρίσκεται στην Αθήνα και εποπτεύεται από τον Υπουργό Παιδείας, Δια Βίου Μάθησης και Θρησκευμάτων.

³⁰ Διεθνής Αμνηστία, υποβολή για την έκτη αξιολόγηση της Ελλάδας από την ECRI.

³¹ Με υπουργική απόφαση που δημοσιεύτηκε στο ΦΕΚ 2711 / Β ' / 24-06-2021, τα διεμφυλικά άτομα θα ενταχθούν στις λοιπές ευπαθείς ομάδες για τις επιπλέον θέσεις εργασίας που προβλέπει το πρόγραμμα ανεργίας του ΟΑΕΔ..

με βάση τα χαρακτηριστικά του φύλου στην καθημερινότητα, ιδιαίτερα στον τομέα της υγείας, της εκπαίδευσης και της εργασίας, φαίνεται να είναι διαρκώς παρούσες πτυχές της ζωής ενός ίντερσεξ ατόμου στην Ελλάδα.³²

33. Σε σχέση με αυτό, κατά τη διάρκεια της επίσκεψής της, η αντιπροσωπεία της ECRI άκουσε αξιόπιστες μαρτυρίες που υποδεικνύουν σχετικά διαδεδομένες πρακτικές στις οποίες ιατροί συστήνουν σε εγκύους γυναίκες και τους συζύγους τους ή ασκούν ακόμα πίεση στους γονείς ώστε να προχωρήσουν σε άμβλωση αγέννητων παιδιών που έχουν διαγνωστεί ως ίντερσεξ. Άκουσε επίσης μαρτυρίες από εργαζόμενους στην υγεία και εκπαιδευτικούς που εξέφραζαν μισαλλοδοξία προς τα ίντερσεξ παιδιά. Στα θετικά της υπόθεσης, η ECRI αντιλαμβάνεται ότι ο Αναπληρωτής Συνήγορος του Πολίτη για τα δικαιώματα των παιδιών, ο οποίος είναι αναπληρωτής του ΣΤΠ, έχει συμμετάσχει ενεργά στην υποστήριξη των ίντερσεξ παιδιών και των γονιών τους και ο Έλληνας Συνήγορος του Πολίτη έχει παρέμβει σε κάποιες περιπτώσεις για να σταματήσει τις περιττές χειρουργικές επεμβάσεις σε ίντερσεξ παιδιά.
34. Η σύσταση της ECRI προς τις αρχές είναι να δώσουν προτεραιότητα στη λήψη μέτρων για την καταπολέμηση της μισαλλοδοξίας και των διακρίσεων εις βάρος των ίντερσεξ ατόμων, ιδιαίτερα των παιδιών. Αυτές οι προσπάθειες θα πρέπει να περιλαμβάνουν α) τη θέσπιση ειδικής νομοθεσίας που να απαγορεύει τις ιατρικά περιττές χειρουργικές επεμβάσεις «κανονικοποίησης» του φύλου και άλλες μη θεραπευτικές προσεγγίσεις έως ότου το ίντερσεξ παιδί είναι σε θέση να συμμετάσχει στην απόφαση, με βάση το δικαίωμα στην αυτοδιάθεση και επί της αρχής της ελεύθερης και εν επιγνώσει συναίνεσης, β) την ανάπτυξη κατευθυντήριων γραμμών και την κατάρτιση σχετικά με τα δικαιώματα ισότητας των ίντερσεξ ατόμων για τους σχετικούς επαγγελματίες, ιδιαίτερα εκείνους που ενδέχεται να έρθουν σε επαφή με ίντερσεξ παιδιά, όπως οι εκπαιδευτικοί και οι επαγγελματίες υγείας, και γ) την κυκλοφορία τυχόν υπάρχοντος σχετικού υλικού, όπως οδηγούς για γονείς ίντερσεξ παιδιών, στις ομάδες-στόχους.

II. ΡΗΤΟΡΙΚΗ ΜΙΣΟΥΣ ΚΑΙ ΒΙΑ ΥΠΟΚΙΝΟΥΜΕΝΗ ΑΠΟ ΜΙΣΟΣ

A. Ρητορική μίσους^{33 34}

35. Σύμφωνα με τα στατιστικά στοιχεία που συγκέντρωσε η Ελληνική Αστυνομία, το 2020 σημειώθηκαν 51 περιστατικά ρητορικής μίσους, 34 από τα οποία ήταν διαδικτυακά. Οι αντίστοιχοι αριθμοί ήταν 92 (38 διαδικτυακά) το 2019, 63 (39 διαδικτυακά) το 2018, 88 (48 διαδικτυακά) το 2017 και 29 (15 διαδικτυακά) το 2016. Πέρα από αυτά τα στοιχεία, δεν υπάρχει αξιοσημείωτη συστηματική συλλογή δεδομένων πάνω στη ρητορική μίσους.
36. Η ECRI συνιστά στις αρχές να δημιουργήσουν ένα ολοκληρωμένο σύστημα παρακολούθησης και καταγραφής περιστατικών ρητορικής μίσους, συμπεριλαμβανομένων αυτών που λαμβάνουν χώρα στο διαδίκτυο, με βάση τις εμπειρίες και την τεχνογνωσία της αστυνομίας και των εισαγγελικών αρχών, των φορέων ισότητας και των εθνικών φορέων για τα ανθρώπινα δικαιώματα, των

³² The Status of Intersex People in Greece, BRING-IN, national Situational Analyses Report, Αθήνα, Μάρτιος 2021, σελ. 39, διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση [Deliverables | Bring-In](#)

³³ Σύμφωνα με την υπ' αριθμ. 15 ΣΓΠ της ECRI σχετικά με την καταπολέμηση της Ρητορικής Μίσους, ως «ρητορική μίσους» νοείται η υπεράσπιση, προώθηση ή υποκίνηση, με οποιοδήποτε μορφή, της υποτίμησης, του μίσους ή του εξευτελισμού ενός ατόμου ή μιας ομάδας ατόμων, καθώς και κάθε παρενόχληση, προσβολή, υιοθέτηση αρνητικών στερεοτύπων, στιγματισμός ή απειλή σε σχέση με ένα τέτοιο άτομο ή ομάδα ατόμων και η αιτιολόγηση όλων των προηγούμενων τύπων έκφρασης, με βάση τη «φυλή», το χρώμα, την καταγωγή, την εθνική ή εθνοτική καταγωγή, την ηλικία, την αναπηρία, τη γλώσσα, τις γενεαλογικές καταβολές, τη θρησκεία ή τις πεποιθήσεις, το βιολογικό φύλο, το κοινωνικό φύλο, την ταυτότητα φύλου, τον σεξουαλικό προσανατολισμό και άλλα προσωπικά χαρακτηριστικά ή κατάσταση.

³⁴ Στην παρούσα έκθεση, ως έγκλημα μίσους θα πρέπει να νοείται ως οποιοδήποτε ποινικό αδίκημα που υποκινείται από μίσος ή προκατάληψη με βάση τη «φυλή», το χρώμα, την γλώσσα, τη θρησκεία, την ιθαγένεια, την εθνική ή εθνοτική καταγωγή, τον γενετήσιο προσανατολισμό ή την ταυτότητα φύλου, πραγματικά ή εικαζόμενα. Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με την έννοια του εγκλήματος μίσους, επισκεφτείτε τη διεύθυνση <http://hatecrime.osce.org/what-hate-crime>.

37. Η ECRI σημειώνει ότι τα τελευταία χρόνια οι αρχές έλαβαν μέτρα σε διάφορα επίπεδα για την πρόληψη και την καταπολέμηση της ρητορικής μίσους, τόσο στο διαδίκτυο όσο και εκτός αυτού.
38. Στις 25 Ιανουαρίου 2017, η Ελλάδα επικύρωσε το Πρόσθετο Πρωτόκολλο της Σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης για το έγκλημα στον κυβερνοχώρο, σχετικά με την ποινικοποίηση πράξεων ρατσιστικού και ξενοφοβικού χαρακτήρα που διαπράττονται μέσω υπολογιστικών συστημάτων. Το Πρωτόκολλο τέθηκε σε ισχύ στην Ελλάδα την 1η Μαΐου 2017.
39. Ο ελληνικός Ποινικός Κώδικας τροποποιήθηκε επίσης με τον Ν. 4619/2019. Ως αποτέλεσμα της τροποποίησης, το άρθρο 184 του Κώδικα προβλέπει ότι όποιος δημόσια, με οποιοδήποτε μέσο, συμπεριλαμβανομένου του διαδικτύου, προκαλεί ή υποκινεί τη διάπραξη εγκλήματος και θέτει σε κίνδυνο τη δημόσια τάξη, τιμωρείται με φυλάκιση ενός έτους ή με χρηματική ποινή. Εάν υπήρχε η πρόθεση τέλεσης βίαιων πράξεων εναντίον ατόμων που προσδιορίζονται βάσει των φυλετικών χαρακτηριστικών, του χρώματος, της εθνικής ή εθνοτικής καταγωγής, των γενεαλογικών καταβολών, της θρησκείας, της αναπηρίας, του γενετήσιου προσανατολισμού, της ταυτότητας φύλου ή των χαρακτηριστικών φύλου, η ποινή μπορεί να φτάσει τα τρία χρόνια φυλάκισης.
40. Το άρθρο 8 του Ν. 4779/2021 προβλέπει ότι οι υπηρεσίες οπτικοακουστικών μέσων δεν πρέπει να περιέχουν υποκίνηση βίας ή μίσους κατά ομάδας ατόμων ή μέλους μιας ομάδας, που προσδιορίζεται βάσει των φυλετικών χαρακτηριστικών, του χρώματος, της εθνικής ή εθνοτικής καταγωγής, των γενεαλογικών καταβολών, της θρησκείας, της αναπηρίας, του γενετήσιου προσανατολισμού, της ταυτότητας φύλου ή των χαρακτηριστικών φύλου.³⁵
41. Η ECRI σημείωσε επίσης ότι δημιουργήθηκε ένας ιστότοπος της αστυνομίας μέσω του οποίου μπορούν να καταγγεληθούν περιστατικά ρητορικής και εγκλημάτων μίσους. Η Διεύθυνση Δίωξης Ηλεκτρονικού Εγκλήματος της Ελληνικής Αστυνομίας συμμετέχει επίσης σε προληπτικές και διερευνητικές ενέργειες κατά της ρητορικής μίσους στο διαδίκτυο.
42. Το 2018, ο Εισαγγελέας του Αρείου Πάγου εξέδωσε οδηγίες³⁶ για τον τρόπο αντιμετώπισης υποθέσεων ρητορικής μίσους.
43. Στον τομέα της αυτορρύθμισης, ο Κώδικας Δεοντολογίας των Δημοσιογράφων, ο οποίος ισχύει για τα τηλεοπτικά και ραδιοφωνικά προγράμματα, προβλέπει την υποχρέωση οι πολίτες να αντιμετωπίζονται χωρίς διακρίσεις. Το Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης (ΕΣΡ) εμποττεύει τις ραδιοφωνικές και τηλεοπτικές εκπομπές. Το ΕΣΡ μπορεί να ενεργεί *αυτεπάγγελα* ή κατόπιν καταγγελίας. Μπορεί να επιβάλει διοικητικές κυρώσεις, όπως πρόστιμα, και μπορεί να αναστείλει τις μεταδόσεις τηλεοπτικών ή ραδιοφωνικών προγραμμάτων ή ακόμη και όλες τις μεταδόσεις ενός παραβατικού ραδιοτηλεοπτικού φορέα. Το ΕΣΡ μπορεί να ενεργεί γρήγορα για να αποτρέψει περαιτέρω βλάβη. Οι αποφάσεις του δημοσιοποιούνται.³⁷ Για να αποτραπεί η ρητορική μίσους και να αποφευχθεί η επιβολή κυρώσεων από το

³⁵ Παράγραφος 2β του άρθρου 14

³⁶ 2018/5.

³⁷ Κατά τη διάρκεια της περιόδου που μελετάμε, το ΕΣΡ έλαβε πέντε αποφάσεις που παρουσιάζουν ενδιαφέρον για την ECRI. Στη δολοφονία του Ζακ Κωστόπουλου, ενός queer ακτιβιστή και υπερασπιστή των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ο οποίος δολοφονήθηκε στις 21 Σεπτεμβρίου 2018, ένα άτομο μίλησε για την υπόθεση με ΛΟΑΤΙ-φοβικό τρόπο σε τηλεοπτική εκπομπή τοπικού τηλεοπτικού καναλιού στην περιφέρεια Αττικής, με αποτέλεσμα το Εθνικό Συμβούλιο να επιβάλει πρόστιμο 150.000 ευρώ στο κανάλι. Εκπρόσωποι του Εθνικού Συμβουλίου εξήγησαν στην ECRI ότι ο λόγος για τον οποίο το πρόστιμο ήταν τόσο υψηλό ήταν ότι η μετάδοση είχε τη δυνατότητα να προωθήσει τις διακρίσεις κατά των ΛΟΑΤΙ ατόμων γενικά. Επιπλέον, ο ραδιοτηλεοπτικός φορέας υποχρεώθηκε να μεταδώσει μια εξήγηση για τα πραγματικά γεγονότα γύρω από το περιστατικό Κωστόπουλου και την απόφαση του Εθνικού Συμβουλίου.

ΕΣΡ, πολλοί ελληνικοί ραδιοτηλεοπτικοί φορείς χρησιμοποιούν μια λειτουργία τεχνικής καθυστέρησης, σύμφωνα με την οποία η πραγματική μετάδοση «ζωντανών» εκπομπών γίνεται με μικρή καθυστέρηση προκειμένου οι τηλεοπτικοί και ραδιοφωνικοί σταθμοί να έχουν τη δυνατότητα να σταματήσουν τυχόν δηλώσεις που ενδέχεται να συνιστούν ρητορική μίσους πριν μεταδοθούν στον αέρα. Η ECRI θεωρεί ότι η ανωτέρω διαδικασία συνιστά **καλή πρακτική**.

44. Ο Κώδικας Δεοντολογίας των Μελών του Ελληνικού Κοινοβουλίου (άρθρα 2 και 8(1)) προβλέπει την πρόληψη της ρητορικής μίσους κατά ατόμων για λόγους φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής, θρησκευτικών ή πολιτικών πεποιθήσεων, φύλου, ηλικίας, αναπηρίας ή γενετήσιου προσανατολισμού (ΦΕΚ, Α67/18.4.2016).
45. Παρά τα μέτρα που περιγράφονται παραπάνω, οι πρόσφυγες, οι αιτούντες άσυλο και οι μετανάστες, οι κοινότητες Ρομά και ΛΟΑΤΙ αποτελούν συχνά στόχο για περιστατικά ρητορικής μίσους, στα οποία ενίοτε εμπλέκονται πολιτικοί ή ακόμα και κρατικοί αξιωματούχοι και, στην περίπτωση της ΛΟΑΤΙ-φοβικής ρητορικής μίσους, εκπρόσωποι της Ελληνικής Ορθόδοξης Εκκλησίας. Επίσης, κατά την επίσκεψη προέκυψε ότι οι νέες κατευθυντήριες οδηγίες που έχουν δοθεί στους εισαγγελείς έχουν αγνοηθεί σε μεγάλο βαθμό, με αποτέλεσμα τα τελευταία δέκα χρόνια να έχουν ασκηθεί διώξεις σε μόνο δέκα περίπου υποθέσεις ρητορικής μίσους με εγκληματικό χαρακτήρα, με την πλειοψηφία να μην καταλήγει σε ποινή, ή ακόμα χειρότερα με τον καταγγέλλοντα να καταλήγει κατηγορούμενος και να καταδικάζεται για συκοφαντική δυσφήμιση.³⁸ Επιπλέον, κατά τη διάρκεια της επίσκεψης, πολλοί συνομιλητές από ΜΚΟ υποστήριξαν ότι οι ισχύοντες μηχανισμοί αυτορρύθμισης αποδείχθηκαν ανεπαρκείς για την πρόληψη και την καταπολέμηση της ρητορικής μίσους.
46. Ως εκ τούτου, η ECRI συνιστά στις ελληνικές αρχές να ξεκινήσουν εκστρατείες για την ευαισθητοποίηση του κοινού κατά της ρητορικής μίσους, στις οποίες θα υπογραμμίζονται οι κίνδυνοι που εγκυμονεί η ρητορική μίσους καθώς και το ψευδές και απαράδεκτο της υπόστασής της, με τη συμμετοχή υπεύθυνων πολιτικών και θρησκευτικών ηγετών που συμμετέχουν σε αντίλογο (counter-speech).

B. Βία υποκινούμενη από μίσος

47. Σύμφωνα με στοιχεία που αναφέρθηκαν από τις ελληνικές αρχές στο Γραφείο Δημοκρατικών Θεσμών και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (ΓΔΘΑΔ) του ΟΑΣΕ, η αστυνομία κατέγραψε 164 περιπτώσεις εγκλημάτων μίσους το 2018, 128 το 2017 και 40 το 2016. Το 2018, τα εγκλήματα μίσους με κίνητρο τον ρατσισμό και την ξενοφοβία ανήλθαν σε 78, με κίνητρο την προκατάληψη κατά των Ρομά και των Σίντι σε 2, με κίνητρο τον αντισημιτισμό σε 8, με κίνητρο την προκατάληψη κατά των μουσουλμάνων σε 6, με κίνητρο την προκατάληψη κατά των Χριστιανών σε 6, με κίνητρο την προκατάληψη εναντίον μελών άλλων θρησκειών ή πεποιθήσεων σε 3 και με κίνητρο την προκατάληψη κατά του σεξουαλικού προσανατολισμού ή της ταυτότητας φύλου σε 30.³⁹ Ο αριθμός των υποθέσεων στις οποίες ασκήθηκε δίωξη σε σχέση με τον αριθμό των περιστατικών που αναφέρθηκαν ήταν χαμηλός,⁴⁰ και

³⁸ Μία από τις σχετικά λίγες επιτυχημένες διώξεις με βάση τη ρητορική μίσους ήταν εναντίον ορθόδοξου ιερέα, ο οποίος καταδικάστηκε για υποκίνηση βίας κατά ομοφυλόφιλων (για περισσότερες λεπτομέρειες, βλ. [Greek metropolitan sentenced to 7 months for "hate speech and incitement to violence" against homosexuals / OrthoChristian.Com](https://www.greekreporter.com/2019/05/22/greek-metropolitan-sentenced-to-7-months-for-hate-speech-and-incitement-to-violence-against-homosexuals/)). Από την άλλη πλευρά, δύο ΜΚΟ υπερασπιστές των ανθρωπίνων δικαιωμάτων από το Ελληνικό Παρατηρητήριο του Ελσίνκι υπέβαλαν μήνυση εναντίον ενός Ελληνορθόδοξου μητροπολίτη, κατηγορώντας τον για υποκίνηση διακρίσεων, μίσους ή βίας μετά από μια φερόμενη αντισημιτική δήλωση που είχε δημοσιεύσει. Τον Δεκέμβριο του 2019, η μήνυσή τους απορρίφθηκε από τον αρμόδιο εισαγγελέα. Αντίθετα, ο Μητροπολίτης υπέβαλε μήνυση κατά των εν λόγω ακτιβιστών ΜΚΟ, οι οποίοι στις 15 Φεβρουαρίου 2022 καταδικάστηκαν σε ποινές φυλάκισης ενός έτους με αναστολή για την υποβολή ψευδών κατηγοριών εναντίον του μητροπολίτη (για περισσότερες λεπτομέρειες, βλ. <https://www.amnesty.org/en/documents/eur25/5237/2022/en/> και ["Activists convicted of 'falsely accusing' Greek bishop of hate speech", 15 February 2022 The Guardian](https://www.theguardian.com/world/2022/feb/15/greek-bishop-convicted-hate-speech)).

³⁹ Υποβολή του ΟΑΣΕ/ΓΔΘΑΔ στην ECRI, Ιούλιος 2021.

⁴⁰ 6 το 2016, 46 το 2017 και 17 το 2018.

οι υποθέσεις που κατέληξαν σε καταδίκη εξαιρετικά χαμηλότερος. Τέσσερις το 2018, έξι το 2017 και δύο το 2016.

48. Το Δίκτυο Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας (RVRN)⁴¹ κατέγραψε συνολικά 521 περιστατικά ρατσιστικής βίας την περίοδο από το 2016 έως το 2020. Σε 148 περιστατικά οι στόχοι ήταν πρόσφυγες, αιτούντες άσυλο ή μετανάστες, άτομα που συνεργάζονταν μαζί τους ή κέντρα φιλοξενίας. Σε επτά περιστατικά, οι στόχοι ήταν Έλληνες πολίτες για λόγους εθνικής καταγωγής ή χρώματος, ενώ σε 28 περιστατικά, οι επιθέσεις έγιναν για θρησκευτικούς λόγους. Σε 131 περιστατικά, οι στόχοι ήταν ΛΟΑΤΙ άτομα και υπέρμαχοι των ανθρωπίνων δικαιωμάτων λόγω της σύνδεσής τους με τις ΛΟΑΤΙ κοινότητες.⁴² Ο αριθμός των καταδικαστικών αποφάσεων για εγκλήματα μίσους είναι εξαιρετικά χαμηλός σε σχέση με τα καταγεγραμμένα περιστατικά.⁴³

Νομοθεσία

49. Σύμφωνα με το άρθρο 82Α του Ποινικού Κώδικα, πρέπει να στοιχειοθετείται κίνητρο μεροληψίας όταν το θύμα επιλέγεται (στοχοποιείται) από τον δράστη «λόγω των χαρακτηριστικών φυλής, χρώματος, εθνικής ή εθνοτικής καταγωγής, γενεαλογικών καταβολών, θρησκείας, αναπηρίας, γενετήσιου προσανατολισμού, ταυτότητας ή χαρακτηριστικών φύλου». Ωστόσο, στην πράξη, η αστυνομία, οι εισαγγελείς και οι δικαστές εμφανίζονται απρόθυμοι να ερευνήσουν, να ασκήσουν δίωξη και να καταδικάσουν το ρατσιστικό έγκλημα βάσει του άρθρου 82Α.⁴⁴ Μετά την έγκριση του άρθρου 21 του Ν. 4356/2015, δεν απαιτείται πλέον να αποδεικνύεται ότι ο δράστης υποκινήθηκε από μίσος κατά του θύματος ώστε ένα έγκλημα να τιμωρηθεί με αυστηρότερες ποινές ως ρατσιστικό, αλλά αρκεί να αποδειχθεί ότι το θύμα στοχοποιήθηκε από τον δράστη λόγω των χαρακτηριστικών του/της.

Απαντήσεις σε εγκλήματα μίσους, συμπεριλαμβανομένης της βίας που υποκινείται από μίσος

50. Δυστυχώς, ο πραγματικός αντίκτυπος του άρθρου 82Α του Ποινικού Κώδικα στις πρόσφατες ποινικές υποθέσεις εξακολουθεί να είναι μάλλον περιορισμένος. Στη διερεύνηση εγκλημάτων με κίνητρο την προκατάληψη υπήρχαν καθυστερήσεις. Σε ορισμένες περιπτώσεις, το πιθανώς ρατσιστικό κίνητρο δεν ερευνήθηκε στην πράξη από την αστυνομία και ούτε οι εισαγγελείς ασχολήθηκαν με το θέμα.⁴⁵ Σε αυτό το πλαίσιο, ένα βασικό εύρημα του Συνηγόρου του Πολίτη ως Εθνικού Μηχανισμού Διερεύνησης Περιστατικών Αυθαιρεσίας είναι ότι πολύ συχνά δεν ζητείται επίσημη συνέντευξη από τα θύματα και ότι δεν λαμβάνονται υπόψη ιατρικά και άλλα στοιχεία. Σε άλλες περιπτώσεις, οι ανακριτές καλούν τα θύματα μήνες μετά το περιστατικό, γεγονός που ειδικά στην περίπτωση των θυμάτων που αιτούνται άσυλο συχνά καθιστά δύσκολο τον εντοπισμό τους. Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα αφορά κατοίκους του νησιού της Λέσβου, οι οποίοι τον Απρίλιο του 2019 επιτέθηκαν σε αιτούντες άσυλο που διαμαρτύρονταν για τις διαβόητα κακές συνθήκες στον καταυλισμό της Μόριας.⁴⁶ Κατά τη διάρκεια της έρευνας

⁴¹ Το RVRN είναι μια ομάδα με πάνω από 50 ΜΚΟ και άλλους φορείς της κοινωνίας των πολιτών το οποίο ιδρύθηκε μαζί με την Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου και την Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες το 2011.

⁴² Υποβολή RVRN στην ECRI, 3 Αυγούστου 2021.

⁴³ Ελληνική Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου: σελίδα 16 των εκ της 28ης Σεπτεμβρίου 2021 παρατηρήσεων σχετικά με την Ελλάδα σε συνδυασμό με την 23η και 24η περιοδική έκθεση προς την Επιτροπή για την Εξάλειψη των Φυλετικών Διακρίσεων (CERD) της Διεθνούς Σύμβασης για την Κατάργηση κάθε Μορφής Φυλετικών Διακρίσεων.

⁴⁴ Ελληνική Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου: σελίδα 12 των παρατηρήσεων σχετικά με την Ελλάδα σε συνδυασμό με την 23η και 24η περιοδική έκθεση προς την Επιτροπή για την Εξάλειψη των Φυλετικών Διακρίσεων (CERD) της Διεθνούς Σύμβασης για την Κατάργηση κάθε Μορφής Φυλετικών Διακρίσεων.

⁴⁵ Υποβολή RVRN στην ECRI, 3 Αυγούστου 2021, σελίδα 10.

⁴⁶ Ο καταυλισμός στον οποίο διέμεναν περίπου 13.000 πρόσφυγες καταστράφηκε από πυρκαγιά τον Σεπτέμβριο του 2020. Από τότε χτίστηκαν νέοι καταυλισμοί, αλλά έχουν δεχτεί κριτικές λόγω του ότι θυμίζουν πολύ φυλακές <https://fragdenstaat.de/en/blog/2021/10/22/how-the-eu-supports-the-construction-of-prison-like-refugee-camps/>

εντοπίστηκαν 26 φερόμενοι δράστες. Ωστόσο, μέχρι τον Νοέμβριο του 2021, δεν είχε οριστεί ημερομηνία για οποιαδήποτε ακρόαση.

51. Η ECRI ανησυχεί γι' αυτό το θέμα, καθώς κατά τη διάρκεια της επίσκεψής της δημιούργησε την εντύπωση μια γενικής απροθυμίας εκ μέρους της αστυνομίας και των εισαγγελέων να εξετάσουν τα κίνητρα μίσους στις αστυνομικές έρευνες και να προβούν σε διώξεις για εγκλήματα με βάση κίνητρο μίσους. Αυτή η κατάσταση επιβεβαιώνεται από τη δυσαναλογία που υπάρχει μεταξύ των καταγεγραμμένων εγκλημάτων μίσους σε σύγκριση με τον αριθμό των διώξεων και των ποινών για εγκλήματα που υποκινούνται από μίσος.
52. Προς το παρόν, φοιτητές της Αστυνομικής Ακαδημίας παρακολουθούν διαλέξεις, μεταξύ άλλων, για ενέργειες κατά των διακρίσεων, του ρατσισμού και της ξενοφοβίας, καθώς και για τα δικαιώματα των ΛΟΑΤΙ ατόμων. Το 2021, 151 αστυνομικοί εκπαιδεύτηκαν ενδοϋπηρεσιακά στην καταπολέμηση της ρατσιστικής βίας. Στις 21 Φεβρουαρίου 2022 ξεκίνησε ένα ευρύτερο πρόγραμμα κατάρτισης που απευθυνόταν σε 17.000 αστυνομικούς εν ενεργεία. Καλύπτει τα θέματα της ρατσιστικής και ενδοοικογενειακής βίας, καθώς και την προστασία των ΛΟΑΤΙ ατόμων και των ατόμων με αναπηρία.
53. Επί του παρόντος υπάρχουν 70 αστυνομικές ομάδες με αστυνομικούς που έχουν εκπαιδευτεί ειδικά και εργάζονται πάνω σε θέματα ρατσιστικής βίας.⁴⁷ Αυτοί οι εξειδικευμένοι αστυνομικοί, σύμφωνα με πηγές της κοινωνίας των πολιτών που συνάντησε η ECRI, εκτελούν τα καθήκοντά τους με υποδειγματικό τρόπο, σε αντίθεση με πολλούς από τους μη εξειδικευμένους συναδέλφους τους.
54. Υπάρχουν επίσης 24 ειδικοί εισαγγελείς που έχουν διοριστεί για τη διερεύνηση του ρατσιστικού εγκλήματος. Σύμφωνα με την υπ' αριθμ. 5/2018 Εισαγγελική Εγκύκλιο, απαιτείται συστηματικός χειρισμός όλων των υποθέσεων ρητορικής μίσους και βίας υποκινούμενης από μίσος. Οι εισαγγελείς έχουν λάβει οδηγίες να επικεντρωθούν στη συλλογή αποδεικτικών στοιχείων για το κίνητρο της μεροληψίας.⁴⁸
55. Το αρχικό πρόγραμμα σπουδών της Εθνικής Σχολής Δικαστικών Λειτουργιών για δικαστές και εισαγγελείς περιλαμβάνει μαθήματα για θέματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων, καθώς και εξειδικευμένα μαθήματα για τον ρατσισμό, την ξενοφοβία και το μεταναστευτικό δίκαιο. Οι ελληνικές αρχές ενημέρωσαν την ECRI για επτά δικαστικές αποφάσεις στις οποίες οι κατηγορούμενοι έχουν καταδικαστεί για εγκλήματα με ρατσιστικό ή ΛΟΑΤΙ-φοβικό κίνητρο το οποίο αναγνωρίστηκε από το δικαστήριο, συμπεριλαμβανομένης μιας ρατσιστικής δολοφονίας, η οποία οδήγησε σε ποινή κάθειρξης 21 ετών και 5 μηνών για τους δράστες.
56. Αξιοσημείωτο είναι επίσης ότι, με απόφαση που εκδόθηκε στις 7 Οκτωβρίου 2020, το Εφετείο Κακουρηγημάτων της Αθήνας έκρινε ένοχα τα επτά μέλη της ηγεσίας της «Χρυσής Αυγής» για διεύθυνση εγκληματικής οργάνωσης.⁴⁹

Στήριξη σε θύματα εγκλημάτων μίσους

57. Η Ελληνική Αστυνομία διαθέτει μια 24ωρη ανοιχτή τηλεφωνική γραμμή, η οποία ειδικεύεται στην καταπολέμηση της ρατσιστικής βίας (βλ. παράγραφο 53 ανωτέρω), και στην οποία μπορούν να καταγγελλθούν, εμπιστευτικά ή/και ανώνυμα, εγκλήματα ύποπτα για ρατσιστικά κίνητρα. Παρέχει πληροφορίες σχετικά με υπηρεσίες υποστήριξης των θυμάτων, καθώς και πληροφορίες για τα δικαιώματά τους. Το ίδιο κάνουν και οι αντιρατσιστικές αστυνομικές μονάδες εάν

⁴⁷ Υπάρχουν δύο Τμήματα στις Υποδιευθύνσεις Κρατικής Ασφάλειας, οι οποίες υπάγονται στις Διευθύνσεις Ασφάλειας Αττικής και Θεσσαλονίκης, και 68 Γραφεία στις περιφερειακές Υπηρεσίες Ασφάλειας. Και τα 70 εργάζονται κατά της ρατσιστικής βίας.

⁴⁸ Όπως η χρήση προσβλητικών εκφράσεων ή χειρονομιών προς το θύμα πριν ή κατά τη διάρκεια του εγκλήματος, δηλώσεις πριν από το έγκλημα που υποδηλώνουν σχεδιασμό, διασυνδέσεις με οργανωμένες ομάδες και συνθήκες του εγκλήματος, όπως χρόνος, τόπος, σύμβολα, συνθήματα, αφίσες, φυλλάδια, γκράφιτι ή αναπαραστάσεις με σπρέι στον τόπο του εγκλήματος ή διαμάχες μεταξύ του θύματος και του δράστη για εθνικούς, θρησκευτικούς και πολιτιστικούς λόγους.

⁴⁹ Ως προς αυτό, γίνεται αναφορά στην πέμπτη έκθεση της ECRI για την Ελλάδα (2015), ειδικότερα στις παρ. 75 και 76..

τα θύματα επικοινωνήσουν απευθείας μαζί τους. Τα άτομα που τηλεφωνούν στην ανοιχτή τηλεφωνική γραμμή μπορούν επίσης να παραπεμφθούν στο Δίκτυο Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας, το οποίο μπορεί να βοηθήσει περαιτέρω, μεταξύ άλλων και σε γλώσσες εκτός από την ελληνική ή την αγγλική. Ωστόσο, αυτή η ανοιχτή τηλεφωνική γραμμή δεν είναι διαθέσιμη σε όλη τη χώρα. Η ECRI ενθαρρύνει τις αρχές να διασφαλίσουν ότι η συγκεκριμένη ανοιχτή τηλεφωνική γραμμή είναι προσβάσιμη σε όλη τη χώρα.

58. Σύμφωνα με το άρθρο 61 του Ν. 4478/2017, οι αστυνομικοί στους οποίους καταγγέλλονται ρητορική ή εγκλήματα μίσους θα πρέπει να μπορούν να παραπέμπουν τα θύματα σε υπηρεσίες υποστήριξης. Τα εγκλήματα μπορούν να καταγγεληθούν περαιτέρω στην ιστοσελίδα της ΕΛ.ΑΣ. Σύμφωνα με την παράγραφο 1 του άρθρου 44 του Ν. 3386/2005, άδειες διαμονής για ανθρωπιστικούς λόγους δύνανται να χορηγούνται σε θύματα ρατσιστικών εγκλημάτων, με την προϋπόθεση ότι υπάρχει σχετική δικαστική απόφαση ή/και ότι το θύμα χρειάζεται ιατρική περίθαλψη. Η ECRI θεωρεί ότι η ανωτέρω διαδικασία συνιστά **καλή πρακτική**.
59. Το Υπουργείο Δικαιοσύνης μαζί με το Εθνικό Συμβούλιο κατά του Ρατσισμού και της Μισαλλοδοξίας δημιούργησαν πρόσφατα έναν οδηγό για θύματα εγκλημάτων μίσους σε εννέα γλώσσες⁵⁰, ο οποίος περιλαμβάνει το υπάρχον νομικό πλαίσιο για τα δικαιώματα των θυμάτων ρατσιστικών εγκλημάτων, οδηγίες για τα απαραίτητα βήματα που πρέπει να ακολουθήσουν όσοι επηρεάζονται από ρατσιστικά εγκλήματα, καθώς και μια λίστα με υπηρεσίες που μπορούν να βοηθήσουν τα θύματα.⁵¹ Αναμένεται να διανεμηθεί σε αστυνομικές και εισαγγελικές υπηρεσίες, οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών, δημόσια νοσοκομεία και κέντρα υποδοχής μεταναστών. Η ECRI ενθαρρύνει τις αρχές να αναλάβουν περαιτέρω δράση, πέρα από την κυκλοφορία του οδηγού σε περισσότερες γλώσσες (συμπεριλαμβανομένης την γλώσσας των Ρομά), για να διευκολύνουν την πρόσβαση των θυμάτων σε υποστήριξη και ένδικο μέσα.

III. ΕΝΤΑΞΗ ΚΑΙ ΣΥΜΠΕΡΙΛΗΨΗ

A. Μετανάστες

60. Η Ύπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών για τους Πρόσφυγες εκτιμά ότι στα τέλη Οκτωβρίου του 2021, η Ελλάδα φιλοξενούσε σχεδόν 95.000 άτομα που είχαν φτάσει στην χώρα μετά το 2015. Η μεγάλη πλειονότητα αυτών είναι επίσημα εγγεγραμμένοι ως πρόσφυγες, δικαιούχοι καθεστώτος επικουρικής προστασίας ή αιτούντες άσυλο. Οι περισσότεροι από αυτούς διαμένουν στην ηπειρωτική Ελλάδα.⁵²
61. Η ένταξη είναι μία από τις έξι προτεραιότητες της ελληνικής πολιτικής διαχείρισης της μετανάστευσης που ανακοίνωσε ο Έλληνας πρωθυπουργός τον Μάιο του 2021. Ωστόσο, μέχρι τα τέλη Μαρτίου του 2022, δεν υπήρχαν συγκεκριμένα μέτρα ένταξης που να απορρέουν από αυτήν την πολιτική. Υπάρχει, ωστόσο, ένας σχετικά μεγάλος αριθμός έργων στα οποία συμμετέχουν ελληνικοί δημόσιοι

⁵⁰ Αγγλικά, Γαλλικά, Φαρσί, Ουρντού, Παστού, Αλβανικά, Ρωσικά και Γεωργιανά

⁵¹ Διατίθεται στη διεύθυνση https://moj.gov.gr/wp-content/uploads/2022/02/Guide_for_the_rights_of_hate_crime_victims_02022022.pdf

⁵² Κατά την τρέχουσα περίοδο αναφοράς, υπήρξαν καταγγελίες, μεταξύ άλλων από την Ύπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών για τους Πρόσφυγες και ΜΚΟ, για την απουσία αποτελεσματικών ερευνών σχετικά με τους ισχυρισμούς για τις λεγόμενες επαναπροωθήσεις (pushbacks) των αιτούντων άσυλο. Η ECRI σημειώνει ότι άλλα θεσμικά όργανα και φορείς του Συμβουλίου της Ευρώπης, ιδίως το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, ο Επίτροπος για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων και της Απάνθρωπης ή Ταπεινωτικής Μεταχείρισης ή Τιμωρίας (ΕΠΒ) βρίσκονται σε καλύτερη θέση, με βάση τις αντίστοιχες αρμοδιότητές τους, να εξετάσουν και να αποφανθούν επί του θέματος, και το έπραξαν. Η ECRI γνωρίζει ότι εάν οι ισχυρισμοί για επαναπροωθήσεις είναι αληθείς, το αποτέλεσμα είναι να έχει εισέλθει μικρότερος αριθμός αιτούντων άσυλο στην ελληνική επικράτεια τα τελευταία χρόνια, επηρεάζοντας έτσι τον αριθμό των προσφύγων, των δικαιούχων καθεστώτος επικουρικής προστασίας και των αιτούντων άσυλο που διαμένουν στη χώρα, καθώς και την άσκηση πολιτικών ένταξης που τους αφορούν.

φορείς, φορείς της κοινωνίας των πολιτών και διεθνείς οργανισμοί,⁵³ οι οποίοι έχουν ως στόχο την ένταξη και την υποστήριξη μεταναστών, συμπεριλαμβανομένων των αιτούντων άσυλο, στους τομείς της εκπαίδευσης, της στέγασης και της απασχόλησης. Ορισμένοι από αυτούς τους φορείς και τα θεσμικά όργανα υποστηρίζουν την ένταξη σε πολλούς τομείς πολιτικής.⁵⁴

62. Παρά το αξιόπαινο έργο πολλών ΜΚΟ όσον αφορά την υποστήριξη των μεταναστών, η ελεύθερη λειτουργία τους περιορίστηκε με Υπουργική Απόφαση της 14ης Απριλίου 2020, η οποία εγκρίθηκε για να ρυθμίζει τη λειτουργία ελληνικών αλλά και ξένων ΜΚΟ μέσω αυξημένων κανόνων για την εγγραφή τους στο μητρώο ΜΚΟ και όλων των μελών τους που δραστηριοποιούνται στους τομείς της διεθνούς προστασίας, της μετανάστευσης και της μετεγκατάστασης ή της κοινωνικής ένταξης των μεταναστών. Ο δεδηλωμένος στόχος της απόφασης ήταν να αυξηθεί η διαφάνεια του έργου των ΜΚΟ.⁵⁵
63. Με την έγκριση της υπ' αριθμ. 3063 Κοινής Υπουργικής Απόφασης της 14ης Απριλίου 2020 για τη λειτουργία του Μητρώου⁵⁶ Ελληνικών και Ξένων ΜΚΟ οι οποίες δραστηριοποιούνται στους τομείς του ασύλου, της μετανάστευσης και της κοινωνικής ένταξης στην Ελλάδα, καθώς και για το Μητρώο των μελών τους,⁵⁷ οι κανονισμοί για την εγγραφή και τη λειτουργία τέτοιων ΜΚΟ έγιναν πιο αυστηροί. Οι ελληνικές αρχές ανέφεραν στην αντιπροσωπεία της ECRI ότι αυτά τα μητρώα θεσπίστηκαν για να προσφέρουν διαφάνεια και συντονισμό και για να προστατεύσουν τόσο τις εν λόγω ΜΚΟ όσο και εκείνους που επωφελούνται από το έργο τους. Ωστόσο, σε γνωμοδότηση επί του θέματος, το Συμβούλιο Εμπειρογνωμόνων για τη Νομοθεσία περί ΜΚΟ, ένα όργανο που δημιουργήθηκε από τη Διάσκεψη των Διεθνών ΜΚΟ του Συμβουλίου της Ευρώπης για να εξετάζει τη νομοθεσία που διέπει τις ΜΚΟ και την εφαρμογή της υπό το πρίσμα των διεθνών προτύπων, θεωρεί ότι η απόφαση της ελληνικής κυβέρνησης «καθιστά ουσιαστικά αδύνατο για τις ΜΚΟ που εργάζονται στους τομείς του ασύλου, της μετανάστευσης και της κοινωνικής ένταξης να παρέχουν οποιεσδήποτε υπηρεσίες και εμποδίζει την πρόσβασή τους σε κρατική χρηματοδότηση και χρηματοδότηση από την ΕΕ».⁵⁸ Επίσης, ο Επίτροπος για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα του Συμβουλίου της Ευρώπης⁵⁹ καθώς και η Διεθνής Αμνηστία⁶⁰ εξέφρασαν την ανησυχία τους για τον τρόπο με τον οποίο η εγγραφή λειτουργεί στην πράξη, καθώς έχει υποστηριχθεί ότι οι αποφάσεις σχετικά με την εγγραφή είναι αυθαίρετες ή υποκειμενικές και ότι οι αρχές έχουν προσπαθήσει ενεργά να αποκλείσουν την εγγραφή ορισμένων ΜΚΟ με εμπειρία στον τομέα της υποστήριξης μεταναστών. Σε μία περίπτωση, οι αρχές απέρριψαν την αίτηση μιας ΜΚΟ που ήθελε να παράσχει νομική βοήθεια σε άτομα που ενδέχεται να αντιμετωπίσουν απέλαση. Οι αρχές υποστήριξαν ότι η

⁵³ Ιδιαίτερα η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες και ο Διεθνής Οργανισμός Μετανάστευσης (ΔΟΜ).

⁵⁴ Ένα παράδειγμα είναι η ίδρυση Κέντρων Ένταξης Μεταναστών, εκ των οποίων 11 υπάρχουν και λειτουργούν ως τμήματα των Κέντρων Κοινότητας των Δήμων. Τα Κέντρα Ένταξης Μεταναστών, που ιδρύθηκαν από το Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου, με την οικονομική υποστήριξη της ΕΕ, παρέχουν πληροφορίες, υπηρεσίες και συμβουλευτική για την ένταξη των μεταναστών καθώς και δικτύωση, συμπεριλαμβανομένης της παραπομπής σε παρόχους υπηρεσιών, είτε πρόκειται για δημόσιους φορείς είτε για φορείς της κοινωνίας των πολιτών. Τα ίδια τα κέντρα, μεταξύ άλλων, διοργανώνουν μαθήματα ελληνικής γλώσσας και προωθούν την πρόσβαση των μεταναστών, συμπεριλαμβανομένων εκείνων στους οποίους έχει χορηγηθεί άσυλο, στην αγορά εργασίας. Η ίδρυση περαιτέρω κέντρων βρίσκεται σε εξέλιξη.

⁵⁵ Φύλλο Εφημερίδα της Κυβέρνησης 2020, Απόφαση 3063.

⁵⁶ Το μητρώο των ΜΚΟ θεσπίστηκε με την υπουργική απόφαση 7586/2018.

⁵⁷ Το μητρώο μελών ΜΚΟ θεσπίστηκε με το άρθρο 191 του Ν. 4662/2020..

⁵⁸ Συμβούλιο Εμπειρογνωμόνων για τη Νομοθεσία περί των ΜΚΟ, Συμβούλιο της Ευρώπης, 2020, Προσάρτημα στη γνωμοδότηση σχετικά με τη συμβατότητα με τα ευρωπαϊκά πρότυπα των πρόσφατων και προγραμματισμένων τροποποιήσεων στην ελληνική νομοθεσία για την εγγραφή ΜΚΟ

⁵⁹ Επιστολή του Επιτρόπου για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα του Συμβουλίου της Ευρώπης, 3 Μαΐου 2021, διαθέσιμη στην ηλεκτρονική διεύθυνση: <https://rb.gy/n6hhus>

⁶⁰ Διεθνής Αμνηστία, Ελλάδα: Ο κανονισμός των ΜΚΟ που εργάζονται στη μετανάστευση και το άσυλο απειλεί τις δραστηριότητες της κοινωνίας των πολιτών, 31 Ιουλίου 2020, διατίθεται στη διεύθυνση: <https://bit.ly/3rsGjVW>

ΜΚΟ σκόπευε να διαπράξει παράνομες πράξεις.⁶¹ Ορισμένες ΜΚΟ έχουν έρθει αντιμέτωπες με μεγάλα πρόστιμα για την παροχή τροφής,⁶² την παροχή ντους ή την κατασκευή χώρων στέγασης για μετανάστες.⁶³ Η ECRl ανησυχεί ότι αυτές οι πρακτικές εγγραφής μπορεί απλώς να μην επιτρέπουν τους φορείς της κοινωνίας των πολιτών να παρέχουν στους μετανάστες την υποστήριξη που τόσο χρειάζονται.

64. Η ECRl συνιστά στις ελληνικές αρχές να επανεξετάσουν την εφαρμογή των νέων κανόνων εγγραφής ώστε να διασφαλίζουν ότι οι ΜΚΟ μπορούν να παρέχουν κατάλληλες υπηρεσίες υποστήριξης σε μετανάστες, συμπεριλαμβανομένων των αιτούντων άσυλο και ατόμων που έχουν νομικά αναγνωρισθεί ως πρόσφυγες.

Εκπαίδευση

65. Οι μετανάστες μαθητές και σπουδαστές επωφελούνται από την εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας ή της φροντιστηριακής διδασκαλίας σε «τάξεις υποδοχής» που λειτουργούν σε σχολεία της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης που βρίσκονται σε «ζώνες εκπαιδευτικής προτεραιότητας» (ΖΕΠ). Οι τάξεις υποδοχής είναι ανοιχτές σε όλους τους μαθητές και σπουδαστές από ευάλωτες κοινωνικές ομάδες με ελάχιστη ή καθόλου γνώση της ελληνικής γλώσσας (μαθητές που γεννήθηκαν στο εξωτερικό, συμπεριλαμβανομένων προσφύγων, παλιννοστούντων Ελλήνων, Ρομά, μέλη της μουσουλμανικής κοινότητας της Θράκης κ.λπ.).
66. Από το σχολικό έτος 2016-17 έως σήμερα, το Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων έχει καθιερώσει απογευματινά τμήματα με την ονομασία «Δομές Υποδοχής και Εκπαίδευσης Προσφύγων» (ΔΥΕΠ). Τα παιδιά αιτούντες άσυλο και τα παιδιά στα οποία έχει χορηγηθεί άσυλο και ζουν σε αστικές περιοχές μπορούν να φοιτούν σε κανονικά σχολεία με Ελληνόπουλα, πριν από τα απογευματινά μαθήματα των ΔΥΕΠ. Οι ΔΥΕΠ έχουν σχεδιαστεί ειδικά ως ένα προπαρασκευαστικό, μεταβατικό πρόγραμμα παρέμβασης με στόχο τη διασφάλιση της σταδιακής ένταξης στο εκπαιδευτικό σύστημα των παιδιών προσφύγων που ζουν σε κέντρα φιλοξενίας προσφύγων. Οι ΔΥΕΠ λειτουργούν σε δημόσια σχολεία της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Ωστόσο, σύμφωνα με την από Σεπτεμβρίου 2021 έκθεση του Ελληνικού Συμβουλίου για τους Πρόσφυγες και της οργάνωσης Save the Children, μόνο το 60% των παιδιών σχολικής ηλικίας που έχουν δικαίωμα συμμετοχής είναι εγγεγραμμένα στη ΔΥΕΠ, ενώ μόλις το 14% φοιτά στην πραγματικότητα.
67. Οι δυσκολίες δεν σχετίζονται μόνο με τον αριθμό των διαθέσιμων δασκάλων και της υλικοτεχνικής υποστήριξης, αλλά και με τη στάση ορισμένων γονέων. Συγκεκριμένα, ορισμένοι γονείς ανησυχούν ότι η ένταξη των παιδιών προσφύγων θα μειώσει το επίπεδο της εκπαίδευσης. Για παράδειγμα, αξίζει να αναφέρουμε μια υπόθεση του 2019 στο νησί της Σάμου, όπου οι ντόπιοι γονείς δεν άφηναν τα παιδιά τους να πάνε στο δημοτικό σχολείο «για λόγους υγείας», ενώ ο πραγματικός λόγος φέρεται να ήταν ότι ήθελαν να διαμαρτυρηθούν για τα παιδιά μεταναστών που επιτρεπόταν να φοιτήσουν. Τα παιδιά τελικά επέστρεψαν στο σχολείο όταν οι τοπικές αρχές απείλησαν τους γονείς με νομικές ενέργειες εναντίον τους.
68. Το Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων διορίζει Συντονιστές Εκπαίδευσης Προσφύγων (ΣΕΠ) σε όλα τα μεγάλα κέντρα φιλοξενίας προσφύγων. Οι ΣΕΠ είναι υπεύθυνοι για όλες τις πτυχές της ένταξης των παιδιών προσφύγων στα σχολεία, λειτουργώντας έτσι και ως σύνδεσμος μεταξύ των μαθητών, των γονέων, των

⁶¹ Κοινή δήλωση 19 οργανώσεων που είναι ενεργές σε ζητήματα προσφύγων στην Ελλάδα - R.S.A. (rsaegean.org)

⁶² Σύμφωνα με το άρθρο 96 του Ν. 4368/16, η ανθρωπιστική βοήθεια σε hotspots ελέγχεται από τον στρατό. Ως εκ τούτου, οι ΜΚΟ που παρέχουν τροφή και στέγη σε αυτούς τους χώρους μπορούν να βρεθούν αντιμέτωπες με κυρώσεις.

⁶³ Συμβούλιο Εμπειρογνομόνων για τη Νομοθεσία περί ΜΚΟ, Συμβούλιο της Ευρώπης, 2020, Γνωμοδότηση σχετικά με τη συμβατότητα με τα ευρωπαϊκά πρότυπα των πρόσφατων και προγραμματισμένων τροποποιήσεων στην ελληνική νομοθεσία για την εγγραφή των ΜΚΟ.

διευθυντών των σχολείων και των εκπαιδευτικών. Η ECRI σχημάτισε θετική εντύπωση για τη δουλειά των ΣΕΠ. Ωστόσο, τα ποσοστά εγκατάλειψης του σχολείου είναι σχετικά υψηλά, παρά τα ορισμένα επιτυχή παραδείγματα με πρόσφυγες που εισέρχονται στα πανεπιστήμια.

69. Εκτός από τους ΣΕΠ, υπάρχουν και άλλες πρωτοβουλίες για την υποστήριξη των παιδιών που αιτούνται άσυλο. Μία από αυτές τις πρωτοβουλίες είναι το έργο «Σχολεία για όλους – Συμπερίληψη Παιδιών Προσφύγων στα Ελληνικά Σχολεία», το οποίο υλοποιήθηκε από το Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων, σε σχολεία με πρόσφυγες μαθητές σε όλη την Ελλάδα.⁶⁴ Αξίζει να αναφερθούν δύο ακόμη πρωτοβουλίες. Το πρώτο είναι το Πρόγραμμα Εντατικής Εκμάθησης, που εισήχθη από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής, μαζί με ακαδημαϊκούς εταίρους και τη UNICEF, το οποίο παρείχε διδακτικό και μαθησιακό υλικό για την υποστήριξη μαθητών με διαφορετικό πολιτισμικό και γλωσσικό υπόβαθρο, καθώς και εκπαιδευτικούς τάξης ή υποδοχής σε σχολεία δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Το δεύτερο έργο, «Αξιολόγηση Επαυξημένης Πραγματικότητας: Αποτιμώντας την προϋπάρχουσα γνώση στις Φυσικές Επιστήμες και τα Μαθηματικά νεοεισερχόμενων μαθητών/-τριών με προσφυγικό/μεταναστευτικό υπόβαθρο», έχει διάρκεια τριών ετών ξεκινώντας από την 1η Νοεμβρίου 2020 και έχει οδηγήσει στη δημιουργία υλικού, πρακτικών και τεχνογνωσίας για το αξιολόγηση της προϋπάρχουσας γνώσης στα Μαθηματικά και τις Φυσικές Επιστήμες μεταξύ των νεοαφιχθέντων μεταναστών.
70. Παρά τα διάφορα μέτρα στήριξης για να βελτιωθεί η πρόσβαση στην εκπαίδευση των παιδιών που αιτούνται άσυλο, συνεχίζουν να υπάρχουν προβλήματα. Σε απόφαση της 26ης Ιανουαρίου 2021, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή Κοινωνικών Δικαιωμάτων διαπίστωσε ότι υπήρξαν πολλαπλές παραβιάσεις του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Χάρτη, μεταξύ άλλων και παραβίαση της παραγράφου 2 του άρθρου 17 του Χάρτη λόγω της έλλειψης πρόσβασης στην εκπαίδευση για συνοδευόμενα και ασυνόδευτα παιδιά μεταναστών σε πολλά νησιά.⁶⁵
71. Ενθαρρυντικό είναι το γεγονός ότι αρκετοί από τους συνομιλητές της κοινωνίας των πολιτών με τους οποίους συναντήθηκε η ECRI κατά τη διάρκεια της επίσκεψής της ανέφεραν πρόσφατες βελτιώσεις στην παροχή πρακτικών διευθετήσεων για να καταστεί δυνατή η εκπαίδευση των παιδιών που αιτούνται άσυλο. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα τη βελτίωση των πραγματικών ποσοστών φοίτησης στα σχολεία. Η ECRI ενθαρρύνει θερμά τις αρχές να συνεχίσουν τις προσπάθειές τους με στόχο να βελτιωθεί η πρόσβαση των παιδιών μεταναστών στην εκπαίδευση, συμπεριλαμβανομένων των νησιών.
72. Όσον αφορά τους ενήλικες μετανάστες, συμπεριλαμβανομένων εκείνων στους οποίους έχει χορηγηθεί άσυλο, παρέχονται επί του παρόντος δωρεάν μαθήματα ελληνικής γλώσσας και ελληνικού πολιτισμού από πέντε Κέντρα Ένταξης Μεταναστών. Καθένα από αυτά είναι υπεύθυνο για το περιεχόμενο και τη διάρκεια των μαθημάτων. Όλοι οι μετανάστες και οι δικαιούχοι διεθνούς προστασίας που διαμένουν στους εν λόγω δήμους μπορούν να παρακολουθούν τα μαθήματα δωρεάν. Επίσης, υπάρχουν τα λεγόμενα σχολεία δεύτερης ευκαιρίας, τα οποία αρχικά ιδρύθηκαν για Έλληνες που έχουν εγκαταλείψει το σχολείο αλλά επιθυμούν να το ολοκληρώσουν την εκπαίδευσή τους αργότερα. Αυτά τα σχολεία είναι επίσης ανοιχτά σε όλες τις κατηγορίες μεταναστών μαθητών και ορισμένοι φοιτούν σε αυτά. Η ECRI χαιρετίζει τα μαθήματα που προσφέρονται από τα Κέντρα Ένταξης Μεταναστών και ενθαρρύνει την επέκτασή τους και σε άλλους δήμους. Θεωρεί επίσης θετική την πρόσβαση σε σχολεία «δεύτερης ευκαιρίας» που παρέχεται στους μετανάστες.

Στέγαση

⁶⁴ [The European Wergeland Centre \(theewc.org\)](https://www.theewc.org/) (με το Συμβούλιο της Ευρώπης)

⁶⁵ Διεθνής Επιτροπή Νομικών (ICJ) και Ευρωπαϊκό Συμβούλιο για Πρόσφυγες και Εξόριστους (ECRE) κατά Ελλάδας, Αρ. Προσφυγής 173/2018, παρ. 199-209.

73. Η ECRI ανησυχεί για την πρόσφατη διακοπή της στεγαστικής στήριξης για άτομα που έχουν αναγνωριστεί νομικά ως πρόσφυγες, καθώς και για εκείνους των οποίων οι αιτήσεις άσυλου είχαν απορριφθεί. Η πρώτη φάση του σχεδίου, η οποία αναβλήθηκε από τον Απρίλιο για τον Μάιο του 2020 λόγω των περιορισμών της Covid-19, επηρέασε πάνω από 11.000 άτομα που έπρεπε να εγκαταλείψουν το κατάλυμα τους έως την 1η Ιουνίου 2020, μετά από μια αλλαγή στην ελληνική νομοθεσία που τέθηκε σε ισχύ στις 11 Μαρτίου 2020, σύμφωνα με την οποία, μετά την αναγνώριση του νομικού τους καθεστώτος, οι πρόσφυγες και οι δικαιούχοι επικουρικής προστασίας πρέπει να εγκαταλείψουν το κατάλυμα τους εντός 30 ημερών αντί εντός έξι μηνών. Ωστόσο, οι πρόσφυγες και οι δικαιούχοι επικουρικής προστασίας πολλές φορές μένουν στα κέντρα υποδοχής για μεγαλύτερο χρονικό διάστημα, όπου, στην πράξη, συνεχίζουν να συντηρούνται και να λαμβάνουν άλλες υπηρεσίες.
74. Η ECRI επισκέφθηκε ένα από τα κέντρα μακροχρόνιας φιλοξενίας αιτούντων άσυλο στα Διαβατά, κοντά στη Θεσσαλονίκη. Η ECRI σχημάτισε μια μάλλον θετική εντύπωση για τις εγκαταστάσεις, οι οποίες περιλάμβαναν ένα ανεπίσημο σχολείο για μικρά παιδιά. Η Casa Base, η λειτουργία της οποίας γίνεται από ΜΚΟ εκτός του κέντρου φιλοξενίας, προσέφερε περαιτέρω δραστηριότητες εκπαίδευσης και κατάρτισης για μεγαλύτερα κορίτσια και γυναίκες, καθώς και μια λέσχη φωτογραφίας.
75. Το πρόγραμμα HELIOS, που χρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και υλοποιείται από τον Διεθνή Οργανισμό Μετανάστευσης (ΔΟΜ), υποστηρίζει τους μετανάστες στους οποίους χορηγείται άσυλο μέσω επιδοτήσεων στέγασης, μαθημάτων ένταξης⁶⁶ και άλλων μέτρων. Μέχρι στιγμής περίπου 32.000 πρόσφυγες έχουν εγγραφεί στο πρόγραμμα, ενώ περίπου 15.000 συμμετέχουν ενεργά. Εάν και όταν χορηγηθεί άσυλο στους αιτούντες άσυλο, αυτοί οφείλουν να αλλάξουν καθεστώς για τις επιδοτήσεις στέγασης. Μετά από αυτό, ο ΔΟΜ μπορεί να τους υποστηρίξει βοηθώντας τους να εξασφαλίσουν συμφωνητικό μίσθωσης και στη συνέχεια με επιδοτήσεις ενοικίου για ιδιωτικά διαμερίσματα,⁶⁷ μια διαδικασία που χρηματοδοτείται από το Πρόγραμμα HELIOS. Ωστόσο, οι επιδοτήσεις ενοικίου καταβάλλονται μόνο μετά την υπογραφή του συμφωνητικού.⁶⁸ Ο ΔΟΜ διαθέτει έναν ιστότοπο με ενοικιαζόμενα διαμερίσματα σε λογικές τιμές. Οι επιδοτήσεις ενοικίου, ωστόσο, περιορίζονται σε ένα διάστημα 12 μηνών.⁶⁹

⁶⁶ Τα οποία αποτελούνται από π.χ. γλωσσική κατάρτιση και ανάπτυξη τοπικών κοινωνικών δεξιοτήτων

⁶⁷ Εάν τα ενοικιαζόμενα διαμερίσματα δεν είναι επιπλωμένα, ο ΔΟΜ μπορεί να παράσχει κάποια οικονομική στήριξη για επίπλωση.

⁶⁸ Διεθνής Αμνηστία (10 Σεπτεμβρίου 2021), Υποβολή Διεθνούς Αμνηστίας στον Έκτο Κύκλο Παρακολούθησης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής κατά του Ρατσισμού και της Μισαλλοδοξίας (ECRI): ΕΛΛΑΔΑ, σελ. 3-4 και υποσημείωση 9 που αναφέρεται σε: Διεθνής Αμνηστία, Υποβολή στον Ειδικό Εισηγητή των Ηνωμένων Εθνών για την επαρκή στέγαση: Covid-19 και το δικαίωμα στη στέγαση, Ιούλιος 2020, διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση: <https://www.amnesty.org/en/documents/ior40/2626/2020/en> Για λεπτομέρειες σχετικά με πιο πρόσφατες εξελίξεις βλ.: <https://www.refugeesinternational.org/reports/2020/12/21/7z5xegmkuq5p3lob24hmxp3l0zy7oc>, <https://medium.com/are-you-syrious/ays-special-from-greece-the-ongoing-failure-of-accommodation-programs-3d6677ed415c>, <https://asylumineurope.org/reports/country/greece/content-international-protection/housing/>, <https://rescue-uk.org/press-release/over-two-thousand-refugees-greece-risk-homelessness-support-programme-closes-warns-irc>.

⁶⁹ Η επιδότηση ενοικίου δύναται να χορηγηθεί για τρεις επιπλέον μήνες εάν οι πρόσφυγες συμφωνήσουν να νοικιάσουν ένα διαμέρισμα σε μια πιο απομακρυσμένη αγροτική περιοχή, όπου το κόστος ενοικίασης είναι χαμηλότερο.

Εργασία

76. Σύμφωνα με τα επίσημα στατιστικά στοιχεία, το συνολικό ποσοστό απασχόλησης στην Ελλάδα το 2020 ήταν 61,1 %, με το ποσοστό μεταξύ των ατόμων που κατοικούν στην Ελλάδα αλλά γεννήθηκαν εκτός Ελλάδας ή άλλων χωρών της ΕΕ να ανέρχεται στο 56,4%. Αν και η διαφορά είναι σχετικά μικρή, το ποσοστό ανεργίας, δηλαδή οι διαφορές στα ποσοστά των εγγεγραμμένων ως αναζητούντων εργασία και των εργαζομένων, διέφερε πολύ περισσότερο μεταξύ των Ελλήνων πολιτών και εκείνων με μεταναστευτικό ιστορικό εκτός ΕΕ, καθώς το 2020 το 16,3% των Ελλήνων ήταν άνεργοι σε αντίθεση με το 29,1 % μεταξύ των ατόμων με μεταναστευτικό ιστορικό εκτός ΕΕ.
77. Όσον αφορά τους αιτούντες άσυλο, μπορούν να αναζητήσουν εργασία έξι μήνες μετά την υποβολή της αίτησής για άσυλο. Ο ΔΟΜ παρέχει αξιολόγηση δεξιοτήτων και βοηθά την αντιστοίχιση τους με πιθανούς εργοδότες. Το ποσοστό των ατόμων που τους έχει αναγνωριστεί νομικά το καθεστώς πρόσφυγα και είναι κάτοχοι πτυχίων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης κυμαίνεται μεταξύ του 15% και 20%. Στην Ελλάδα υπάρχει σύστημα αναγνώρισης τίτλων σπουδών από το εξωτερικό. Ωστόσο, η διαδικασία είναι αργή και πολλοί πρόσφυγες δεν έχουν στην κατοχή τους τα πτυχία από τις χώρες τους. Σε περιοχές όπου η τοπική οικονομία βασίζεται στον τουρισμό ή τη γεωργία, υπάρχει συχνά έλλειψη εργαζομένων και, επομένως, καλές ευκαιρίες για τους πρόσφυγες να βρουν εργασία.
78. Η ECRI συνιστά στις ελληνικές αρχές να λάβουν μέτρα για τη διευκόλυνση και την επιτάχυνση της διαδικασίας αναγνώρισης ξένων τίτλων σπουδών και άλλων προσόντων, προκειμένου να βελτιωθεί η απασχολησιμότητα ιδίως των ατόμων που τους έχει αναγνωριστεί νομικά το καθεστώς πρόσφυγα, πριν λήξουν όλα τα μέτρα δημόσιας στήριξης για αυτούς, συμπεριλαμβανομένης της στέγασης.

Πολιτογράφηση

79. Ελαφρώς λιγότεροι από 200.000 μετανάστες διαθέτουν μόνιμες ή μακράς διάρκειας άδειες διαμονής στην Ελλάδα. Η πλειοψηφία των αδειών μακράς διάρκειας έχει ισχύ δέκα ετών. Σύμφωνα με τον Κώδικα Ελληνικής Ιθαγένειας, η ιθαγένεια μπορεί να χορηγηθεί σε αλλοδαπό που πληροί ορισμένες προϋποθέσεις.⁷⁰
80. Εκτός από τα τεχνικά κριτήρια, οι αιτούντες πολιτογράφηση θα πρέπει επίσης να έχουν επαρκή γνώση της ελληνικής γλώσσας,⁷¹ να είναι καλά ενταγμένοι στην οικονομική και κοινωνική ζωή της χώρας και να είναι εξοικειωμένοι με την ιστορία, τον πολιτισμό, τη γεωγραφία και τους πολιτικούς θεσμούς της Ελλάδας. Οι γνώσεις αυτές ελέγχονται μέσω γραπτής εξέτασης.⁷² Για παράδειγμα, οι ελληνικές αρχές ενημέρωσαν την ECRI ότι σε εξετάσεις που έλαβαν χώρα νωρίτερα το 2021, το 83% των αιτούντων ήταν επιτυχείς, κάτι που δείχνει ότι οι εξετάσεις είχαν κατάλληλο επίπεδο δυσκολίας. Ωστόσο, ο Συνήγορος του Πολίτη, ο οποίος πρόσφατα, στις 8 Νοεμβρίου 2021, επέβλεψε μια ημέρα των εξετάσεων για την ελληνική ιθαγένεια στις οποίες σύμφωνα με πηγές των μέσων ενημέρωσης τα

⁷⁰ Για παράδειγμα, ο αιτών θα πρέπει κατά κανόνα να έχει νόμιμη και μόνιμη διαμονή στην Ελλάδα για επτά συναπτά έτη πριν από την υποβολή της αίτησης ή για τρία συναπτά έτη υπό ορισμένες προϋποθέσεις. Θα πρέπει να είναι κάτοχος μιας από τις κατηγορίες αδειών διαμονής που προβλέπονται στον Κώδικα Ιθαγένειας, *μεταξύ άλλων*, άδεια διαμονής μακράς διάρκειας, άδεια διαμονής δεύτερης γενιάς, άδεια διαμονής που χορηγείται σε πρόσφυγες ή δικαιούχους επικουρικής προστασίας, άδειες διαμονής συζύγων Ελλήνων ή πολιτών της ΕΕ ή γονέα ανήλικου Έλληνα πολίτη ή άδεια διαμονής ως άπατρις. Ορισμένα από τα κριτήρια πολιτογράφησης αναθεωρήθηκαν το 2020, προβλέποντας ότι οι αιτούντες πολιτογράφηση πρέπει να έχουν φορολογική κατοικία στην Ελλάδα και να κερδίζουν τουλάχιστον 6.500 ευρώ ετησίως εάν είναι άγαμοι. Για κάθε εξαρτώμενο μέλος της οικογένειας το απαιτούμενο ποσό προσαυξάνεται κατά 10%.

⁷¹ Απαιτείται ένα επίπεδο που αντιστοιχεί περίπου στο B2. Για διαφορετικά επίπεδα, ανατρέξτε στο Κοινό Ευρωπαϊκό Πλαίσιο Αναφοράς για τις Γλώσσες (CEFR) <https://www.coe.int/en/web/common-european-framework-reference-languages/level-descriptions>

⁷² Επίσης, υπήρχε και προφορική εξέταση η οποία ωστόσο καταργήθηκε το 2021.

ποσοστά επιτυχίας ήταν πολύ χαμηλότερα, κάτω από 50%,⁷³ στη συνέχεια συνέστησε στις αρχές να επανεξετάσουν το επίπεδο δυσκολίας του υλικού που χρησιμοποιήθηκε για τις εξετάσεις καθώς και τη χρήση απλούστερης γλώσσας,⁷⁴ κάτι με το οποίο συμφωνεί και η ECRI.

81. Τα παιδιά που γεννήθηκαν στην Ελλάδα υπόκεινται σε πολύ ελαστικές διαδικασίες και απαιτήσεις πολιτογράφησης. Για παράδειγμα, περίπου 9.900 τέτοια παιδιά έλαβαν την ελληνική υπηκοότητα το 2020.

Οικογενειακή επανένωση

82. Υπήκοος τρίτης χώρας που διαμένει νόμιμα στην Ελλάδα για δύο χρόνια δικαιούται να υποβάλει αίτηση για την είσοδο και τη διαμονή των μελών της οικογένειάς του/της στη χώρα. Γι' αυτό, η αίτηση κατά κανόνα υποβάλλεται και εξετάζεται ενώ τα εν λόγω μέλη της οικογένειας διαμένουν εκτός ελληνικής επικράτειας.⁷⁵ Μία από τις προϋποθέσεις της οικογενειακής επανένωσης είναι να έχουν κατάλληλο κατάλυμα καθώς και επαρκές εισόδημα σε σταθερή βάση χωρίς να προσφεύγουν σε κοινωνική πρόνοια. Το εισόδημα του ατόμου που ήδη ζει στην Ελλάδα δεν πρέπει να είναι χαμηλότερο από τον κατώτερο μισθό, προσαυξημένο κατά 20% για τον/τη σύζυγο και 15% για κάθε παιδί. Οι αιτούντες που διαμένουν στην Ελλάδα πρέπει επίσης να έχουν πλήρη υγειονομική κάλυψη, με όλες τις παροχές της αντίστοιχης κατηγορίας ασφαλισμένων υπηκόων, η οποία μπορεί να καλύψει και τα μέλη της οικογένειάς τους. Αντίθετα, εάν τα άτομα που έχουν νομικά αναγνωριστεί ως πρόσφυγες υποβάλουν αίτηση για οικογενειακή επανένωση εντός τριών μηνών από τη λήψη της ειδοποίησης για την αναγνώριση του νομικού τους καθεστώτος, εξαιρούνται από τις απαιτήσεις εισοδήματος και υγειονομικής κάλυψης. Εξαιρούνται επίσης τα ασυνόδευτα παιδιά που έχουν νομικά αναγνωριστεί ως πρόσφυγες, χωρίς το όριο των τριών μηνών.⁷⁶

B. Ρομά

83. Σύμφωνα με ορισμένες εκτιμήσεις, στην Ελλάδα ζουν περίπου 265.000 Ρομά (2,47% του πληθυσμού).⁷⁷ Προτιμούν να αναφέρονται ως «Έλληνες Ρομά». Αντίθετα, κατά την επίσκεψη της ECRI, οι ελληνικές αρχές υπολόγισαν ότι ο αριθμός των Ελλήνων Ρομά ανέρχεται σε μόλις 110.000. Τα κέντρα κοινότητας Ρομά, για το έργο των οποίων η ECRI άκουσε πολλές θετικές αξιολογήσεις κατά την επίσκεψή της, προσφέρουν βοήθεια στους Ρομά για να εγγραφούν στο ληξιαρχείο εάν αυτό δεν είχε γίνει όταν γεννήθηκαν ή αργότερα.
84. Συνολικά στην Ελλάδα υπάρχουν 354 περιοχές στις οποίες κατοικούν Ρομά. Οι αρχές έχουν διακρίνει αυτές τις περιοχές σε τρεις ομάδες που ταξινομούνται ως καταυλισμοί τύπου 1, 2 και 3.
85. Η αντιπροσωπεία της ECRI ενημερώθηκε ότι οι καταυλισμοί τύπου 1 αποτελούνται βασικά από αυτοσχέδιες κατασκευές στέγασης, όπως σκηνές, και δεν διαθέτουν υποδομές όπως ηλεκτρικό ρεύμα ή νερό. Ο αριθμός των καταυλισμών που ταξινομούνται ως τύπου 1 ανέρχονται σε 76. Οι καταυλισμοί τύπου 2, ο αριθμός των οποίων ανέρχεται σε 159, έχουν στοιχεία των περιοχών τύπου 1, αλλά διαθέτουν και κανονικές κατοικίες με υποδομές. Οι καταυλισμοί τύπου 3, ο αριθμός των οποίων ανέρχεται σε 119, δεν διαφέρουν πολύ από τις γειτονικές μη προνομιούχες περιοχές που κατοικούνται από τον πλειοψηφικό αυτόχθονα ελληνικό πληθυσμό.

⁷³ Βλ. [Συνήγορος Πολίτη: Αδιάβλητες εξετάσεις ιθαγένειας χρειάζονται αλλαγές- Απάντηση Βορίδη \(skai.gr\)](#) (μόνο στην ελληνική γλώσσα).

⁷⁴ Πληροφορίες που υπεβλήθησαν από το Γραφείο του Συνηγόρου του Πολίτη.

⁷⁵ Σύμφωνα με τα άρθρα 69-77 του Ν. 4251/2014 (Κώδικας Μετανάστευσης και Κοινωνικής Ένταξης).

⁷⁶ Άρθρο 14(3), Προεδρικό Διάταγμα 131/2006.

⁷⁷ Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Ένταξη των Ρομά στην Ελλάδα, Χρηματοδότηση, στρατηγική, στοιχεία και αριθμοί, και στοιχεία επικοινωνίας για τα σημεία επαφής Ρομά στην Ελλάδα, [Roma inclusion in Greece | European Commission \(europa.eu\)](#)

86. Ο πληθυσμός των Ρομά στην Ελλάδα αποτελείται από διαφορετικές κοινότητες. Οι κύριες κατηγορίες Ρομά στην Ελλάδα είναι οι εξής: (α) νομάδες Ρομά, (β) κοινότητες μακροχρόνια εγκαταστημένων Ρομά, (γ) πρόσφατοι Ρομά μετανάστες από άλλα κράτη της ΕΕ, (δ) οι λεγόμενοι αφομοιωμένοι Ρομά (οι οποίοι μπορεί να μην αυτοπροσδιορίζονται καν ως Ρομά), (ε) Μουσουλμάνοι Ρομά της Θράκης, οι οποίοι επωφελούνται από την προστασία των μειονοτήτων που παρέχεται βάσει των συνθηκών ειρήνης μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας μετά τη Συνθήκη της Λωζάνης του 1923. Υπάρχουν επίσης πρόσφατοι μετανάστες Ρομά που δεν είναι υπήκοοι της ΕΕ.
87. Πολλοί Ρομά ζουν απομονωμένοι από τον υπόλοιπο ελληνικό πληθυσμό. Υπάρχουν μερικές περιοχές όπου οι Ρομά έχουν αναμειχθεί με μεγαλύτερη επιτυχία με τον τοπικό πληθυσμό, όπως η Αγία Βαρβάρα, το Αιγάλεω και το Ίλιον στην Αττική, ο Άγιος Αθανάσιος και άλλες περιοχές της πόλης των Σερρών στην Κεντρική Μακεδονία.
88. Με το Προεδρικό Διάταγμα 84/17-7-2019 οι αρμοδιότητες της πρώην Ειδικής Γραμματείας Κοινωνικής Ένταξης των Ρομά μεταβιβάστηκαν στη Γενική Γραμματεία Κοινωνικής Αλληλεγγύης και Καταπολέμησης της Φτώχειας του Υπουργείου Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων, η οποία κατέστη η αρμόδια αρχή για την ανάπτυξη, τον συντονισμό, την παρακολούθηση και την εφαρμογή των πολιτικών ένταξης των Ρομά.
89. Η «Νέα Εθνική Στρατηγική και Σχέδιο Δράσης για την Κοινωνική Ένταξη των Ρομά 2021-2030» συντάχθηκε και τέθηκε σε δημόσια διαβούλευση το 2021. Το κείμενο είναι δομημένο γύρω από τέσσερις πυλώνες που προσδιορίζουν τις βασικές προτεραιότητες δράσης του: α) πρόληψη και καταπολέμηση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού των Ρομά, β) ενίσχυση της ίσης πρόσβασης των Ρομά στις κοινωνικές υπηρεσίες κοινής ωφέλειας, γ) πρόληψη και καταπολέμηση του αντιπαιγανισμού και των διακρίσεων, και δ) προώθηση της συμμετοχής των Ρομά.
90. Η αντιπροσωπεία της ECRI έλαβε γνώση για την ανάγκη σύστασης μιας ειδικής ομάδας προκειμένου να ενισχυθεί η συνεργασία με και μεταξύ των περιφερειακών και τοπικών αρχών και να αυξηθεί η αποτελεσματικότητα των μέτρων κοινωνικής ένταξης των Ρομά μέσω της ενδυνάμωσης των Ρομά σε περιφερειακό και τοπικό επίπεδο. Η ειδική ομάδα θα αποτελείται από 25 εμπειρογνώμονες πλήρους απασχόλησης, συμπεριλαμβανομένων τουλάχιστον τεσσάρων διαμεσολαβητών.
- Εκπαίδευση
91. Σύμφωνα με στοιχεία των ελληνικών αρχών, 1.442 μαθητές Ρομά (812 αγόρια και 630 κορίτσια) φοίτησαν σε σχολικές μονάδες της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης κατά το σχολικό έτος 2020-2021. Εντούτοις, το επίπεδο εκπαίδευσης των Ρομά παραμένει χαμηλό σε σύγκριση με άλλες χώρες της ΕΕ και με τον βασικό ελληνικό πληθυσμό⁷⁸. Το ποσοστό των νέων Ρομά ηλικίας 18-24 ετών που έχουν εγκαταλείψει το σχολείο είναι πολύ υψηλό, σε ποσοστό 92%.
92. Σύμφωνα με τις ελληνικές αρχές, οι διευθύνσεις των σχολείων επιδεικνύουν μεγάλη ευελιξία όσον αφορά τα απαιτούμενα δικαιολογητικά για την εγγραφή των Ρομά στο σχολείο. Επιπλέον, υπάρχει μια κάρτα σχολικής φοίτησης,⁷⁹ της οποίας ο στόχος είναι να επιτρέψει στους μαθητές Ρομά να αλλάξουν ομαλά σχολείο σε περίπτωση που οι γονείς τους αλλάξουν τόπο διαμονής λόγω πλανόδιου τρόπου ζωής. Η ECRI θεωρεί ότι η χρήση αυτής της κάρτας σχολικής φοίτησης συνιστά **καλή πρακτική**.

⁷⁸ Σύμφωνα με την έρευνα της Ευρωπαϊκής Ένωσης σχετικά με τις μειονότητες και τις διακρίσεις (EU-MIDIS) του 2016, το επίπεδο εκπαίδευσης του πληθυσμού των Ρομά στην Ελλάδα είναι χαμηλό, έχοντας καταγράψει το υψηλότερο ποσοστό Ρομά χωρίς επίσημη εκπαίδευση ανάμεσα στις τρεις ηλικιακές ομάδες και των 9 κρατών μελών της ΕΕ που συμμετείχαν στην έρευνα: 42% στις ηλικίες 16-24 ετών, 56% στις ηλικίες 24-44 ετών και 82% στις ηλικίες άνω των 45 ετών.

⁷⁹ Γνωστή ως «Κάρτα Ρομά».

93. Σύμφωνα με τις αρχές, τα ποσοστά εγκατάλειψης του σχολείου μεταξύ των παιδιών Ρομά έχουν πλέον μειωθεί. Παραδέχθηκαν ότι κάποια κορίτσια Ρομά εγκαταλείπουν το σχολείο λόγω των πρόωρων παραδοσιακών γάμων των Ρομά.
94. Πηγές της κοινωνίας των πολιτών ανέφεραν ότι στον Δήμο Σοφάδων, κοντά στην πόλη της Καρδίτσας, υπάρχουν τάξεις «μόνο για Ρομά». Σύμφωνα με τις ελληνικές αρχές, όλα τα παιδιά κατά κανόνα και με βάση την ελληνική νομοθεσία εγγράφονται στο σχολείο που βρίσκεται πλησιέστερα στον τόπο διαμονής τους. Επομένως, η σύνθεση των σχολικών τάξεων αντικατοπτρίζει τον πληθυσμό που ζει σε κάποια περιοχή και ως εκ τούτου σε ορισμένα σχολεία μπορεί να υπάρχουν υψηλά ποσοστά παιδιών Ρομά.
95. Η ECRI ενημερώθηκε επίσης από μέλη των κοινοτήτων Ρομά ότι σε μερικές περιοχές δεν υπάρχει επαρκής αριθμός σχολείων για την εξυπηρέτηση των μαθητών Ρομά. Κατά την επίσκεψη έγινε αναφορά σε έναν οικισμό Ρομά που δεν συμπεριλαμβανόταν στον πολεοδομικό σχεδιασμό, χωρίς δημόσια μέσα μαζικής μεταφοράς στην περιοχή, κάτι που ουσιαστικά καθιστούσε αδύνατη τη φοίτηση για τα περισσότερα παιδιά Ρομά.
96. Λαμβάνοντας υπόψη τα ανωτέρω, η ECRI συνιστά στις ελληνικές αρχές να αναπτύξουν τις κατάλληλες υποδομές και να εφαρμόσουν ένα σύνολο δραστηριοτήτων ώστε να διασφαλίσουν ότι το ποσοστό των παιδιών Ρομά, συμπεριλαμβανομένων των κοριτσιών Ρομά, που ολοκληρώνουν την υποχρεωτική εκπαίδευση θα αυξηθεί σημαντικά.
97. Ενθαρρυντική είναι η παρατήρηση της ECRI ότι στο πλαίσιο της πανδημίας της Covid-19, οι αρχές ορισμένων περιοχών διένειμαν υπολογιστές-tablet σε μαθητές Ρομά, μαζί με χρόνο σύνδεσης στο διαδίκτυο αξίας 3 GB. Ορισμένα από τα tablet ανήκουν σε τοπικά σχολεία και ήταν δανεικά, ενώ στα ευάλωτα παιδιά άλλων περιοχών, συμπεριλαμβανομένων κυρίως των Ρομά, δόθηκαν κουπόνια αξίας 200 ευρώ με τα οποία μπορούσαν να αγοράσουν tablet τα οποία μπορούσαν να κρατήσουν.

Στέγαση και εργασία

98. Υπάρχει περιεκτική νομοθεσία, τμήματα της οποίας εγκρίθηκαν το 2017 και το 2018, με στόχο τη βελτίωση των συνθηκών στέγασης των Ρομά που ζουν στους διάφορους τύπους καταυλισμών. Αυτά τα μέτρα περιλαμβάνουν τη μετεγκατάσταση και την εγκατάσταση βασικών υποδομών όπως ηλεκτρικό ρεύμα, ύδρευση και αποχέτευση. Έντεκα δήμοι υπέβαλαν πρόσφατα αίτηση για χρηματοδότηση τέτοιων παρεμβάσεων υποδομής.⁸⁰ Η μετεγκατάσταση μπορεί να περιλαμβάνει επιδοτήσεις ενοικίων προκειμένου να διευκολυνθεί η μεταφορά από υφιστάμενους καταυλισμούς σε κατοικημένες περιοχές εντός του ευρύτερου αστικού ιστού, βάσει κριτηρίων που πρέπει να πληρούν οι δικαιούχοι.
99. Οι δημοτικές αρχές έχουν νομικά την υποχρέωση να σχεδιάσουν και να εφαρμόσουν προγράμματα κοινωνικής ένταξης για τους Ρομά. Ειδικότερα, η βεβαίωση κατοικίας είναι ένα απαραίτητο έγγραφο για πολλούς σημαντικούς σκοπούς.⁸¹ Ωστόσο, ο Έλληνας Συνήγορος του Πολίτη διαπίστωσε ότι οι Ρομά αντιμετωπίζουν συχνά διοικητικά εμπόδια όταν υποβάλλουν αίτηση για τη βεβαίωση, καθώς ο δικός τους τύπος στέγασης συνήθως δεν ταιριάζει με την κοινώς αποδεκτή έννοια της κατοικίας. Ένας άλλος λόγος που συνήθως προβάλλεται για την άρνηση αποδοχής ή εξέτασης των αιτήσεων των Ρομά είναι

⁸⁰ Μέγαρα, Ήλιδα, Αμπελόκηποι-Μενεμένη, Καρδίτσα, Πηνειός, Δέλτα, Σέρρες, Κατερίνη, Τρίκαλα, Θήβα, Λαμία.

⁸¹ (α) για ένταξη στο πρόγραμμα ΚΕΑ (κοινωνικό εισόδημα αλληλεγγύης) ή σε άλλα προγράμματα κοινωνικής προστασίας, (β) για την υποβολή αιτήματος μετεγκατάστασης, (γ) για την έκδοση κάρτας ανεργίας από τον ΟΑΕΔ (Οργανισμός Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού), και (δ) για την υποβολή αιτήματος κατάταξης στις Ένοπλες Δυνάμεις ή αναγνώρισης ως αντιρρησία συνείδησης..

ότι δεν έχουν υποβάλει τα δικαιολογητικά (π.χ. λογαριασμούς/αποδείξεις ύδρευσης και ρεύματος) ή ότι δεν έχουν προσκομίσει πρόσθετα δικαιολογητικά (π.χ. τίτλους ιδιοκτησίας κ.λπ.). Η ECRI ενθαρρύνει τις αρχές να αντιμετωπίσουν αυτό το θέμα, μέσω κατάλληλων διαύλων σε τοπικό επίπεδο και σε διαβούλευση με τις ενδιαφερόμενες κοινότητες Ρομά.

100. Οι συνομιλητές Ρομά που συναντήθηκαν με την ECRI κατά την επίσκεψή της αναφέρθηκαν επίσης στις αναγκαστικές εξώσεις των Ρομά ως ένα από τα κύρια προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι Ρομά. Οι ιδιοκτήτες φέρεται να είναι απρόθυμοι να νοικιάσουν διαμερίσματα σε Ρομά και λόγω της αρνητικής στάσης απέναντι στους Ρομά που επικρατούν σε πολλά μέρη της Ελλάδας, οι τοπικές αρχές φέρεται να έχουν ευνοϊκή στάση απέναντι στις εξώσεις. Σύμφωνα με ορισμένους συνομιλητές Ρομά, γίνονται εύλογες προσπάθειες για την προώθηση των δικαιωμάτων των Ρομά σε εθνικό αλλά όχι σε τοπικό επίπεδο.⁸²

101. Σύμφωνα με τις παραγράφους 6 και 17 της υπ' αριθμ. 13 Σύστασης Γενικής Πολιτικής της ECRI σχετικά με την καταπολέμηση του αντισημιτισμού και των διακρίσεων κατά των Ρομά, η ECRI συνιστά στις ελληνικές αρχές να διασφαλίσουν ότι οι Ρομά δεν εκδιώκονται παράνομα ή χωρίς κατάλληλη ειδοποίηση ή ευκαιρία για μεταστέγαση σε αξιοπρεπή καταλύματα και, στο πλαίσιο αυτό, να έχουν κατάλληλη πρόσβαση σε επαρκή νομική βοήθεια.

102. Το ποσοστό απασχόλησης των Ρομά στην Ελλάδα είναι χαμηλό,⁸³ περίπου στο 43%, το οποίο περιλαμβάνει υψηλό ποσοστό αυτοαπασχολούμενων και περιστασιακά εργαζομένων.⁸⁴ Στην Ελλάδα υλοποιούνται κάποιες πρωτοβουλίες για την αύξηση των ποσοστών απασχόλησης των Ρομά, μεταξύ άλλων ευάλωτων ομάδων.⁸⁵ Η ECRI δεν έχει βρει δεδομένα για τον αντίκτυπό τους.

103. Η ECRI συνιστά στις ελληνικές αρχές να επεκτείνουν τις πρωτοβουλίες τους ώστε να ενθαρρύνουν την απασχόληση των Ρομά, τόσο στον δημόσιο όσο και στον ιδιωτικό τομέα.

IV. ΘΕΜΑΤΑ ΕΙΔΙΚΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

A. Εθνικό Συμβούλιο κατά του Ρατσισμού και της Μισαλλοδοξίας

104. Στην προηγούμενη έκθεσή της, η ECRI συνέστησε να δοθεί προτεραιότητα στην ανάπτυξη μιας ολοκληρωμένης εθνικής στρατηγικής για την καταπολέμηση του ρατσισμού και της μισαλλοδοξίας, η οποία θα πρέπει, μεταξύ άλλων, να περιλαμβάνει μια ανάλυση της κατάστασης, μια επισκόπηση των υφιστάμενων μέτρων, κενών και αναγκών καθώς και στρατηγικές συστάσεις για την αντιμετώπισή τους, οι οποίες θα περιλαμβάνουν στόχους και μετρήσιμους δείκτες. Ενώ η ECRI χαιρετίζει τη θέσπιση και τη δουλειά που έχει κάνει το Εθνικό Συμβούλιο κατά του Ρατσισμού και της Μισαλλοδοξίας (ΕΣΡΜ), σημειώνει στα συμπεράσματά της ότι ορισμένα στοιχεία της σύστασής της θα λαμβάνονταν

⁸² Με ορισμένες εξαιρέσεις, όπως οι φερόμενες ως πολύ συνεργάσιμες τοπικές αρχές του Δήμου Χαλανδρίου στην Αθήνα. Η ECRI επισκέφθηκε ένα σχολείο του εν λόγω Δήμου με θετικά μέτρα ένταξης για τους Ρομά (βλέπε παράγραφο 11).

⁸³ Σύμφωνα με τα ευρήματα της έρευνας EU MIDIS II (FRA, 2016): [Second European Union Minorities and Discrimination Survey Roma – Selected findings | European Union Agency for Fundamental Rights \(europa.eu\)](https://fra.europa.eu/en/eu-midis-ii)

⁸⁴ Το ποσοστό αμβιβάμενης απασχόλησης των γυναικών Ρομά είναι περίπου 22% σε σύγκριση με το 82% των ανδρών Ρομά, γεγονός που αναδεικνύει τον βαθμό αποκλεισμού των γυναικών από την πρόσβαση στην εργασία, ενώ το 81% των γυναικών Ρομά ηλικίας 16-24 ετών αποκλείεται από την εργασία, την εκπαίδευση ή την κατάρτιση, σε σύγκριση με το 38% των νεαρών ανδρών Ρομά.

⁸⁵ Για παράδειγμα, το έργο «Κοινωνική επανένταξη των πιο ευάλωτων ομάδων» που χρηματοδοτείται από το Ειδικό Σχέδιο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας (RRF) εστιάζει στη στήριξη των πιο ευάλωτων ομάδων, δηλαδή των δικαιούχων του Ελάχιστου Εγγυημένου Εισοδήματος, των Ρομά και των αστέγων, με στόχο την (επαν)ένταξή τους στην αγορά εργασίας, μέσω ενός ολοκληρωμένου προγράμματος αναβάθμισης δεξιοτήτων και απασχόλησης. Αυτό επιτυγχάνεται με: την ενίσχυση της απασχολησιμότητας των αστέγων και των δικαιούχων του Ελάχιστου Εγγυημένου Εισοδήματος σύμφωνα με τις ειδικές δεξιότητες που απαιτούνται για τη συμμετοχή στην απασχόληση, την ελαχιστοποίηση της εξάρτησης των δικαιούχων του Ελάχιστου Εγγυημένου Εισοδήματος από την κοινωνική πρόνοια και την καταπολέμηση της περιθωριοποίησης και του κινδύνου φτώχειας. Σύμφωνα με την Εθνική Στρατηγική για την Κοινωνική Ένταξη των Ρομά, βασικός στόχος αυτού του έργου είναι να βελτιώσει την απασχολησιμότητα των Ρομά και να αντιστρέψει τα σχετικά αρνητικά στερεότυπα στην αγορά εργασίας.

υπόψη κατά την προετοιμασία ενός σχεδίου δράσης. Ως εκ τούτου, η ECRI κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η σύστασή της είχε εν μέρει εφαρμοστεί.⁸⁶

105. Η ECRI επικροτεί το γεγονός ότι το ΕΣΠΜ εκπόνησε ένα Εθνικό Σχέδιο Δράσης (ΕΣΔ) κατά του Ρατσισμού και της Μισαλλοδοξίας⁸⁷ το οποίο εγκρίθηκε τον Δεκέμβριο του 2020. Στόχος του ΕΣΔ είναι η εξάλειψη κάθε είδους ρατσισμού ή διάκρισης με βάση τη «φυλή», το χρώμα, τη θρησκεία, την εθνικότητα ή την εθνική ή εθνοτική καταγωγή, την αναπηρία, τις πεπιοθήσεις, τις χρόνιες ασθένειες, τον σεξουαλικό προσανατολισμό, την ταυτότητα φύλου ή/και τα χαρακτηριστικά φύλου. Το ΕΣΔ χωρίζεται σε τέσσερις βασικούς τομείς: την ευαισθητοποίηση, την εκπαίδευση, τις πολιτικές κοινωνικής ένταξης και τη δικαιοσύνη. Επιτρέπει τον καθορισμό προτεραιοτήτων σε ετήσια βάση και θα υπόκειται σε ενδιάμεσες αξιολογήσεις. Αναφέρεται επίσης στον προσωρινό ορισμό του αντισημιτισμού που υιοθετήθηκε από τη Διεθνή Συμμαχία για τη Μνήμη του Ολοκαυτώματος (IHRA).⁸⁸ Ειδική αναφορά γίνεται σε ομάδες που θεωρούνται ευάλωτες σε διακρίσεις, όπως οι μετανάστες, οι αιτούντες άσυλο και άτομα που τους έχουν χορηγηθεί άσυλο, οι Ρομά και τα άτομα ΛΟΑΤΙ. ΜΚΟ και άλλοι φορείς της κοινωνίας των πολιτών αξιολόγησαν θετικά τις συμπεριληπτικές και διεξοδικές διαδικασίες διαβούλευσης κατά την προετοιμασία του ΕΣΔ.⁸⁹
106. Η υλοποίηση του ΕΣΔ, το οποίο επρόκειτο να καλύψει την περίοδο από το 2020 έως το 2023, έχει καθυστερήσει λόγω της καθυστερημένης έγκρισής του και της πανδημίας της Covid-19. Ωστόσο, η ECRI χαιρετίζει θερμά την έγκριση του ΕΣΔ, καθώς και το γεγονός ότι το ΕΣΠΜ έχει ρητά επιφορτιστεί με την επίβλεψη της υλοποίησής του. Η ECRI θεωρεί ότι η σύστασή της επί του θέματος εφαρμόζεται.

Β. Καταπολέμηση του ρατσισμού, συμπεριλαμβανομένης της διαμόρφωσης εικόνας με βάση φυλετικά χαρακτηριστικά (racial profiling) και της ΛΟΑΤΙ-φοβίας στην αστυνόμευση

107. Σύμφωνα με τον Ν. 4443/2016 ο Συνήγορος του Πολίτη ορίζεται ως ο Εθνικός Μηχανισμός Διερεύνησης Περιστατικών Αυθαιρεσίας, με ευρεία αρμοδιότητα συλλογής δεδομένων: να καταγράφει, να αξιολογεί και να προωθεί για πειθαρχικό έλεγχο υποθέσεις παράνομων πράξεων, συμπεριλαμβανομένων ιδίως εκείνων με ρατσιστικό κίνητρο, που φέρεται να διαπράττονται, *μεταξύ άλλων*, από ένστολους αστυνομικούς ή λιμενικούς κατά την άσκηση των καθηκόντων τους.⁹⁰ Ο φορέας που ερευνάται βάσει αυτής της εντολής είναι νομικά υποχρεωμένος να συμμορφώνεται με οποιαδήποτε σύσταση του Συνηγόρου του Πολίτη μετά το πέρας της έρευνάς του.
108. Ο αριθμός των περιστατικών που αναφέρονται στον Εθνικό Μηχανισμό έχει αυξηθεί ραγδαία από τη δημιουργία του. Στην τρίτη έκθεσή του, η οποία δημοσιεύθηκε το 2020, ο Συνήγορος του Πολίτη απαριθμεί χαρακτηριστικές υποθέσεις που διερευνήθηκαν, μεταξύ άλλων και εικαζόμενων αυθαιρεσιών σε βάρος μεταναστών. Η κακοποίηση αλλοδαπών μεταναστών από τις αστυνομικές αρχές συγκαταλέγεται στις πιο συνηθισμένες περιπτώσεις.⁹¹ Ωστόσο, και οι καταγγελίες για προσβλητική συμπεριφορά με ρατσιστικό κίνητρο είναι επίσης συνηθισμένες κατά τους ελέγχους ταυτοτήτων μελών άλλων ευάλωτων ομάδων,

⁸⁶ Πέμπτη έκθεση της ECRI (2015) παρ. 74 και [ECRI's conclusions](#) (2018) παρ. 1.

⁸⁷ Το ΕΣΔ είναι διαθέσιμο στη διεύθυνση <https://moj.gov.gr/uploads/2021/03/NAPRI-en>

⁸⁸ Στο πλαίσιο αυτό, ανατρέξτε στην [Σύσταση](#) της ECRI επί του θέματος (η οποία εγκρίθηκε στην 84η ολομέλειά της, στις 2 Δεκεμβρίου 2020).

⁸⁹ Υποβολή RVRN στην ECRI 3 Αυγούστου 2021. Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με το RVRN, επισκεφτείτε τη διεύθυνση <https://www.nchr.gr/en/racist-violence-recording-network.html>

⁹⁰ Οι δραστηριότητες του Μηχανισμού επιβλέπονται και συντονίζονται από τον ίδιο τον Συνήγορο του Πολίτη και υποστηρίζονται από ομάδα εμπειρογνομόνων με εξειδικευμένη νομική κατάρτιση. Το 2021, έντεκα νομικοί εμπειρογνώμονες και ο επικεφαλής του Τμήματος Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων συμμετείχαν στην Ομάδα του Μηχανισμού.

⁹¹ Στο ίδιο πλαίσιο, ανατρέξτε στην έκθεση της Επιτροπής του Συμβουλίου της Ευρώπης για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων και της Απάθρωπης ή Ταπεινωτικής Μεταχείρισης ή Τιμωρίας (ΕΠΒ) για την Ελλάδα (2020), παρ. 20.

συμπεριλαμβανομένων των Ρομά που είναι Έλληνες πολίτες και μερικές φορές υποβάλλουν καταγγελίες κατά της αστυνομίας .

109. Σε αυτό το πλαίσιο, μπορεί κάποιος να αναφερθεί στο περιστατικό κατά το οποίο ένα αγόρι Ρομά δέχτηκε πυρά και σκοτώθηκε από αστυνομικούς και ένα άλλο τραυματίστηκε σοβαρά στο τέλος μιας καταδίωξης με αυτοκίνητο. Οι επτά αστυνομικοί που συμμετείχαν στην καταδίωξη φέρεται να χρησιμοποίησαν υπερβολική βία, διότι ενώ γνώριζαν ότι στο αυτοκίνητο που κυνηγούσαν επέβαιναν αγόρια Ρομά, πυροβόλησαν 30 με 40 φορές εναντίον των αγοριών που επέβαιναν στο αυτοκίνητο.⁹²
110. Οι επτά αστυνομικοί που εμπλέκονται στο περιστατικό τέθηκαν υπό προσωρινή κράτηση, κατά τη διάρκεια της οποίας ο υπουργός Προστασίας του Πολίτη, ο οποίος είναι ο αρμόδιος υπουργός για τις αστυνομικές δυνάμεις, πραγματοποίησε μια κατά τα φαινόμενα επίσκεψη υποστήριξης των κρατούμενων αστυνομικών. Σύμφωνα με πληροφορίες, οι εν λόγω αστυνομικοί δεν τέθηκαν σε αργία και επέστρεψαν κανονικά στην ενεργό υπηρεσία λίγο αργότερα. Η ECRl ενημερώθηκε ότι το περιστατικό διερευνήθηκε με διαδικασία επίστευσης από τις αρμόδιες υπηρεσίες. Κατά την επίσκεψη της ECRl, ο Συνήγορος του Πολίτη είχε ζητήσει να του κοινοποιηθεί το αποτέλεσμα της έρευνας υπό την ιδιότητά του ως Εθνικού Μηχανισμού Διερεύνησης Περιστατικών Αυθαιρεσίας. Η ECRl δεν έχει πληροφορίες σχετικά με το εάν υπάρχει διερεύνηση ρατσιστικών κινήτρων στην εν λόγω υπόθεση.
111. Μια γενική τάση των αστυνομικών να συλλαμβάνουν άτομα και να τα οδηγούν σε αστυνομικό τμήμα χωρίς προφανή λόγο υπογραμμίζεται και στην έκθεση του Εθνικού Μηχανισμού Διερεύνησης Περιστατικών Αυθαιρεσίας του 2020. Χαρακτηριστικό παράδειγμα τέτοιου περιστατικού είναι εκείνο που έλαβε χώρα τον Αύγουστο του 2020, όταν ένας ομοφυλόφιλος ακτιβιστής δέχτηκε φραστική παρενόχληση στον δρόμο από αρκετούς αστυνομικούς οι οποίοι κορόιδευαν τη «θηλυπρεπή εμφάνισή» του και τον έθεσαν υπό κράτηση χωρίς προφανή λόγο.⁹³
112. Σύμφωνα με την υπ' αριθμ. 11 Σύσταση Γενικής Πολιτικής για την καταπολέμηση του ρατσισμού και των φυλετικών διακρίσεων στην αστυνόμευση, ιδίως τις παρ. 6, 7, 8 και 9, η ECRl συνιστά στις ελληνικές αρχές να λάβουν αποφασιστικά μέτρα για να ενισχύσουν την αποτελεσματικότητα των ερευνών για παραπτώματα από μέλη των δυνάμεων της Ελληνικής Αστυνομίας, είτε αυτή υποκινείται από ρατσισμό είτε από ΛΟΑΤΙ-φοβία, και ως συνέχεια αυτών των μέτρων να επιβάλλονται, όταν απαιτείται, αποτελεσματικές και αναλογικές κυρώσεις ή ποινικές διώξεις κατά των δραστών.

⁹² Σύμφωνα με τις μεταδόσεις των μέσων μαζικής ενημέρωσης που παρασχέθηκαν από Έλληνες ακτιβιστές ανθρωπίνων δικαιωμάτων στο Ευρωπαϊκό Κέντρο για τα Δικαιώματα των Ρομά (ERRC), τρεις νεαροί Ρομά (δύο ανήλικοι, ηλικίας 15 και 16 ετών και ο θανών, ηλικίας 18 ετών) από την περιοχή του Ασπροπύργου Αττικής, ενεπλάκησαν σε καταδίωξη από την αστυνομία στις 23 Οκτωβρίου ενώ οδηγούσαν κλεμμένο όχημα. Κατά τη διάρκεια της συμπλοκής επτά αστυνομικοί φέρεται να άνοιξαν πυρ κατά του οχήματος. Στο βίντεο της καταδίωξης του αυτοκινήτου που ένας περαστικός τράβηξε από απόσταση ακούγονται καθαρά 30 με 40 πυροβολισμοί. Από τα πυρά σκοτώθηκε ο 18χρονος και τραυματίστηκε σοβαρά ένας από τους ανήλικους. Και οι τρεις νεαροί Ρομά ήταν άσπλοι.

⁹³ Όταν ρώτησε γιατί δεχόταν κριτική από αστυνομικούς, οδηγήθηκε σε κρατητήριο της αστυνομίας χωρίς καμία επίσημη εξήγηση. Ο ομοφυλόφιλος ακτιβιστής κατηγορήθηκε αργότερα για «απειλή και εξύβριση των αρχών». Ωστόσο, με απόφαση της 4ης Σεπτεμβρίου 2020, το Πλημμελειοδικείο Αθηνών δεν έκανε δεκτές τις καταγγελίες των αστυνομικών.

ΣΥΣΤΑΣΕΙΣ ΕΝΔΙΑΜΕΣΗΣ ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΣΗΣ

Οι δύο συγκεκριμένες συστάσεις που η ECRI ζητά από τις ελληνικές αρχές να εφαρμόσουν κατά προτεραιότητα είναι οι εξής:

- (§3) Ως εκ τούτου, η ECRI συνιστά στις αρχές να θέσουν ως προτεραιότητα την ενίσχυση των υποστηρικτικών και δικαστικών αρμοδιοτήτων του Συνηγόρου του Πολίτη, σύμφωνα με την υπ' αριθμ. 2 (αναθεωρημένη) Σύσταση Γενικής Πολιτικής της ECRI σχετικά με τους φορείς ισότητας για την καταπολέμηση του ρατσισμού και της μισαλλοδοξίας σε εθνικό επίπεδο, ιδίως με τη θέσπιση νομοθεσίας που επιτρέπει στον Συνήγορο του Πολίτη να παρεμβαίνει ως *amicus curiae* ενώπιον των δικαστηρίων.
- (§34). Η σύσταση της ECRI προς τις αρχές είναι να δώσουν προτεραιότητα στη λήψη μέτρων για την καταπολέμηση της μισαλλοδοξίας και των διακρίσεων εις βάρος των ίντερσεξ ατόμων, ιδιαίτερα των παιδιών. Αυτές οι προσπάθειες θα πρέπει να περιλαμβάνουν α) τη θέσπιση ειδικής νομοθεσίας που να απαγορεύει τις ιατρικά περιττές χειρουργικές επεμβάσεις «κανονικοποίησης» του φύλου και άλλες μη θεραπευτικές προσεγγίσεις έως ότου το ίντερσεξ παιδί είναι σε θέση να συμμετάσχει στην απόφαση, με βάση το δικαίωμα στην αυτοδιάθεση και επί της αρχής της ελεύθερης και εν επιγνώσει συναίνεσης, β) την ανάπτυξη κατευθυντήριων γραμμών και την κατάρτιση σχετικά με τα δικαιώματα ισότητας των ίντερσεξ ατόμων για τους σχετικούς επαγγελματίες, ιδιαίτερα εκείνους που ενδέχεται να έρθουν σε επαφή με ίντερσεξ παιδιά, όπως οι εκπαιδευτικοί και οι επαγγελματίες υγείας, και γ) την κυκλοφορία τυχόν υπάρχοντος σχετικού υλικού, όπως οδηγούς για γονείς ίντερσεξ παιδιών, στις ομάδες-στόχους.

Μια διαδικασία ενδιάμεσης παρακολούθησης για τις δυο αυτές συστάσεις θα διεξαχθεί από την ECRI εντός των επόμενων δύο ετών από τη δημοσίευση της παρούσας έκθεσης.

Η θέση των συστάσεων στο κείμενο της έκθεσης φαίνεται εντός παρενθέσεων.

1. (§3) Ως εκ τούτου, η ECRI συνιστά στις αρχές να θέσουν ως προτεραιότητα την ενίσχυση των υποστηρικτικών και δικαστικών αρμοδιοτήτων του Συνηγόρου του Πολίτη, σύμφωνα με την υπ' αριθμ. 2 (αναθεωρημένη) Σύσταση Γενικής Πολιτικής της ECRI σχετικά με τους φορείς ισότητας για την καταπολέμηση του ρατσισμού και της μισαλλοδοξίας σε εθνικό επίπεδο, ιδίως με τη θέσπιση νομοθεσίας που επιτρέπει στον Συνήγορο του Πολίτη να παρεμβαίνει ως *amicus curiae* ενώπιον των δικαστηρίων.
2. (§5) Η ECRI συνιστά να δοθεί στο Γραφείο του Συνηγόρου του Πολίτη η αρμοδιότητα, σύμφωνα με την παρ. 27 της υπ' αριθμ. 2 (αναθεωρημένης) Σύστασης Γενικής Πολιτικής της ECRI, να προσλαμβάνει απευθείας το προσωπικό του και να εξεταστεί το ενδεχόμενο παραχώρησης επιπλέον γραφειακού χώρου στον φορέα.
3. (§13) Η ECRI προτείνει στις ελληνικές αρχές να εφαρμόσουν προγράμματα κατάρτισης για τους εκπαιδευτικούς σχετικά με το πώς να αντιμετωπίσουν τη ΛΟΑΤΙ-φοβική μισαλλοδοξία και τις διακρίσεις στα σχολεία προωθώντας παράλληλα την κατανόηση και τον σεβασμό προς τους μαθητές ΛΟΑΤΙ. Αυτές οι προσπάθειες θα πρέπει να περιλαμβάνουν την προετοιμασία και την παραγωγή περαιτέρω κατάλληλου διδακτικού υλικού και τη θέσπιση σχολικών πολιτικών για την πρόληψη, την παρακολούθηση και την αντιμετώπιση περιστατικών ΛΟΑΤΙ-φοβίας, συμπεριλαμβανομένου του εκφοβισμού (bullying), με οδηγίες προς μαθητές και σπουδαστές, δασκάλους και γονείς.
4. (§25) Η ECRI συνιστά στις αρχές να επεκτείνουν τη χρήση του συστήματος εργόσημων που ισχύει επί του παρόντος για όλους τους παράτυπους μετανάστες στην Ελλάδα πέραν του Ιουλίου του 2022 και να εξετάσουν το ενδεχόμενο εισαγωγής παρόμοιων συστημάτων και σε άλλους τομείς της αγοράς εργασίας.
5. (§34) Η σύσταση της ECRI προς τις αρχές είναι να δώσουν προτεραιότητα στη λήψη μέτρων για την καταπολέμηση της μισαλλοδοξίας και των διακρίσεων εις βάρος των ίντερσεξ ατόμων, ιδιαίτερα των παιδιών. Αυτές οι προσπάθειες θα πρέπει να περιλαμβάνουν α) τη θέσπιση ειδικής νομοθεσίας που να απαγορεύει τις ιατρικά περιττές χειρουργικές επεμβάσεις «κανονικοποίησης» του φύλου και άλλες μη θεραπευτικές προσεγγίσεις έως ότου το ίντερσεξ παιδί είναι σε θέση να συμμετάσχει στην απόφαση, με βάση το δικαίωμα στην αυτοδιάθεση και επί της αρχής της ελεύθερης και εν επιγνώσει συναίνεσης, β) την ανάπτυξη κατευθυντήριων γραμμών και την κατάρτιση σχετικά με τα δικαιώματα ισότητας των ίντερσεξ ατόμων για τους σχετικούς επαγγελματίες, ιδιαίτερα εκείνους που ενδέχεται να έρθουν σε επαφή με ίντερσεξ παιδιά, όπως οι εκπαιδευτικοί και οι επαγγελματίες υγείας, και γ) την κυκλοφορία τυχόν υπάρχοντος σχετικού υλικού, όπως οδηγούς για γονείς ίντερσεξ παιδιών, στις ομάδες-στόχους.
6. (§36) Η ECRI συνιστά στις αρχές να δημιουργήσουν ένα ολοκληρωμένο σύστημα παρακολούθησης και καταγραφής περιστατικών ρητορικής μίσους, συμπεριλαμβανομένων αυτών που λαμβάνουν χώρα στο διαδίκτυο, με βάση τις εμπειρίες και την τεχνογνωσία της αστυνομίας και των εισαγγελικών αρχών, των φορέων ισότητας και των εθνικών φορέων για τα ανθρώπινα δικαιώματα, των φορέων αυτορρύθμισης και των σχετικών οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών.
7. (§46) Ως εκ τούτου, η ECRI συνιστά στις ελληνικές αρχές να ξεκινήσουν εκστρατείες για την ευαισθητοποίηση του κοινού κατά της ρητορικής μίσους, στις οποίες θα υπογραμμίζονται οι κίνδυνοι που εγκυμονεί η ρητορική μίσους καθώς

και το ψευδές και απαράδεκτο της υπόστασής της, με τη συμμετοχή υπεύθυνων πολιτικών και θρησκευτικών ηγετών που συμμετέχουν σε αντίλογο (counter-speech).

8. (§64) Η ECRI συνιστά στις ελληνικές αρχές να επανεξετάσουν την εφαρμογή των νέων κανόνων εγγραφής ώστε να διασφαλίζουν ότι οι ΜΚΟ μπορούν να παρέχουν κατάλληλες υπηρεσίες υποστήριξης σε μετανάστες, συμπεριλαμβανομένων των αιτούντων άσυλο και ατόμων που έχουν νομικά αναγνωριστεί ως πρόσφυγες.
9. (§78) Η ECRI συνιστά στις ελληνικές αρχές να λάβουν μέτρα για τη διευκόλυνση και την επιτάχυνση της διαδικασίας αναγνώρισης ξένων τίτλων σπουδών και άλλων προσόντων, προκειμένου να βελτιωθεί η απασχολησιμότητα ιδίως των ατόμων που τους έχει αναγνωριστεί νομικά το καθεστώς πρόσφυγα, πριν λήξουν όλα τα μέτρα δημόσιας στήριξης για αυτούς, συμπεριλαμβανομένης της στέγασης.
10. (§96) Λαμβάνοντας υπόψη τα ανωτέρω, η ECRI συνιστά στις ελληνικές αρχές να αναπτύξουν τις κατάλληλες υποδομές και να εφαρμόσουν ένα σύνολο δραστηριοτήτων ώστε να διασφαλίσουν ότι το ποσοστό των παιδιών Ρομά, συμπεριλαμβανομένων των κοριτσιών Ρομά, που ολοκληρώνουν την υποχρεωτική εκπαίδευση θα αυξηθεί σημαντικά.
11. (§101) Σύμφωνα με τις παραγράφους 6 και 17 της υπ' αριθμ. 13 Σύστασης Γενικής Πολιτικής της ECRI σχετικά με την καταπολέμηση του αντισιγγανισμού και των διακρίσεων κατά των Ρομά, η ECRI συνιστά στις ελληνικές αρχές να διασφαλίσουν ότι οι Ρομά δεν εκδιώκονται παράνομα ή χωρίς κατάλληλη ειδοποίηση ή ευκαιρία για μεταστέγαση σε αξιοπρεπή καταλύματα και, στο πλαίσιο αυτό, να έχουν κατάλληλη πρόσβαση σε επαρκή νομική βοήθεια.
12. (§103) Η ECRI συνιστά στις ελληνικές αρχές να επεκτείνουν τις πρωτοβουλίες τους ώστε να ενθαρρύνουν την απασχόληση των Ρομά, τόσο στον δημόσιο όσο και στον ιδιωτικό τομέα.
13. (§112) Σύμφωνα με την υπ' αριθμ. 11 Σύσταση Γενικής Πολιτικής για την καταπολέμηση του ρατσισμού και των φυλετικών διακρίσεων στην αστυνόμευση, ιδίως τις παρ. 6, 7, 8 και 9, η ECRI συνιστά στις ελληνικές αρχές να λάβουν αποφασιστικά μέτρα για να ενισχύσουν την αποτελεσματικότητα των ερευνών για παραπτώματα από μέλη των δυνάμεων της Ελληνικής Αστυνομίας, είτε αυτή υποκινείται από ρατσισμό είτε από ΛΟΑΤΙ-φοβία, και ως συνέχεια αυτών των μέτρων να επιβάλλονται, όταν απαιτείται, αποτελεσματικές και αναλογικές κυρώσεις ή ποινικές διώξεις κατά των δραστών.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Η Βιβλιογραφία αυτή παραθέτει τις βασικές δημοσιευμένες πηγές που χρησιμοποιήθηκαν κατά τη διάρκεια της εξέτασης της κατάστασης στην Ελλάδα. Δεν θα πρέπει να θεωρηθεί ως εξαντλητικός κατάλογος όλων των πηγών πληροφόρησης που διατέθηκαν στην ECRI κατά τη διάρκεια της σύνταξης της έκθεσης.

Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατά του Ρατσισμού και της Μισαλλοδοξίας (ECRI)

1. ECRI (2018), Conclusions on the implementation of the recommendations in respect of Greece subject to interim follow-up, CRI(2018)4.
2. ECRI (2015), Fifth report on Greece, CRI(2015)1.
3. ECRI (2012a, December 10), Statement concerning racist and xenophobic political activities in Greece.
4. ECRI (2012b), Conclusions on the implementation of the recommendations in respect of Greece subject to interim follow-up, CRI(2012)47.
5. ECRI (2009a), Fourth report on Greece, CRI(2009)31.
6. ECRI (2004a), Third Report on Greece, CRI(2004)24.
7. ECRI (2000a), Second report on Greece, CRI(2000)32.
8. ECRI (1997), Report on Greece, CRI(1997)52.
9. ECRI (1996), [General Policy Recommendation No. 1](#): Combating racism, xenophobia, antisemitism and intolerance, CRI(96)43.
10. ECRI (2018), [General Policy Recommendation No. 2 \(revised\)](#): Equality bodies to combat racism and intolerance at national level, CRI(2018)06.
11. ECRI (1998a), [General Policy Recommendation No. 3](#): Combating racism and intolerance against Roma/Gypsies, CRI(98)29.
12. ECRI (1998b), [General Policy Recommendation No. 4](#): National surveys on the experience and perception of discrimination and racism from the point of view of potential victims, CRI(98)30.
13. ECRI (2000b), [General Policy Recommendation No. 5](#): Combating intolerance and discrimination against Muslims, CRI(2000)21.
14. ECRI (2001), [General Policy Recommendation No. 6](#): Combating the dissemination of racist, xenophobic and antisemitic material via the Internet, CRI(2001)1.
15. ECRI (2003), [General Policy Recommendation No. 7](#): National legislation to combat racism and racial discrimination, CRI(2003)8rev, as amended in 2017.
16. ECRI (2004b), [General Policy Recommendation No.8](#): Combating racism while fighting terrorism, CRI(2004)26.
17. ECRI (2021), [General Policy Recommendation No.9 \(revised\)](#): Preventing and Combating Antisemitism, CRI(2021)28.
18. ECRI (2007a), [General Policy Recommendation No.10](#): Combating racism and racial discrimination in and through school education, CRI(2007)6.
19. ECRI (2007b), [General Policy Recommendation No.11](#): Combating racism and racial discrimination in policing, CRI(2007)39.
20. ECRI (2009b), [General Policy Recommendation No. 12](#): Combating racism and racial discrimination in the field of sport, CRI(2009)5.
21. ECRI (2011), [General Policy Recommendation No.13](#): Combating anti-Gypsyism and discrimination against Roma, CRI(2011)37rev, as amended in 2020.
22. ECRI (2012c), [General Policy Recommendation No.14](#): Combating racism and racial discrimination in employment, 2012, CRI(2012)48.
23. ECRI (2016a), [General Policy Recommendation No. 15](#): Combating Hate Speech, CRI(2016)15.
24. ECRI (2016b), [General Policy Recommendation No. 16](#): Safeguarding irregularly present migrants from discrimination, CRI(2016)16.
25. ECRI (20), ECRI Glossary.
26. ECRI (2016c), Annual Report on ECRI's activities covering the period from 1 January to 31 December 2015, CRI(2016)28.

Other sources (listed in alphabetical order)

27. All Inc (2021, February 22), Greece's "Colourful School" against homophobia and racism, [Greece's "Colourful School" against homophobia and racism \(allinc.eu\)](#).

28. Amnesty International (2022, February 14), Greece: Human Rights Defenders' Upcoming Trial for "False Accusation" of Religious Leader Will Have Chilling Effect on Freedom of Expression, <https://www.amnesty.org/en/documents/eur25/5237/2022/en/>.
29. Amnesty International (2020), Submission to the United Nations Special Rapporteur on adequate housing: Covid-19 and the right to housing, <https://www.amnesty.org/en/documents/ior40/2626/2020/en>.
30. Are you Syrious? (2021, March 21), AYS Special from Greece: The ongoing failure of accommodation programs, <https://medium.com/are-you-syrious/ay-s-special-from-greece-the-ongoing-failure-of-accommodation-programs-3d6677ed415c>.
31. Asylumineurope.org (2021), Country report: housing – Greece, <https://asylumineurope.org/reports/country/greece/content-international-protection/housing/>.
32. Bring-In-O (2021), Intersex Status in Greece, Hungary, Bulgaria and the UK: The Needs of Social and Health Care Professionals – Training Needs Assessment Report, available at [Deliverables | Bring-In](#).
33. Council of Europe, Expert Council on NGO Law (2020), Opinion on the compatibility with European standards of recent and planned amendments to the Greek legislation on NGO registration.
34. Council of Europe, Expert Council on NGO Law (2020), Addendum to the Opinion on the compatibility with European standards of recent and planned amendments to the Greek legislation on NGO registration.
35. Council of Europe, Commissioner for Human Rights (2011), Discrimination on grounds of sexual orientation and gender identity in Europe.
36. Council of Europe, Commissioner for Human Rights (2015), Human rights and intersex people, Issue paper.
37. Council of Europe, Commissioner for Human Rights, Dunja Mijatović (2018), Report following her visit to Greece from 25 to 29 June 2018, CommDH(2018)24.
38. Council of Europe, Commissioner for Human Rights (2020, April 7), Statement, Governments must ensure equal protection and care for Roma and Travellers during the COVID-19 crisis.
39. Council of Europe, Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) (2020), Report to the Greek Government on the visit to Greece carried out by the CPT from 13 to 17 March 2020, CPT/Inf (2020) 35, <https://www.coe.int/en/web/cpt/-/council-of-europe-s-anti-torture-committee-calls-on-greece-to-reform-its-immigration-detention-system-and-stop-pushbacks>.
40. Council of Europe, Committee of Ministers (2010), Recommendation CM/Rec(2010)5 of the Committee of Ministers to member states on measures to combat discrimination on grounds of sexual orientation or gender identity, <https://www.coe.int/en/web/sogi/rec-2010-5>.
41. Council of Europe, Roma and Travellers (2012), Estimates on Roma population in European countries.
42. European Court of Human Rights (2017), A.P., Garçon and Nicot v. France, (Applications nos. 79885/12, 52471/13 and 52596/13), Judgment.
43. European Court of Human Rights (2021, December), Fact sheet – Roma and Travellers.
44. European Network against Racism (ENAR) (2019), Dimensions of Antigypsyism in Europe.
45. European network of legal experts in gender equality and non-discrimination Field (ENLE) (2019), Country report Non-discrimination Greece 2019.
46. EU, European Commission (2019), Special Eurobarometer 493, Report, Discrimination in the European Union.
47. EU, Agency for Fundamental Rights (FRA) (2015), The fundamental rights situation of intersex people.
48. EU, FRA (2016), Second European Union Minorities and Discrimination Survey, Roma – Selected findings.
49. EU, FRA (2017), Second European Union Minorities and Discrimination Survey – Main results.
50. EU, FRA (2018), Working with Roma: Participation and empowerment of local communities.
51. EU FRA (2018), Current migration situation in the EU: Impact on local communities (update).
52. EU, FRA (2019) Antisemitism - Overview of data available in the European Union 2008–2018.
53. Global Alliance for LGBT Education (GALE) (2020, March 15), In Greece, even teachers make homophobic remarks about LGBT students, https://www.gale.info/en/news/local_news/200315-in-greece-even-teachers-make-homophobic-remarks-about-lgbt-students.
54. Greek National Commission for Human Rights (GNCHR) (2021), Observations on Greece's combined 23rd and 24th periodic report to the Committee on the Elimination of Racial Discrimination (CERD) of the International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination.
55. Greek National Commission for Human Rights (GNCHR) (2019), Contribution to the UN Independent Expert on protection against violence and discrimination based on sexual orientation and gender identity.

56. Hellenic Republic, Ministry of Justice, National Action Plan against Racism and Intolerance (2020-2023), <https://moj.gov.gr/ncri/developing-a-comprehensive-strategy-against-racism-intolerance-and-hate-crime/>.
57. Hubbard, L. (2020), Speak Out. A Survey of Online Anti-LGBT+ Hate Speech and Hate Crime.
58. International Commission of Jurists (ICJ) and European Council for Refugees and Exiles (ECRE) v. Greece, Complaint No. 173/2018.
59. International Rescue Committee (2021, March 5), Over two thousand refugees in Greece at risk of homelessness as support programme closes, warns IRC, <https://www.rescue-uk.org/press-release/over-two-thousand-refugees-greece-risk-homelessness-support-programme-closes-warns-irc>.
60. Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD) (2018), Working Together for Local Integration of Migrants and Refugees in Athens, <https://www.oecd.org/greece/working-together-for-local-integration-of-migrants-and-refugees-in-athens-9789264304116-en.htm>.
61. OrthoChristian.Com (2019, January 29), Greek Metropolitan sentenced to 7 months for “hate speech and incitement to violence” against homosexuals, <https://orthochristian.com/118981.html>.
62. Pew Research Center (2019, November 13), Four countries account for the majority of Europe’s unauthorized immigrant population <https://www.pewresearch.org/global/2019/11/13/four-countries-account-for-the-majority-of-europes-unauthorized-immigrant-population/>.
63. Refugees International (2020, December 22), Advocacy Letter, Refugees in Greece: Risk of Homelessness and Destitution for Thousands during Winter, <https://www.refugeesinternational.org/reports/2020/12/21/7z5xegmkuq5p3lob24hmxp3l0zy7oc>.
64. The Guardian (2020, April 6), Roma suffer under EU’s ‘environmental racism’, report concludes, Thousands live in squalor due to policies of exclusion and deprivation, says study.
65. United Nations, Office of the High Commissioner for Human Rights (OHCHR) (2019), Working Group on Arbitrary Detention: Preliminary Findings from its visit to Greece (2 - 13 December 2019), <https://www.ohchr.org/en/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=25421&LangID=E>.
66. World Health Organisation (WHO) (2015), Greece: assessing health-system capacity to manage large influxes of migrants.

Το ακόλουθο παράρτημα δεν αποτελεί μέρος της ανάλυσης και των προτάσεων της ECRI ως προς την κατάσταση που επικρατεί στην Ελλάδα

Η ECRI, σύμφωνα με την ανά χώρα διαδικασία της συμμετείχε σε έναν εμπιστευτικό διάλογο με τις αρχές της Ελλάδας κατά την σύνταξη του πρώτου προσχεδίου αυτής της έκθεσης. Ένας αριθμός σχολίων των αρχών ελήφθησαν υπόψη και ενσωματώθηκαν στην τελική έκδοση της έκθεσης (η οποία εκτός και αν υποδεικνύεται διαφορετικά, λαμβάνει υπόψη μόνο εξελίξεις μέχρι τις 31 Μαρτίου 2022, ημερομηνία της εξέτασης του πρώτου προσχεδίου).

Οι αρχές ζήτησαν επίσης να αναπαραχθεί η παρακάτω άποψη ως παράρτημα της έκθεσης.

Θέμα: ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ - Παρατηρήσεις αρμοδίων ελληνικών φορέων για την τελική έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής κατά του Ρατσισμού και της Μισαλλοδοξίας (ECRI) του Συμβουλίου της Ευρώπης για την Ελλάδα στο πλαίσιο του 6^{ου} κύκλου αξιολόγησης.

Σχετ.:

- Έγγραφο υπ' αρ. πρωτ. 75008/05.08.22 του Υπουργείου Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων
- Τμήμα Κοινωνικής Αλληλεγγύης και Καταπολέμησης της Φτώχειας,
- Έγγραφο υπ' αρ. πρωτ. 52825/10.08.22 του Υπουργείου Εσωτερικών - Γενική Διεύθυνση Ιθαγένειας,
- Έγγραφο υπ' αρ. πρωτ. 13396/17.08.22 του Υπουργείου Μετανάστευσης και Ασύλου - Τμήμα Ευρωπαϊκών Υποθέσεων,
- Το από 04.08.2022 μήνυμα ηλεκτρονικού ταχυδρομείου του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων - Τμήμα Εκπαίδευσης Προσφύγων.

Παρ.24:

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ & ΑΣΥΛΟΥ- Δ/ΝΣΗ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ & ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ

Παρατηρήσεις:

Το Υπουργείο Μετανάστευσης & Ασύλου θα ήθελε να διευκρινίσει ότι η διμερής συνεργασία με το Μπαγκλαντές και το Πακιστάν στο πεδίο της μετανάστευσης αναφέρεται σε ένα μοντέλο προσωρινής μετανάστευσης, σχετιζόμενο με απασχόληση κυρίως στον αγροτικό τομέα για 9 μήνες εντός περιόδου 12 μηνών, το οποίο περιλαμβάνει την υποχρέωση αποχώρησης από την επικράτεια στο τέλος της δεδομένης περιόδου διαμονής, αλλά και το δικαίωμα επανεισόδου υπό προϋποθέσεις. Σε αυτό το πλαίσιο, τα δικαιώματα των προσώπων, συμπεριλαμβανομένου του δικαιώματος οικογενειακής επανένωσης, και οι σχετικές υποχρεώσεις, ακολουθούν τη σχετική νομοθεσία της ΕΕ.

Επιπρόσθετα, σχετικά με τα παραπάνω μοντέλα διμερούς συνεργασίας, θα θέλαμε να αναφέρουμε τις ακόλουθες επικαιροποιημένες πληροφορίες:

- Στις 9 Φεβρουαρίου 2022 υπεγράφη Μνημόνιο Κατανόησης για τη Μετανάστευση και την Κινητικότητα μεταξύ της Κυβέρνησης της Ελληνικής Δημοκρατίας και της Κυβέρνησης της Λαϊκής Δημοκρατίας του Μπαγκλαντές, με σκοπό την καταπολέμηση της παράνομης μετανάστευσης, την προώθηση των επιστροφών και τη δημιουργία νόμιμων οδών εποχιακής μετανάστευσης, σύμφωνα με σχετικές ανάγκες της ελληνικής αγοράς εργασίας. Ειδικότερα, το Μνημόνιο καθορίζει τις προϋποθέσεις εισόδου και προσωρινής διαμονής υπηκόων του Μπαγκλαντές με σκοπό την προσωρινή απασχόληση, με την επιφύλαξη των σχετικών διατάξεων της νομοθεσίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του εθνικού δικαίου της Ελληνικής Δημοκρατίας, και επαναβεβαιώνει την ανάγκη να διασφαλιστεί η αποτελεσματική εφαρμογή των Πάγιων Επιχειρησιακών Διαδικασιών ΕΕ-Μπαγκλαντές για την Ταυτοποίηση και την Επιστροφή Προσώπων χωρίς Άδεια Διαμονής (20.9.2022). Το Μνημόνιο κυρώθηκε με το ν.4959/2022 (ΦΕΚ Α' 144/2022).

- Στις 7 Φεβρουαρίου 2022 υπεγράφη Δήλωση Προθέσεων για τη Μετανάστευση και την Κινητικότητα από την Κυβέρνηση της Ελληνικής Δημοκρατίας και της Ισλαμικής Δημοκρατίας του Πακιστάν, με σκοπό την προώθηση των τεχνικών και επιχειρησιακών συζητήσεων για τη δημιουργία κοινού πλαισίου κατανόησης και συνεργασίας στους ως άνω τομείς, περιλαμβανομένης της νόμιμης και παράνομης μετανάστευσης.

Παρ. 61:

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ & ΑΣΥΛΟΥ- Δ/ΝΣΗ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ & ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ

Παρατηρήσεις:

Το Υπουργείο Μετανάστευσης & Ασύλου θα ήθελε να τονίσει ότι ένας μεγάλος αριθμός προγραμμάτων στον τομέα της ένταξης είχε προγραμματιστεί στο παρελθόν και/ή υλοποιείται επί του παρόντος με τη χρηματοδότηση του Υπουργείου Μετανάστευσης & Ασύλου και προωθούν βασικά και οριζόντια μέτρα ένταξης, όπως:

- παροχή βοήθειας για εύρεση κατοικίας, μαθημάτων ελληνικής γλώσσας, συμβουλευτική για εύρεση εργασίας και ψυχοκοινωνική υποστήριξη και
- διευκόλυνση της πρόσβασης στην αγορά εργασίας και σε κοινωνικές, υγειονομικές και εκπαιδευτικές υπηρεσίες.

Σημειώνεται επίσης ότι το Υπουργείο Μετανάστευσης & Ασύλου έχει προγραμματίσει την ενίσχυση των υπηρεσιών που παρέχονται από τα Κέντρα Ένταξης Μεταναστών, καθώς και τη γεωγραφική επέκταση αυτών σε επιπλέον 32 Δήμους της χώρας, στο πλαίσιο των δράσεων που χρηματοδοτούνται από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο κατά την προγραμματική περίοδο 2021-2027.

Επιπρόσθετα, σύντομα θα ξεκινήσει η υλοποίηση ενός μεγάλου έργου που στοχεύει στην ένταξη των προσφύγων στην ελληνική αγορά εργασίας το οποίο χρηματοδοτείται από το Ταμείο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας της Ευρ. Επιτροπής. Περιλαμβάνει την επαγγελματική εκπαίδευση των προσφύγων σε βασικούς τομείς της ελληνικής οικονομίας, με υψηλή ζήτηση εργατικού δυναμικού, όπως η γεωργία, ο τουρισμός, οι κατασκευές και η μεταποίηση.

Υποσημείωση 52:

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ & ΑΣΥΛΟΥ- Δ/ΝΣΗ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ & ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ

Παρατηρήσεις:

Το Υπουργείο Μετανάστευσης & Ασύλου θα ήθελε να απαντήσει στο παραπάνω σχόλιο της υποσημείωσης.

Ως Κράτος Μέλος της ΕΕ και κράτος δικαίου, η Ελλάδα παραμένει προσηλωμένη στην προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου εφαρμόζοντας τη σχετική εθνική, ευρωπαϊκή και διεθνή νομοθεσία και παρέχει επαρκείς εγγυήσεις για τη διευκρίνηση και διερεύνηση καταγγελιών σχετικά με υποτιθέμενα περιστατικά παραβίασης θεμελιωδών δικαιωμάτων. Σε αυτό το πλαίσιο, η Ελλάδα, τηρώντας πλήρως τα θεμελιώδη δικαιώματα, έχει θέσει σε εφαρμογή ανεξάρτητους μηχανισμούς που διερευνούν όλα τα περιστατικά σχετικά με υποτιθέμενες «επαναπροωθήσεις».

Ειδικότερα, η Εθνική Αρχή Διαφάνειας -που απολαμβάνει θεσμικής αυτονομίας- έχει οριστεί ως ο αρμόδιος φορέας για τη διερεύνηση καταγγελιών για παραβιάσεις των θεμελιωδών δικαιωμάτων στα σύνορα και, μέχρι στιγμής, δεν έχει τεκμηριώσει καμία από τις εικαζόμενες παραβιάσεις.

Η Εθνική Αρχή Διαφάνειας λειτουργεί παράλληλα με τον Διαμεσολαβητή και τη Δικαιοσύνη, τα οποία έχουν επίσης, στο πλαίσιο των αντίστοιχων αρμοδιοτήτων τους, εξετάσει υποθέσεις που σχετίζονται με την προστασία των συνόρων και τα θεμελιώδη δικαιώματα. Επιπλέον, είναι σε ισχύ ο εσωτερικός μηχανισμός πειθαρχικού ελέγχου εντός των Δυνάμεων Ασφαλείας για να διασφαλίσει ότι οι καταγγελίες για παραβιάσεις θεμελιωδών δικαιωμάτων που φέρεται ότι διαπράττονται από το προσωπικό τους διερευνώνται επαρκώς.

Εκτός από τους προαναφερθέντες μηχανισμούς, η Ελλάδα πρόσφατα ενίσχυσε περαιτέρω την παρακολούθηση της συμμόρφωσης προς τα θεμελιώδη δικαιώματα. Ειδικότερα, με τα άρθρα 49 και 50 του ν.4960/2022 (ΦΕΚ Α' 145) προβλέπεται η σύσταση των εξής:

α) Θέση Υπεύθυνου Προστασίας Θεμελιωδών Δικαιωμάτων στο Υπουργείο Μετανάστευσης & Ασύλου, με αρμοδιότητα τη συλλογή και προκαταρκτική αξιολόγηση καταγγελιών για φερόμενες παραβάσεις θεμελιωδών δικαιωμάτων κατά την υποδοχή πολιτών τρίτων χωρών ή τις διαδικασίες χορήγησης διεθνούς προστασίας σε αυτούς, και

β) Ειδική Επιτροπή για τη Συμμόρφωση με τα Θεμελιώδη Δικαιώματα στο Υπουργείο Μετανάστευσης & Ασύλου, με αρμοδιότητα την παρακολούθηση των διαδικασιών και της εφαρμογής της εθνικής, ενωσιακής και διεθνούς νομοθεσίας στους τομείς της προστασίας των συνόρων και της χορήγησης διεθνούς προστασίας.

Παρ. 62, 63:

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ & ΑΣΥΛΟΥ- Δ/ΝΣΗ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ & ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ

Παρατηρήσεις:

Σχετικά με τη δραστηριότητα των ΜΚΟ, το Υπουργείο Μετανάστευσης & Ασύλου θα ήθελε να σημειώσει ότι ο στόχος των διατάξεων σχετικά με το Μητρώο των ΜΚΟ είναι η διασφάλιση διαφάνειας και ασφάλειας σε πλήρη ευθυγράμμιση με την εθνική και Ενωσιακή νομοθεσία.

Το Μητρώο ελληνικών και ξένων εθελοντικών οργανώσεων και οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών που πληρούν τις ελάχιστες απαραίτητες προϋποθέσεις για να συμμετάσχουν στην υλοποίηση δράσεων στον τομέα της διεθνούς προστασίας, της μετανάστευσης και της κοινωνικής ένταξης στην Ελλάδα, συστάθηκε στο Υπουργείο Μετανάστευσης & Ασύλου με το άρθρο 58 του ν. 4686/2020 (ΦΕΚ Α' 96/2020), όπως ισχύει.

Σκοπός του Μητρώου είναι η διασφάλιση της διαφάνειας και του συντονισμού των δράσεων των ΜΚΟ που δραστηριοποιούνται με την ελληνική επικράτεια, καθώς και η ασφάλεια για τους δικαιούχους των υπηρεσιών των ΜΚΟ, οι οποίοι συχνά ανήκουν σε εύλωτες ομάδες. Πράγματι, ένα καλά καθορισμένο πλαίσιο για τις διάφορες δραστηριότητες των ΜΚΟ που παρέχουν την υποστήριξή τους σε ευαίσθητους ανθρωπιστικούς τομείς, συμβάλλει στην αποτελεσματικότητα των δραστηριοτήτων τους και των υπηρεσιών που προσφέρονται στον δικαιούχο πληθυσμό.

Το Μητρώο συμμορφώνεται πλήρως με τη σχετική εθνική και ευρωπαϊκή νομοθεσία, περιλαμβανομένου του δικαιώματος του συνεταιρίζεσθαι. Ο στόχος του δεν είναι να θέτει εμπόδια στη λειτουργία των ΜΚΟ

και σε καμία περίπτωση η διαδικασία εγγραφής στο Μητρώο δεν προορίζεται να είναι υπερβολική ή δυσκίνητη. Αντίθετα, στόχος είναι να τεθούν οι ίδιοι κανόνες για όλες τις ΜΚΟ που δραστηριοποιούνται στην Ελλάδα (να διασφαλιστεί ότι αυτοί οι οργανισμοί ή τα μέλη τους δεν συνδέονται με παράνομες δραστηριότητες), καθώς και να επαληθευτεί ότι προσφέρουν υπηρεσίες υψηλής ποιότητας σε τους δικαιούχους. Επιπλέον, το Μητρώο διευκολύνει τον συντονισμό των πρωτοβουλιών και των προσπαθειών που αναλαμβάνονται από οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών, βελτιστοποιώντας έτσι τον αντίκτυπο της βοήθειάς τους, υπό το φως και της τακτικής χρηματοδότησής τους από τον ευρωπαϊκό ή εθνικό προϋπολογισμό.

Το Μητρώο των ΜΚΟ επιτρέπει στο ελληνικό Δημόσιο να μπορεί να διασφαλίσει ότι οι ΜΚΟ που δραστηριοποιούνται στην ελληνική επικράτεια παρέχουν όντως τις υπηρεσίες που ισχυρίζονται ότι παρέχουν, κατοχυρώνοντας έτσι την ασφάλεια και τα ανθρώπινα δικαιώματα των προσφύγων και μεταναστών. Επίσης επιτρέπει στις ελληνικές αρχές να ενημερώνονται πλήρως για τον αριθμό και τη νομιμότητα των δράσεων που υλοποιούν οι ΜΚΟ, όπως συμβαίνει με κάθε άλλο νομικό ή φυσικό πρόσωπο που δραστηριοποιείται στην ελληνική επικράτεια.

Θα πρέπει να τονιστεί ότι δεν υπάρχει κανένα απολύτως «τέλος» εγγραφής και ότι η έκδοση και υποβολή όλων των απαραίτητων εγγράφων και δικαιολογητικών σύμφωνα με την κείμενη νομοθεσία, όπως προκύπτει από την ανάγνωση της σχετικής Κοινής Υπουργικής Απόφασης, γίνεται χωρίς κόστος. Αξίζει επίσης να σημειωθεί ότι η αίτηση ΜΚΟ για εγγραφή και πιστοποίηση μπορεί να απορριφθεί σε περίπτωση που δεν πληρούνται οι σχετικές προϋποθέσεις που ορίζει ο νόμος, αλλά μεταγενέστερη αίτηση μπορεί να υποβληθεί ανά πάσα στιγμή, ακόμη και την ίδια ημέρα, ενώ οι αιτούντες έχουν το δικαίωμα προσφυγής και όλες οι διαδικαστικές εγγυήσεις τηρούνται.

Όσον αφορά το μητρώο των μελών ΜΚΟ, η εγγραφή είναι απαραίτητη για όλα τα μέλη ΜΚΟ που για την εκτέλεση του έργου τους έρχονται σε επαφή με πρόσφυγες και μετανάστες, ιδιαίτερα γυναίκες, παιδιά και ασυνόδευτους ανηλίκους, κυρίως για όσους έχουν ελεύθερη πρόσβαση και δραστηριοποιούνται σε δομές φιλοξενίας. Σκοπός είναι να είναι δυνατή η απαγόρευση της πρόσβασης και της άμεσης επαφής των προσφύγων και των μεταναστών με άτομα εγκληματικής συμπεριφοράς, που έχουν καταδικαστεί για ειδεχθή ποινικά αδικήματα, όπως, για παράδειγμα, σεξουαλική κακοποίηση, παιδεραστία, διακίνηση ναρκωτικών, πραγματική σωματική βλάβη κ.λπ., αλλά και για την πρόληψη και προστασία των ανθρώπων από περιστατικά εκμετάλλευσης, λαθρεμπορίας ή/και εμπορίας ανθρώπων, έτσι ώστε να διασφαλίζονται τα ανθρώπινα δικαιώματα των προσφύγων και μεταναστών, και κυρίως η ίδια η ζωή, η ασφάλεια, η σωματική ακεραιότητα και η ψυχική τους υγεία όπως απαιτείται από το εθνικό δίκαιο και τις διεθνείς συμβάσεις.

Υποσημείωση 63:

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ & ΑΣΥΛΟΥ- Δ/ΝΣΗ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ & ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ

Παρατηρήσεις:

Σχετικά με την ανωτέρω υποσημείωση, σημειώνεται ότι το άρθρο 96 του ν. 4368/2016 (ΦΕΚ Α' 21/2016) έχει καταργηθεί από 31.12.2021 σύμφωνα με το άρθρο 48 παρ. 1 του ν. 4825/2021 (ΦΕΚ Α' 157/2021) και, ως εκ τούτου, δεν υφίσταται πλέον συνδρομή του Υπουργείου Εθνικής Άμυνας στη διαχείριση της προσφυγικής κρίσης. Η Υπηρεσία Υποδοχής και Ταυτοποίησης του Υπουργείου Μετανάστευσης και Ασύλου είναι η αρμόδια εθνική αρχή για την παροχή συνθηκών υποδοχής σε όλους τους υπηκόους τρίτων χωρών και τους απάτριδες που εισέρχονται στην Ελλάδα χωρίς τις νόμιμες διατυπώσεις. Αποστολή της είναι -μεταξύ άλλων- να προσφέρει αξιοπρεπείς και ανθρώπινες υλικές συνθήκες υποδοχής που περιλαμβάνουν, μεταξύ άλλων, στέγαση και φαγητό.

Θα πρέπει επίσης να σημειωθεί ότι η «προσέγγιση hotspot», που εισήχθη το 2015 από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή στην Ευρωπαϊκή Ατζέντα για τη Μετανάστευση ως αρχική απάντηση στις έκτακτες μεταναστευτικές ροές, ήταν μέρος άμεσων και στοχευμένων ενεργειών επιχειρησιακής υποστήριξης προς βοήθεια των κρατών-μελών, συμπεριλαμβανομένης της Ελλάδας, που αντιμετώπιζαν δυσανάλογες μεταναστευτικές πιέσεις στα εξωτερικά σύνορα της ΕΕ, και παρουσιάστηκε ως μέτρο αλληλεγγύης. Έκτοτε, τα hotspots στα πέντε ελληνικά νησιά (Λέσβος, Χίος, Σάμος, Λέρος και Κω) αντικαταστάθηκαν από τα Κέντρα Υποδοχής και Ταυτοποίησης που διασφαλίζουν αξιοπρεπείς συνθήκες διαβίωσης.

Πιο πρόσφατα, το Υπουργείο Μετανάστευσης & Ασύλου, έχοντας ως προτεραιότητα την παροχή των βέλτιστων συνθηκών προστασίας και ασφάλειας των υπηκόων τρίτων χωρών και των απάτριδων που εισέρχονται στην Ελλάδα χωρίς τις νόμιμες διατυπώσεις, καθώς και προς όφελος των τοπικών κοινωνιών, ξεκίνησε την κατασκευή και λειτουργία νέων, σύγχρονων Πολλαπλών Χρήσεων Κέντρων Υποδοχής και Ταυτοποίησης που ιδρύθηκαν με τον ν.4825/2021 (ΦΕΚ Α' 157). Τα Κέντρα στα τρία από τα πέντε προαναφερθέντα νησιά τέθηκαν ήδη σε λειτουργία μέχρι το τέλος του 2021 και οι αιτούντες άσυλο μεταφέρθηκαν με ασφάλεια από τα Κέντρα Υποδοχής και Ταυτοποίησης στους νέους χώρους. Τα Κέντρα, εκτός από δυνατότητα φιλοξενίας μεγαλύτερης χωρητικότητας διαθέτουν τις απαραίτητες υποδομές για τη διασφάλιση αξιοπρεπών συνθηκών υποδοχής για τους πολίτες τρίτων χωρών, έχοντας συμπεριλάβει ασφαλείς ζώνες για ανηλίκους, χώρους αναψυχής και κοινωνικών δραστηριοτήτων, ιατρικής περίθαλψης και χώρους ειδικά προσαρμοσμένους για τις ανάγκες των διαδικασιών καταγραφής και ασύλου.

Παρ.65:**ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ**Παρατηρήσεις:

Κύριος στόχος του ΥΠΑΙΘ, είναι να διασφαλίσει την πλήρη συμπερίληψη παιδιών προσφύγων και μεταναστών στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα, είτε διαμένουν σε Δομές Φιλοξενίας, είτε σε καταλύματα του αστικού ιστού, προάγοντας το δικαίωμα στην εκπαίδευση, την παροχή ίσων ευκαιριών και την εξάλειψη των διακρίσεων. Σε αυτό το πλαίσιο, εφαρμόζονται ειδικές ρυθμίσεις για την υποχρεωτική, συμπεριληπτική και, διαθέσιμη, σε όλα τα παιδιά, εκπαίδευση.

Σύμφωνα με τα πιο πρόσφατα στοιχεία (Ιανουάριος – Φεβρουάριος 2022/πηγή: my school (πληροφοριακό σύστημα ΥΠΑΙΘ, Περιφερειακές Διευθύνσεις, Συντονιστές Εκπαίδευσης Προσφύγων).

16.417 παιδιά φοιτούν στα ελληνικά δημόσια σχολεία. 75% των παιδιών φοιτούν συστηματικά στα σχολεία (12.285 παιδιά), γεγονός που συνιστά σημαντική αύξηση σε σχέση με την προηγούμενη σχολική χρονιά.

Για περισσότερες πληροφορίες: <https://www.minedu.gov.gr/tothema-prosfigiko-m>

Βασική επιδίωξη του ΥΠΑΙΘ αποτελεί, αρχικά, η διασφάλιση της ψυχοκοινωνικής υποστήριξης και της επιστροφής στην κανονικότητα γι αυτά τα παιδιά, καθώς επίσης και (επαν-) ένταξή τους στο εκπαιδευτικό σύστημα, είτε παραμένουν στην Ελλάδα, είτε σε αναχωρήσουν για κάποια άλλη Ευρωπαϊκή χώρα. Οι δράσεις είναι προσαρμοσμένες στις διαφορετικές ανάγκες ανά ηλικιακή ομάδα και αφορούν σε μια προπαρασκευαστική, μεταβατική περίοδο

Το σχέδιο δράσης για την εκπαίδευση των παιδιών προσφύγων περιλαμβάνει νέα εκπαιδευτικά σχήματα, όπως οι Δομές Υποδοχής Εκπαίδευσης Προσφύγων (εφεξής ΔΥΕΠ) και οι Συντονιστές Εκπαίδευσης Προσφύγων (εφεξής ΣΕΠ), οι οποίοι λειτουργούν, ως συνδεδετικός κρίκος, ανάμεσα στο ΥΠΑΙΘ, τις Δομές Φιλοξενίας Προσφύγων και τα ελληνικά σχολεία.

Στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα, όπως αναφέρθηκε παραπάνω, για την εγγραφή των παιδιών ισχύουν οι ίδιοι κανόνες, ανεξαρτήτως του καθεστώτος διαμονής τους, ενώ μπορούν να εγγραφούν με ελλιπή δικαιολογητικά.

Για την εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας, οι μαθητές πρόσφυγες παρακολουθούν εντατικά μαθήματα ελληνικής γλώσσας, στις Τάξεις Υποδοχής, οι οποίες λειτουργούν εντός του κανονικού ωρολογίου προγράμματος, σε σχολικές μονάδες Αθμιας & Βθμιας Εκπαίδευσης, που ανήκουν σε ΖΕΠ (Ζώνες Εκπαιδευτικής Προτεραιότητας).

Ειδικότερα:

Στην Ελλάδα, υπάρχει πλήρες θεσμικό πλαίσιο, το οποίο προστατεύει το δικαίωμα των παιδιών προσφύγων στην εκπαίδευση, ανεξάρτητα από το καθεστώς διαμονής τους στη χώρα υποδοχής. Αυτό το θεσμικό πλαίσιο εφαρμόζεται για όλα τα παιδιά πρόσφυγες.

Μια σύντομη επισκόπηση των εκπαιδευτικών εργαλείων, που υλοποιούνται στα σχολεία, για την ενδυνάμωση της εκπαίδευσης των προσφύγων.

1. Τάξεις Υποδοχής για όλα τα παιδιά

A. Για πρόσφυγες μαθητές, μηδενική γνώση ελληνικών (Τ.Υ Ι)

- Εντατικές τάξεις ελληνικών (15ώρες/εβδομάδα)
- Κατάρτιση προγράμματος παρακολούθησης μαθημάτων τις υπόλοιπες σχολικές ώρες, σε μαθήματα που δεν απαιτούν πολύ καλή γνώση της ελληνικής γλώσσας (φυσική αγωγή, μουσική, ΤΠΕ, ή και άλλα μαθήματα τα οποία αποφασίζει ο σύλλογος διδασκόντων).

B. Για πρόσφυγες μαθητές με κάποια γνώση ελληνικών (Τ.Υ ΙΙ)

- Ένας εξειδικευμένος καθηγητής δουλεύει μαζί με τον καθηγητή της γενικής εκπαίδευσης, μέσα στην τάξη, έτσι ώστε να ενδυναμωθούν και να βοηθηθούν οι, προς ένταξη, μαθητές.

2. Οι μαθητές πρόσφυγες μπορούν να φοιτήσουν στις σχολικές μονάδες με Τάξεις Υποδοχής, με ελλιπή δικαιολογητικά για την εγγραφή τους.

Παρ.68:**ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ**Παρατηρήσεις:

Οι Συντονιστές Εκπαίδευσης Προσφύγων (ΣΕΠ), βοηθούν τους γονείς, στις διαδικασίες εγγραφής και διασφαλίζουν τη φοίτηση των παιδιών. Οι Συντονιστές παρέχουν βοήθεια στα σχολεία (διευθυντές και εκπαιδευτικούς) για την ίδρυση των Τάξεων Υποδοχής και τη σωστή τους λειτουργία (προσλήψεις καθηγητών, εκπαιδευτικό υλικό κλπ).

Μερικές επιπρόσθετες πληροφορίες σχετικά με τον κρίσιμο ρόλο των ΣΕΠ, ένα καινοτόμο εκπαιδευτικό θεσμό.

Είναι μόνιμοι δημόσιοι καθηγητές, οι οποίοι διατίθενται (βάσει ετήσιας πρόσκλησης ενδιαφέροντος, η οποία περιλαμβάνει ειδικά κριτήρια, όπως η προηγούμενη εμπειρία με μαθητές προσφυγικού/μεταναστευτικού προφίλ, ειδικά ακαδημαϊκά προσόντα στη διαπολιτισμική εκπαίδευση κλπ), σε Δομές Φιλοξενίας και καταλύματα του αστικού ιστού. Οι ΣΕΠ, είναι υπεύθυνοι για κάθε πτυχή της ένταξης των παιδιών στα σχολεία, λειτουργώντας ως σύνδεσμος ανάμεσα στους γονείς, τους μαθητές, τους διευθυντές των σχολείων και τους εκπαιδευτικούς.

Όπως έχει ήδη αναφερθεί, το Υπουργείο Παιδείας, έχει ορίσει τους Συντονιστές Εκπαίδευσης Προσφύγων (ΣΕΠ), ως συνδέσμους μεταξύ των Δομών Φιλοξενίας και των σχολικών μονάδων, ενώ είναι υπεύθυνοι και για τις δράσεις μη τυπικής εκπαίδευσης, οι οποίες υλοποιούνται είτε από ΜΚΟ, ή άλλους φορείς, εντός των δομών.

Οι ΣΕΠ, αποσπώνται στα Κέντρα Φιλοξενίας και στις δομές του αστικού ιστού κι έχουν κληθεί να παίζουν ένα καινοτόμο και απαιτητικό ρόλο: λειτουργώντας ως μεσολαβητές, φέρνοντας σε επαφή τον προσφυγικό πληθυσμό και το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα, δημιουργώντας γέφυρες, ανάμεσα στο σχολείο και στην κοινωνία.

Το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα παρέχει την απαραίτητη ευελιξία, αναγνωρίζοντας, ότι οι ταυτότητες των μαθητών προσφύγων βρίσκονται υπό συνεχή διαπραγμάτευση, καθώς και τις διαφορετικές πολιτισμικές αναφορές, τις διαφορετικές ανάγκες, έτσι ώστε να βοηθήσει τα παιδιά στη διαδικασία της ένταξής τους.

Ιεράρχησε τους εκπαιδευτικούς στόχους, με διαφορετικό τρόπο:

- Ο πρώτος στόχος ήταν να δημιουργηθεί ένα αίσθημα ασφάλειας και αποδοχής, να αναπτυχθεί η επικοινωνία, να βοηθηθούν τα παιδιά στην προσαρμογή τους στην εκπαιδευτική διαδικασία και το θεσμό του σχολείου και, στη συνέχεια, να επικεντρωθούν στους γνωστικούς εκπαιδευτικούς στόχους και τις σχολικές επιδόσεις.

Η λειτουργία των απογευματινών τάξεων στις ΔΥΕΠ, επέτρεψε στα παιδιά, να βγουν έξω από τα Κέντρα Φιλοξενίας για να παρακολουθήσουν το σχολείο, επιστρέφοντας σε μια κανονικότητα, μέσω μιας καθημερινής ρουτίνας, ενώ ταυτόχρονα τους παρείχε τον απαιτούμενο χρόνο να προσαρμοστούν στις σχολικές απαιτήσεις χωρίς να πιεστούν υπερβολικά.

Παρ. 69:

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ

Παρατηρήσεις:

Οι Δομές Υποδοχής Εκπαίδευσης Προσφύγων, λειτουργούν μετά το σχολικό ωράριο, αποτελούν μέρος της τυπικής εκπαίδευσης- επικεντρώνονται στην εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας, την εξοικείωση με το σχολικό πλαίσιο και στην ψυχοκοινωνική υποστήριξη των παιδιών.

Σύντομοι εκπαιδευτικοί οδηγοί σε πολλές γλώσσες, προκειμένου να βοηθηθούν οι καθηγητές, στο καλωσόρισμα των προσφύγων μαθητών στο σχολείο, έχουν εκδοθεί από το ΥΠΑΙΘ, σε συνεργασία με τη UNICEF και το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής (ΙΕΠ). Οι Ο οδηγοί περιλαμβάνουν βασικές προτάσεις και εκφράσεις για την πρώτη επικοινωνία, σε πολλές γλώσσες (Αραβικά, Φαρσί, Σορανί κλπ), καθώς και ενταξιακές δραστηριότητες, τις οποίες οι εκπαιδευτικοί μπορούν να αναπτύξουν μέσα στην τάξη, προκειμένου οι μαθητές να νοιώσουν ασφαλείς και καλοδεχούμενοι.

Υπηρεσίες Διερχόμενης

Παροχή βοήθειας τηλεφωνικά/δια ζώσης, σε πραγματικό χρόνο, προκειμένου να παρσχεθεί βοήθεια σε πρόσφυγες μαθητές και στους γονείς τους, για ζητήματα διαδικαστικά, σχετικά με την εγγραφή στο σχολείο. Το πρόγραμμα υλοποιείται, σε συνεργασία με τη ΜΕΤΑδραση – UNICEF.

Από τη φετινή σχολική χρονιά, ένας νέος θεσμός υλοποιήθηκε στα δημοτικά και στα γυμνάσια της χώρας (με υποχρεωτικό χαρακτήρα): τα Εργαστήρια Δεξιότητων, με θεματικές ενότητες για την ειρήνη, την αλληλεγγύη, την αλληλοϋποστήριξη, τα ανθρώπινα δικαιώματα κλπ, με στόχο την καλλιέργεια ενός συμπεριληπτικού σχολικού περιβάλλοντος, στην υποδοχή των μαθητών προσφύγων.

Το ΥΠΑΙΘ υποστηρίζει projects, όπως το Ευρωπαϊκό Διαβατήριο Προσόντων για τους Πρόσφυγες, το οποίο λειτουργεί, πιλοτικά, στην Ελλάδα, από το 2017.

- Το Ευρωπαϊκό Διαβατήριο Προσόντων για τους Πρόσφυγες, είναι ένα έγγραφο, το οποίο παρέχει την αξιολόγηση ακαδημαϊκών προσόντων, σε επίπεδο τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, βασίζεται, δε, στη διαθέσιμη τεκμηρίωση και στη δομημένη συνέντευξη. Επίσης, εμπεριέχει πληροφορίες, σχετικές με την προηγούμενη εργασιακή εμπειρία του αιτούντος και τη γλωσσική επάρκεια.

- Η Βουλή των Ελλήνων, παρέχει από το 2016 έως και σήμερα, ειδική χρηματοδότηση, για την κάλυψη των αναγκών σε θέρμανση και καθαριότητα, στις σχολικές μονάδες που λειτουργούν ΔΥΕΠ.

- Ο Διεθνής Οργανισμός Μετανάστευσης (ΔΟΜ), κάλυψε το κόστος των μετακινήσεων των παιδιών από τα Κέντρα Φιλοξενίας στα σχολεία από το 2016-2019, στη συνέχεια οι Περιφέρειες ανέλαβαν αυτό το έργο.

- Υπηρεσίες διερμηνείας στα δημόσια σχολεία. Η METAδραση, σε συνεργασία με το ΥΠΑΙΘ και τη UNICEF, παρέχει πιστοποιημένους διερμηνείς, σε πολλές γλώσσες, οι οποίοι διευκολύνουν τις εγγραφές των παιδιών προσφύγων και μεταναστών στην τυπική εκπαίδευση, καθώς και την επικοινωνία μεταξύ των Διευθυντών των σχολείων, του εκπαιδευτικού προσωπικού, των παιδιών και των γονιών τους. Επιπλέον, επίσημα έγγραφα που αφορούν στην πρόσβαση στο σχολείο και τις διαδικασίες εγγραφής, μεταφράζονται σε πολλές γλώσσες από υπηρεσίες της Έπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους πρόσφυγες και συνεργάτες Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων.

- Επιμορφώσεις Teach4integration:

Μια συνεργασία του ΥΠΑΙΘ, του ΙΕΠ, της UNICEF και πέντε (5) Ελληνικών Πανεπιστημίων.

1800 εκπαιδευτικοί, επιμορφώθηκαν σε οκτώ (8) θεματικές ενότητες (ψυχοκοινωνικές προκλήσεις, τα Ελληνικά σαν δεύτερη ξένη γλώσσα, διδασκαλία μη-γλωσσικών μαθημάτων, τα δικαιώματα των παιδιών, διαφοροποιημένη διδασκαλία, εκπαίδευση σε πολύ-πολιτισμικά και πολύ-γλωσσικά περιβάλλοντα, εκπαίδευση των προσφύγων και διαπολιτισμική επικοινωνία, επιλογή εκπαιδευτικού υλικού).

- Το ΥΠΑΙΘ αναπτύσσει και συμμετέχει σε πολλά εκπαιδευτικά προγράμματα, στα σχολεία της Πρωτοβάθμιας & Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, τα οποία στοχεύουν στην ευαισθητοποίηση για τα ανθρώπινα δικαιώματα, στην πρόληψη των διακρίσεων και στον αγώνα ενάντια στις αρνητικές συμπεριφορές, στη σχολική βία, στην προκατάληψη και στις ανισότητες.

Παραδείγματα: Το πρόγραμμα “Act” για την ενεργή πολιτιότητα (E.U.), η Καλοκαιρινή Ακαδημία Εκπαίδευσης για τη δημοκρατική πολιτιότητα, η Εκπαίδευση στα Ανθρώπινα Δικαιώματα- EDC/HRE (Κέντρο WEGERLAND- Συμβούλιο της Ευρώπης) για εκπαιδευτικούς Πρωτοβάθμιας & Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης.

- Με στόχο τη συστηματική βελτίωση και παρακολούθηση της ποιότητας της διδασκαλίας για τους πρόσφυγες και μετανάστες μαθητές, το ΥΠΑΙΘ, έχει πρόσφατα ορίσει μια Ομάδα Εργασίας για την προώθηση ενταξιακών πολιτικών για πρόσφυγες και μετανάστες μαθητές στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα (2020).

Ένας από τους κύριους σκοπούς της Ομάδας Εργασίας είναι να οργανώσει, σε συνεργασία με τη UNICEF και το ΙΕΠ, επιμορφωτικά σεμινάρια για εκπαιδευτικούς, Συντονιστές Εκπαιδευτικού Έργου, Διευθυντές σχολείων, επιδιώκοντας μια ολιστική προσέγγιση και ευαισθητοποίηση, απέναντι στη συμπεριληπτική διδασκαλία, τη διαπολιτισμική εκπαίδευση, τα ελληνικά ως δεύτερη ξένη γλώσσα.

Μέχρι τώρα, τέσσερις (4) κύκλοι επιμορφωτικών σεμιναρίων έχουν πραγματοποιηθεί, με στόχο να «εξοπλίσουν» τους συμμετέχοντες, με τα απαραίτητα εργαλεία, τα οποία θα διευκολύνουν την επιτυχημένη κοινωνική και ακαδημαϊκή ένταξη όλων των μαθητών.

- Πρόσφατα, ένα Μνημόνιο Συνεργασίας υπεγράφη, μεταξύ του ΥΠΑΙΘ και της UNICEF, το οποίο επισημοποιεί τη συνεργασία ανάμεσα στα δύο μέρη, με στόχο τη συνεργασία στο σχεδιασμό, στην οργάνωση και στην εφαρμογή μιας σειράς παρεμβάσεων, που επιτρέπουν στα παιδιά, να έχουν πρόσβαση σε ολοκληρωμένες υπηρεσίες, συμπεριληπτικής, ισότιμης και βιώσιμης εκπαίδευσης.

Σε αυτό το πλαίσιο περιλαμβάνονται, η ενδυνάμωση των ήδη υφιστάμενων δυνατοτήτων και η ανάπτυξη νέων υπηρεσιών και ευκαιριών συνεργασίας.

Παp.72:

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ & ΑΣΥΛΟΥ- Δ/ΝΣΗ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ & ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ

Παρατηρήσεις:

Θα πρέπει να σημειωθεί ότι το Υπουργείο Μετανάστευσης & Ασύλου έχει εξασφαλίσει την παροχή μαθημάτων της ελληνικής γλώσσας σε 57 δήμους της χώρας, με την οικονομική υποστήριξη του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου για την προγραμματική περίοδο 2021-2027. Παρότι οι συγκεκριμένοι δήμοι δεν πληρούν τα κριτήρια που έχουν τεθεί από το Υπουργείο Μετανάστευσης & Ασύλου για τη δημιουργία Κέντρων Ένταξης Μεταναστών (όπου παρέχονται μαθήματα γλώσσας), εντούτοις αποφασίστηκε να προσφερθούν τα μαθήματα της ελληνικής γλώσσας, λόγω υψηλού ποσοστού μεταναστών και προσφύγων στον πληθυσμό των εν λόγω δήμων.

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ

Παρατηρήσεις:

Όσον αφορά στους γονείς, έχουν υλοποιηθεί πολλές πρωτοβουλίες, οι οποίες περιλαμβάνουν τα Κέντρα Δια Βίου Μάθησης, τα Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας, εκπαιδευτικές δομές, υπό την αρμοδιότητα της Γενικής Γραμματείας Επαγγελματικής Εκπαίδευσης, Κατάρτισης, Δια Βίου Μάθησης και Νεολαίας, όπου οι γονείς μπορούν να απευθυνθούν για κάθε σχετικό θέμα.

Επιπροσθέτως, ένα ειδικό τμήμα στο Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων, το Αυτοτελές Τμήμα Συντονισμού και Παρακολούθησης της Εκπαίδευσης των Προσφύγων, σε συνεργασία με τις άλλες Οργανικές Μονάδες του Υπουργείου, είναι υπεύθυνο για το συντονισμό και την παρακολούθηση της εκπαίδευσης των προσφύγων, καθώς και όλων των συναφών θεμάτων.

Υπό αυτό το πρίσμα, το ΥΠΑΙΘ έχει εκδώσει σημαντικό νομοθετικό έργο:

Ενδεικτικά: Ο ν.4636/19 (169α'), περιλαμβάνει ένα ειδικό κεφάλαιο για την εκπαίδευση των Προσφύγων, σύμφωνα με το οποίο, παιδιά προσφυγικού/μεταναστευτικού προφίλ, οφείλουν να συμμορφωθούν με όσα ορίζονται και για τα παιδιά των γηγενών, αναφορικά με την υποχρεωτική δημόσια εκπαίδευση, ενώ τονίζει το δικαίωμα στην εκπαίδευση και την εγγραφή των παιδιών με ελλιπή δικαιολογητικά.

Παρ.75:

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ & ΑΣΥΛΟΥ- Δ/ΝΣΗ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ & ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ

Παρατηρήσεις:

Μέχρι το τέλος 2021, το πρόγραμμα HELIOS χρηματοδοτείτο από το Ταμείο Ασύλου, Μετανάστευσης και Ένταξης – Επείγουσα Βοήθεια υπό τη διαχείριση της Ευρ. Επιτροπής. Από τις αρχές του 2022, το πρόγραμμα HELIOS χρηματοδοτείται πλέον από το Υπουργείο Μετανάστευσης & Ασύλου. Το HELIOS υποστηρίζει δικαιούχους διεθνούς προστασίας (πρόσφυγες και δικαιούχους επικουρικής προστασίας) στην εύρεση στέγης, συμπεριλαμβανομένης της παροχής της πρώτης μηνιαίας επιδότησης για το κόστος ενοικίασης και συνεισφοράς για την έναρξη της ανεξάρτητης διαβίωσης (δηλαδή έξοδα μετακίνησης, επίπλων κ.λπ., ανεξάρτητα από αν το διαμέρισμα είναι επιπλωμένο). Αυτή η υποστήριξη παρέχεται σε όλους τους δικαιούχους του προγράμματος. Επιπλέον, το HELIOS υποστηρίζει διάφορα μαθήματα ένταξης (ελληνική γλώσσα, πολιτιστικός προσανατολισμός, επαγγελματική ετοιμότητα και δεξιότητες ζωής), παρέχει υποστήριξη στην απασχόληση (συμπεριλαμβανομένης εξατομικευμένης εργασιακής συμβουλευτικής), όπως και παρακολούθηση της διαδικασίας ένταξης και ευαισθητοποίησης των τοπικών κοινοτήτων. Μέχρι το τέλος Μαρτίου 2022, 34.980 δικαιούχοι διεθνούς προστασίας έχουν εγγραφεί στο πρόγραμμα HELIOS, με περίπου 15.000 δικαιούχους να συμμετέχουν ενεργά.

Εθνικό Σύστημα Επιτροπείας για ασυνόδευτους ανήλικους

Επιπρόσθετα στα ανωτέρω σχόλια που αναφέρονται σε συγκεκριμένα σημεία της Έκθεσης, κρίνεται σκόπιμο να αναφερθεί ο νέος νόμος που αφορά στη δημιουργία ενός εθνικού συστήματος επιτροπείας, καθώς και ενός ολοκληρωμένου πλαισίου φιλοξενίας για τους ασυνόδευτους ανήλικους, ο οποίος ψηφίστηκε στις 20.07.2022 (ν.4960/2022, ΦΕΚ Α' 145).

Το νέο νομικό πλαίσιο δημιουργεί ένα ευέλικτο και αποτελεσματικό σύστημα επιτροπείας προσαρμοσμένο στις ανάγκες των ασυνόδευτων ανηλίκων, ενώ ταυτόχρονα διατηρεί ένα υψηλό επίπεδο εποπτείας και λογοδοσίας. Περαιτέρω θέτει τα θεμέλια για ένα επιχειρησιακό πλαίσιο το οποίο θα αναπτυχθεί κατά την μεταβατική περίοδο των τεσσάρων μηνών που έχει προβλεφθεί.

Επιπρόσθετα, ο νέος νόμος θεσπίζει το πλαίσιο κανόνων και διαδικασιών που εφαρμόζονται στο σύστημα φιλοξενίας ασυνόδευτων ανηλίκων, υιοθετώντας μια προσέγγιση που βασίζεται στα δικαιώματα του παιδιού και επικεντρώνεται στη διασφάλιση του βέλτιστου συμφέρον των ανηλίκων. Επίσης, προβλέπει την ανάπτυξη ενός εθνικού μητρώου προστασίας ασυνόδευτων ανηλίκων που περιλαμβάνει πληροφορίες για τους ανήλικους και το σύστημα φιλοξενίας, και ρυθμίζει τον Εθνικό Μηχανισμό Επείγουσας Ανταπόκρισης για ασυνόδευτους ανήλικους που εντοπίζονται σε επισφαλείς συνθήκες διαβίωσης. Οι ρυθμίσεις αυτές θα εξειδικευτούν περαιτέρω σε υπουργικές αποφάσεις.

Παρ. 80:

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΣΩΤΕΡΙΚΩΝ- ΓΕΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΙΑ ΙΘΑΓΕΝΕΙΑΣ

Παρατηρήσεις:

Σε ό,τι αφορά το ζήτημα της πολιτογράφησης αλλογενών αλλοδαπών και ειδικότερα σε ό, τι αφορά τις εξετάσεις για την απόκτηση του Πιστοποιητικού Επάρκειας Γνώσεων για Πολιτογράφιση, επισημαίνονται τα ακόλουθα:

1ον Όλες οι ερωτήσεις καθώς και οι αντίστοιχες απαντήσεις που διατηρούνται στην Τράπεζα Θεμάτων και οι οποίες είναι αναρτημένες στο διαδίκτυο, έχουν τεθεί από ανεξάρτητη Επιστημονική Επιτροπή, η οποία είναι αρμόδια και για την επιλογή των θεμάτων για κάθε εξεταστική περίοδο. Επισημαίνεται ότι μετά το πέρας κάθε εξεταστικής διαδικασίας η εν λόγω Επιτροπή προβαίνει σε ανανέωση μέρους των αναρτημένων, στην Τράπεζα της Γ.Γ.Ιθαγένειας, θεμάτων.

2ον Για την εξακρίβωση της επαρκούς γνώσης της ελληνικής γλώσσας στην Τράπεζα Θεμάτων συμπεριλαμβάνονται μόνο 100 κείμενα, ενώ για την εξακρίβωση της επαρκούς γνώσης της ελληνικής ιστορίας, γεωγραφίας, ελληνικού πολιτισμού και του τρόπου λειτουργίας των θεσμών του πολιτεύματος ο συνολικός αριθμός των ερωτήσεων δεν υπερβαίνει τις 300.

Παρ. 81:

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΣΩΤΕΡΙΚΩΝ- ΓΕΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΙΑ ΙΘΑΓΕΝΕΙΑΣ

Παρατηρήσεις:

Αναφορικά με την κτήση της Ε.Ι. από παιδιά που γεννιούνται στην Ελλάδα επισημαίνεται ότι αυτό δεν πραγματοποιείται αποκλειστικά με τη διαδικασία της πολιτογράφησης των αλλοδαπών (παρ. 81 της Έκθεσης) και στο πλαίσιο αυτό αναφέρονται τα ακόλουθα.

Την Ε.Ι. μπορούν να αποκτήσουν :

- τέκνα αλλοδαπών που γεννήθηκαν στην Ελλάδα από αλλοδαπούς γονείς οι οποίοι γεννήθηκαν στην Ελλάδα και διαμένουν μόνιμα σε αυτή (άρθρο 1 παρ.2 του ΚΕΙ-με την γέννηση)
- τέκνα αλλοδαπών που γεννήθηκαν στην Ελλάδα και κατά τη γέννησή τους δεν μπορούν να αποκτήσουν την ιθαγένεια του αλλοδαπού γονέα τους (άρθρο 1 παρ.1β του ΚΕΙ-με την γέννηση)
- τέκνα αλλοδαπών που γεννήθηκαν στην Ελλάδα και είναι άγνωστης ιθαγένειας (ανιθαγενείς , άρθρο 1 παρ. 2γ του ΚΕΙ-με τη γέννηση)
- τέκνα αλλοδαπών (οι οποίοι διαμένουν μόνιμα) γεννήθηκαν στην Ελλάδα και έχουν εγγραφεί στην Α τάξη Δημοτικού ελληνικού σχολείου στη χώρα και εξακολουθούν να φοιτούν (άρθρο 1Α του ΚΕΙ-πολιτογράφηση χωρίς εξετάσεις)
- τέκνα αλλοδαπών που γεννήθηκαν στην Ελλάδα και έχουν παρακολουθήσει επιτυχώς είτε εννέα τάξεις πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης είτε έξι τάξεις δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης σε ελληνικό σχολείο στην Ελλάδα (άρθρο 1Β του ΚΕΙ – πολιτογράφηση χωρίς εξετάσεις)
- ανήλικα και άγαμα τέκνα πολιτογραφούμενων αλλοδαπών, τα οποία διαμένουν νόμιμα και μόνιμα στην Ελλάδα (άρθρο 11 του ΚΕΙ-πολιτογράφηση χωρίς εξετάσεις)
- ανήλικα και άγαμα τέκνα αλλοδαπών που απέκτησαν την Ε.Ι. βάσει του άρθρου 14 παρ.4 του ΚΕΙ
- ανήλικα και άγαμα τέκνα αλλοδαπών που απέκτησαν την Ε.Ι. με τη διαδικασία της πολιτογράφησης ομογενών κατοίκων εξωτερικού (άρθρο 10 του ΚΕΙ-πολιτογράφηση χωρίς εξετάσεις).

Για το έτος 2020 τα στατιστικά στοιχεία τα οποία αντλούνται από το ΟΠΣ της Ιθαγένειας ανέρχονται, για τις ανωτέρω κατηγορίες, σε 10.263.

Παρ.83:

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΥΠΟΘΕΣΕΩΝ- ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΗΣ ΚΑΙ ΚΑΤΑΠΟΛΕΜΗΣΗΣ ΤΗΣ ΦΤΩΧΕΙΑΣ

Παρατηρήσεις:

Η Γενική Γραμματεία Κοινωνικής Αλληλεγγύης και Καταπολέμησης της Φτώχειας είναι αρμόδια για το σχεδιασμό, συντονισμό και την παρακολούθηση των πολιτικών που αφορούν στην ευάλωτη κοινωνική ομάδα των Ρομά και το εθνικό σημείο επαφής στην Ε.Ε. για θέματα Ρομά.

Στο πλαίσιο αυτό αλλά και της Νέας Εθνικής Στρατηγικής για την κοινωνική ένταξη των Ρομά 2021-2030, η Γενική Γραμματεία διεξήγαγε πανελλαδική καταγραφή επικαιροποιημένων στοιχείων αναφορικά με την υφιστάμενη κοινωνικοοικονομική κατάσταση στις περιοχές της χώρας που διαμένουν κοινότητες Ρομά.

Είχε προηγηθεί το έτος 2017 από το Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων χαρτογράφηση όλων των οικισμών και καταυλισμών της χώρας και τυπολογική κατάταξη αυτών βάσει των συνθηκών διαβίωσης. Η χαρτογράφηση αυτή στηρίχθηκε στη συλλογή στοιχείων και δεδομένων από: (α) την προϋπάρχουσα βάση δεδομένων του Εθνικού Κέντρου Κοινωνικής Αλληλεγγύης (ΕΚΚΑ), (β) τις Περιφερειακές Στρατηγικές για τους Ρομά και (γ) τα Τοπικά Σχέδια Δράσης για την Κοινωνική Ένταξη των Ρομά των δήμων. Η τυπολογική ανάλυση βασίστηκε κυρίως στο «στεγαστικό-οικιστικό κριτήριο». Το κριτήριο αυτό αφορά στον τύπο οικισμού και στη σχέση με ορισμένες βασικές παραμέτρους όπως τη σύνδεση με τον αστικό ιστό, την ένταξη ή μη στο σχέδιο πόλεως, τον τύπο των κτισμάτων, των παραπηγμάτων ή /και των πρόχειρων κατασκευών, την οδοποιία και την πεζοδρόμηση, το αποχετευτικό δίκτυο και το δίκτυο όμβριων υδάτων, τη σύνδεση των νοικοκυριών με τα δίκτυα κοινής ωφελείας, την απόσταση από την πλησιέστερη δημόσια συγκοινωνία, την ύπαρξη ή μη δημόσιων κάδων απορριμμάτων.

Επιπλέον, η χαρτογράφηση αξιοποίησε και ορισμένες επιπρόσθετες/ συμπληρωματικές παραμέτρους με στόχο τη διαμόρφωση μιας σφαιρικής εικόνας για κάθε καταυλισμό και περιοχή διαβίωσης των Ρομά. Αυτές αφορούσαν στον συνολικό πληθυσμό, στην απασχόληση, στις υποδομές υγείας, στην κοινωνική φροντίδα και αλληλεγγύη, καθώς και στην εκπαίδευση.

Παρ. 84:

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΥΠΟΘΕΣΕΩΝ- ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΗΣ ΚΑΙ ΚΑΤΑΠΟΛΕΜΗΣΗΣ ΤΗΣ ΦΤΩΧΕΙΑΣ

Παρατηρήσεις:

Στην πρώτη αυτή καταμέτρηση, συνολικά, εντοπίστηκαν 354 περιοχές διαβίωσης Ρομά με συνολικό πληθυσμό 104.210 κατοίκους. Κάθε περιοχή διαβίωσης, προσδιορίστηκε σε επίπεδο Περιφέρειας, Περιφερειακής Ενότητας, Δήμου, Δημοτικής Ενότητας και τοπωνυμίου. Οι περιοχές διαβίωσης της χώρας κατηγοριοποιήθηκαν σε τρεις (3) βασικούς τύπους, ως εξής:

Πίνακας 1. Περιοχές διαβίωσης ανά τύπο και αριθμό κατοίκων

	ΠΕΡΙΟΧΕΣ	ΚΑΤΟΙΚΟΙ
Τύπου Ι «Άκρως υποβαθμισμένες περιοχές» Συνθήκες διαβίωσης μη αποδεκτές με καλύβια, παραπήγματα και απουσία βασικών υποδομών.	76	8.582
Τύπου ΙΙ «Μικτός καταυλισμός» Ανάμιξη σπιτιών με πρόχειρες κατασκευές (παραπήγματα, σκηνές /τσαντίρια, λυόμενες κατασκευές (container) με μόνιμη, συνήθως, χρήση και μερική υποδομή (ύδρευσης, ηλεκτροδότησης, οδοποιίας), συνήθως στις παρυφές κατοικημένης περιοχής.	159	59.292
Τύπου ΙΙΙ «Γειτονιά» «Γειτονιά» σε μόνιμη χρήση, συχνά σε υποβαθμισμένες περιοχές του αστικού ιστού (κυρίως σπίτια, κανονική οικοδομή - διαμερίσματα ή μονοκατοικίες και κάποιες λυόμενες κατασκευές (container)).	119	36.336
Σύνολο	354	104.210

Πηγή: Επιχειρησιακό Σχέδιο Δράσης για την Κοινωνική Ένταξη των Ρομά 2017-2021⁹⁴

Ως προς τη μεθοδολογία της καταγραφής, σημειώνεται ότι την επικαιροποίηση της καταγραφής πληθυσμού Ρομά σε εθνικό επίπεδο κλήθηκαν να διεξάγουν οι Δήμοι της χώρας (332 Δήμοι), λαμβάνοντας υπόψη τις αρχές της επικουρικότητας και της εγγύτητας.

Όλοι οι Δήμοι της χώρας (332 Δήμοι) κλήθηκαν να καταγράψουν τους οικισμούς και τον πληθυσμό Ρομά που εντοπίζουν στην περιοχή αρμοδιότητάς τους, με χρήση δύο ερωτηματολογίων που είχαν προετοιμαστεί από την Γενική Γραμματεία Κοινωνικής Αλληλεγγύης και Καταπολέμησης της Φτώχειας. **264 Δήμοι (80%)** προχώρησαν σε παροχή στοιχείων αναφορικά με τους Ρομά της περιοχής αρμοδιότητάς τους. Για τη συλλογή των πληροφοριών οι Δήμοι προχώρησαν σε κοινωνική έρευνα/ αυτοψία ή/ και χρήση διοικητικών δεδομένων.

Για πρώτη φορά χαρτογραφούνται 29 Δήμοι, οι οποίοι παρότι δεν προσφέρουν ουσιώδη αλλαγή⁹⁵ στο συνολικό πληθυσμό, διευρύνουν παρόλα αυτά την εικόνα της γεωγραφικής εξάπλωσης του και τον αποτυπώνουν με μεγαλύτερη ακρίβεια.

Σύμφωνα με την επικαιροποιημένη χαρτογράφηση των Ρομά στην Ελλάδα που πραγματοποιήθηκε το 2021, **ο συνολικός πληθυσμός των Ρομά ανέρχεται σε 117.495 κατοίκους που βρίσκονται και στις 13 Περιφέρειες της χώρας**. Ο νέος συνολικός αριθμός κατοίκων Ρομά επιβεβαιώνει τη χαρτογράφηση του 2017 και αυξάνεται κατά 12%. Προκύπτει ότι ο πληθυσμός των Ρομά αποτελεί το 1,13% του πληθυσμού της χώρας.

Συνολικά, εντοπίστηκαν 462 περιοχές διαβίωσης Ρομά εκ των οποίων οι 266 είναι οικισμοί των τύπων Ι, ΙΙ, ΙΙΙ και οι 196 είναι τοποθεσίες όπου ζει ο πληθυσμός των Ρομά διασκορπισμένοι στις πόλεις σε σπίτια, διαμερίσματα, παράγκες κ.λπ. Ειδικότερα:

Τύπος Ι: 77 περιθωριοποιημένοι οικισμοί, 12.216 κάτοικοι.

Τύπος ΙΙ: 122 ‘μικτοί’ οικισμοί – σπίτια μαζί με κλειστά και παράγκες, 46.838 κάτοικοι.

Τύπος ΙΙΙ 67 Γειτονιές

ECRI Secretariat
Directorate General of Democracy
Council of Europe
Tel.: +33 (0) 3 90 21 46 62
E-mail: ecri@coe.int

www.coe.int/ecri
 [@ECRI_CoE](https://twitter.com/ECRI_CoE)

www.coe.int

The European Commission against Racism and Intolerance (ECRI) is a unique human rights monitoring body which specialises in questions relating to the fight against racism, discrimination (on grounds of “race”, ethnic/national origin, colour, citizenship, religion, language, sexual orientation and gender identity), xenophobia, antisemitism and intolerance in Europe; it prepares reports and issues recommendations to member States.